1

లోకచరిత్ర

(నవల)

రచన:

ధనికొండ హనుమంతరావు

వినోద గ్రంథమాల

:: తెనాలి ::

12 అణాలు

ఇతర పుస్తకాలు :

ఇలవేల్పు 0-8-0
ప్రియురాలు 0-6-0
గర్వభంగం 0-6-0
పెం కొడుకు 0-2-0

రచన: జూన్, 1940
మొదటి ముద్రణ: ఫిబ్రవరి, 1943

లక్ష్మీ పవర్ ప్రెస్, తెనాలి

లోకచరిత్ర

ఆ రోజులు నా మనస్సులోంచి ఇంకా మాయమైపోలేదు; ఏ కూ చింతా లేకుండా, జీవితంలో కష్టాలంటే ఎల్లాటివో తెలియని రోజు లవి. ఇంటికి ఆలస్యంగా వొస్తే, "ఎక్కడికి వెళ్ళారు!" అని సాగ తీసి అడిగే అనుమాన పిశాచంలాటి భార్య కానీ, "నాన్నా! నన్ను కూడా తీసుకు వెళ్ళు" అని ఆఫీసుకు వెళ్ళేవాణ్ణి పంచపట్టుకు లాగే కూతురు కానీ, "ఈ నెల్లో నన్నా మా బాకీ రద్దు చెయ్యాలి సుమండీ!" అని—నాకు తెలియకుండా అమ్మగారికి అరువుపెట్టి, వెంటాడే నక్షత్రకుడిలాటి బట్టల సాహుకారు కానీ—కనీసం ఉంటారని ఊహించుకోలేని లేబ్రాయపు దినాలవి. కొడుకు స్కూలు ఎగగొట్టకుండా వెళ్తున్నాడనే తల్లి సంతోషమూ, ఎల్లా ఏడిస్తేనా ప్యాసవుతున్నాడు అదే పదివేలని, ఆనందించే తండ్రి అమాయకపు ప్రేమలోనూ — నిర్విచారంగా, నిర్భయంగా టళాయించి తిరిగే విద్యార్థిదశలోని రోజు లవి. ఒకవిధంగా చూస్తే—నా జీవితంలో అవ్వే వేళ్ళు ముడిచి చెప్పుకోదగ్గ ముఖ్యదినాలేమో ననిపిస్తుంది.

ఒకటి, రెండు దండయాత్రలుకొట్టి స్కూలుఫైనల్ వరకూ లేకా వనే కీర్తితప్ప—నా దగ్గర అప్పట్లో చెప్పుకోదగ్గ గొప్పతనమే లేదు. ఫోర్తుఫారంనుంచీ నన్ను విడవకుండా వెంటపడి వొస్తోంది—కనకం! వాళ్ళ ఇంట్లో నాకుండే చనువుతో — పగటిపూట — స్కూలు గంటలు మినహా ఎక్కువకాలాన్ని అక్కడే గడిపేవాణ్ణి. కనకం తల్లి రాజమ్మ—నేనంటే ఆమెకు ఒకవిధమైన గౌరవం. "నాయనా! నీతోపాటు అమ్మాయికూడా ప్యాసయ్యే మార్గం చూడు" అనేది. "నేను వదలాలన్నా కనకం వొదిలిపెట్టేట్టు లేదు లెండి" అనేవాణ్ణి; అప్పటి నా విజ్ఞానానికి ఇంతకన్న 'విట్టు' దొరికేది కాదు.

కనకానికి తల్లితప్ప ఇంకెవ్వరూ లేరు; తండ్రి తాలూకా గుమాస్తా చేసి—ప్రస్తుతం వాళ్ళు ఉండే ఇంటిని మాత్రం సంపాయించిచ్చి—యీలోకం నుంచి విరమించాడు. ముఖ్యంగా మే మిద్దరమూ పోలే విషయా లేమంటే—కనకం ఆమె తల్లిదండ్రులకు వొక్కతే కూతురు; నేను నా తల్లిదండ్రులకు వొక్కణ్ణే కొడుకును: ఇద్దరమూ గారాబంగా పెరగటంవల్ల—యిద్దరికీ మారామూ, బిగతీసుకు కూర్చోవటమూ బాగా తెలుసు.

2

వాన కురిసి అప్పుడే వెలిసింది; వానలో తడిసి కూర్చున్న చెట్ల మీదినుంచీ, నేలమీదినుంచీ వచ్చే చల్లగాలి ప్రాణానికి 'హాయి—హాయి' అనిపిస్తోంది. అలసి, సొలసిన మేఘాలు ఒక్కొక్కటే విడిపోతూ—కిటికీలోంచి కన్పించే దూరానవున్న పర్వత పంక్తుల వైపు పరుగులెత్తుతున్నాయి.

గదిలో కూర్చొని ఒక బండ అల్జీబ్రా లెక్కతో తంటాలు పడుతున్నా; అరగంటనుంచీ కొట్టుకొంటున్నా లెక్క తెమలదు. ఆన్సర్ చూసి—ఆఆన్సర్ వొచ్చేందుకు, హెచ్చవెయ్యాలో, భాగించాలో, కూడాలో, తీసెయ్యాలో—ఎల్లాగైనా పర్యవసానం పుస్తకంలోని ఆన్సర్‌కు సరిపెట్టే ప్రయత్నంలో వున్నా. ఎంత ఏడ్చినా ఆ బండ 'శతబండ' గానూ, 'సహస్రబండ' గానూ తయారౌతోంది. చివరికి విసుగుపుట్టి పుస్తకాన్ని చించి పారేద్దా మనిపించింది, కాని—మర్నాడు మాస్టరు చూసే కొరకొర చూపులూ, పబ్లిక్ క్లాసులో పట్టుకొని 'బెంచీ ఎక్కరా' అంటే నేను పొందే అవమానమూ, చిత్తక్షోభా జ్ఞాపకానికి వొచ్చాయి.

లెక్కగొడవతో కొట్టుకొంటున్నా నేకాని—కనకం వొచ్చి నిలువుటద్దంముందు నిలబడి సింగారించుకొంటున్న సంగతికూడా చూడలేదు.

పోయిన విలువైన వస్తువేదో ఉన్నట్టువుండి దొరికినప్పుడు పొందే సంతోషం లాటిది నాలో ప్రవేశించింది. చేతిలోవున్న పెరుమాళ్సెట్టి పెన్సిల్ సంగతి—పెరుమాళ్ళ కెరుక—ఎక్కడ పడ్డదో? అల్లాగే కనకం అందాన్ని కళ్ళతో తాగేస్తూ కూర్చున్నా.

బహుశా నా ప్రతిబింబం అద్దంలో కన్పించిందేమో—వెనక్కి తిరిగి, నవ్వుతూ, "ఏదో రాసుకుంటున్నావుగా—అల్లా చూస్తావేం?" అంది.

నే నొక గుటకమింగి, "ఈ వెధవ లెక్క రాక ఛస్తున్నా—" అన్నా.

"నీ గతి ఎప్పుడూ అంతేలే! నీకు చదువులోనే లోకం! స్కూల్లో నిన్ను 'Book worm' అని ఊరికినే పిలుస్తారా!"

"అల్లాగే తిట్టు—నేను లెక్కచేస్తే దాన్ని కాపీ కొట్టి...అంతా సొంతం లాగు మాస్టారికి చూపిస్తావు. ఈ గ్రంథ చౌర్యం ఆయనకేం తెలుసు? అయినా ఆ ముసలి మాస్టరుకు ఆడపిల్లలంటే ఆదో అభిమానం......ఇవ్వాళ చేద్దుకానిలే—"

ఆమె నా దగ్గరిసా వొచ్చి కూర్చొని, "రాజా! నువ్వు మంచి వాడివిగా! అసలు స్వతహాగా తెలివిగలవాడివి...నా పుస్తకంలో కూడా లెక్కవేసి పెట్టవూ?" అంది. నాలో వుండే మంచితనాన్నంతట్నీ వొక్కసారిగా గ్రహించినందుకు—నాకే నవ్వొచ్చింది. 'సరేలే' అన్నా, బహుశా నన్ను పొగడినందుకేమో?

ఎన్నడూలేని కొత్త అందం ఇవ్వాళ కనకంలో కన్పిస్తోంది. ఇది వరకు ఆమె వోణీలు వేసేది; ఉబికివున్న ఆమె వక్షాన్ని తాకేందుకు ఈనాటినుంచీ వోణీలకు హక్కులేదు. ఇవ్వాళ కొత్తగా చీరకట్టింది. ఎక్కడ నేర్చుకుందో—అంత అందమైన కట్టును? ఎన్నాళ్ళు నేర్చుకున్నా నాకు పంచకట్టుకోవటం తెలీదు...ఇంత త్వరగా కనకానికి యీవిద్య ఎలా అలవడ్డదో మరి? ఆ చీర—సరి కొత్తదని, చెంగుల్ని రాసివున్న పసుపు మరకలు చెప్తానే ఉన్నాయి. ఆమె మాటల్లోనూ

చేష్టల్లోనూ, చూపుల్లోనూ కూడా నూతనత్వం గోచరమవుతూనేవుంది. వాలుజడను ఎడంభుజం మీదినుంచి జార్చి—జడ చివర్ని మునివేళ్లతో సర్దుకుంటూ—నన్ను క్రీగంట చూస్తోంది. నాలో కూడా ఆమె కేమన్నా నూతనత్వం కన్పిస్తోందా ? ఏమో ! ఆమె కళ్ళల్లోంచి వెలువడే కాంతులు ఎంత 'ఆశ'ను చూపుతున్నయ్యో ! ఆశ ! ఇది లేనినాడు మానవత్వమే నశిస్తుంది ! లోకంలో ఉన్నా లేనట్టే తోస్తుంది.

ఇంతకు పూర్వం నాకు తెలియకుండా నాలోని శక్తి ఏదో—నన్ను కనకం వైపు తోస్తోందని నాకు తెలుసు. ఆ శక్తి ఏమిటో దాని లాభ నష్టాలేమిటో నాకు తెలీదు. కాని, ఒక్కొక్కప్పుడు 'కనకం నాదైతే ఎంత బావుండును' అనిపించేది; నాదైతే ! ఒక మనిషి ఒకరి సొత్తు ఎలా అవుతారు ? అంటే ఆమె నా భార్యయి—నాతోనే జీవితం అంతా గడపమనా—నా అభిప్రాయం ? ఏమో ! ఆ వివాహం సంగతి కూడా ఏదో వినటమే కాని—దాన్ని గూర్చి యింకా నేర్చుకోలేదు.

ఈనాడు కనకంలో వున్న కొత్త మెరుగులన్నీ కలిసి నాలోని ప్రతిశక్తినీ, ప్రతి అణువునూ ఆకర్షిస్తున్నాయి. ఇదివరకు ఎన్నడూ లేని భయం వొకవైపునుంచి నాలో ప్రవేశిస్తోంది. కనకానికి భయం లేదు కాబోలు ? నిశ్చలంగా నిలబడి జాకెట్ కాలర్ కిందినుంచి పమిటను పోనిచ్చేందుకు ప్రయత్నిస్తోంది. ఆమె చేసే ప్రతి పనీ నా ఉద్రేకానికి కారణమౌతోందని ఆమెకూడా తెలుసేమో ?

"కనకం—ఇదెప్పుడు నేర్చుకున్నావ్ ?" సన్నని గొంతుతో "ఏది?" అంది. ఆమె కంఠంలో మాధుర్యమూ, మార్దవమూ, సంగీతమూ నాకు స్ఫురించాయి.

"ఈ చీరకట్టుకోవటం—"

ఆమె నవ్వి "యిదా?...పదహారేళ్ళు వచ్చినా యింకా వోణీలు వెయ్యమంటావా ?" అంది, నవ్వుతూ. ఆమె నవ్వుతూన్నప్పుడు—

ఆమె పలువరుస కూడా నాకు కొత్తగానే కన్పించింది.

"అది కాదు—ఎప్పుడు నేర్చుకున్నావ్—? అంటున్నా."

"నేర్చుకోవట మేమిటి? ఎన్నాళ్ళు నేర్చుకోవా లేమిటి?..." అంది. 'ఇదేమంత కష్టసాధ్యమైనవిద్య?' అన్నట్టు చూస్తూ.

"నీ కొత్త కట్టు...కన్పిస్తూనే వుందిలే..." నవ్వా—ఆకట్టులో లోపం ఏదో నాకు మహా తెలిసినట్టు.

"నీకు చీరెలు కట్టుకోవటం కూడా తెలుసా? ఒకసారి మా యింట్లో పట్టుబట్ట కట్టావ్...జ్ఞాపకం వుందా? అచ్చగా—అవధాని గారి పెళ్ళాం...కాశీ పోసి కట్టినట్టు...వెనకాల తెరచాపలాగు..." విరగపడి నవ్వుతోంది.

"ముందు నవ్వన్నా; చెప్పు; చెప్పన్నా నవ్వు." నాలో తప్పుపట్టిం దన్న అభిమానం లేకపోలేదు.

ఆమె ఆపుకోలేక ఆపుకోలేక, నవ్వును ఆపుకుంటూ, "అప్పుడు నేను ఏమనుకున్నానో తెలుసా—రాజూ? అభినవ వామనావతారం ..." మళ్ళీ నవ్వు సాగించింది. స్కూల్లో ఎన్ని డ్రిల్లు క్లాసులకు వెళ్ళినా పొడుగు ఎదగనందుకు—రమ్మని చంపుకుతినే డ్రిల్లు మాస్టర్ని తిట్టుకున్నా.

రెండు నిమిషాలు నవ్వి మళ్లీ సీరియస్‌గా ముఖంపెట్టి, "ఆఁ ... మరిచిపొయ్యా...నాటకంలో ఆడవేషం వెయ్యమన్నారని చెప్పావ్ కాదూ?...వాళ్లేమన్నా నేర్పారా యేం?" అంది.

నాకు యిందాకటి బండలెక్క జ్ఞాపకమొస్తోంది. "ఛా...వెధవ ఆడవేషం—" అన్నా అది నా డిగ్నిటీకి తెచ్చేలోపం భరించరానిది అన్నట్టు.

"ఏం—మగవేషంలో ఉన్న ఘనందు ఆడవేషంలో లేదూ?"

"ఎప్పటికీ వుండదు; ఈ మీసాన్ని తీసేసి (ఎవ్వరూ చూడకుండా గదిలో కూర్చొని, నా నూనూగు మీసాన్ని మెలేసుకోవటం నాకో సరదాగావుండేద)...చెవులకు కోతలాగులోలాకుల్ని తగిలించుకొని...

ముక్కుకుపుడక పెట్టి...నాగరికత అంతా మనలోనే మూర్తీభవించినట్టు...ఒళ్ళు అష్టవంకర్లూ తిప్పుకుంటూ...కళ్ళను సున్నితంగా ఆడిస్తూ...ఒయ్యారమైన నడకతో...లేని గొంతును తెచ్చిపెట్టుకొని...కీచురాయిలాగు సన్నని కంఠంతో మాట్లాడుతూ...ఛీ...అలా చేతకాని వేషాల్ని వేస్తే...అందరూ నవ్వి..."

"నీకు బ్రాన్స్ మెడల్స్‌నీ, లెదర్ మెడల్స్‌నీ, కార్డ్ బోర్డ్ మెడల్స్‌నీ, జర్మన్ సిల్వర్ మెడల్స్‌నీ...యిస్తారు" యింకా జ్ఞాపకం రాలేదు కాబోలు—ఆగి విరగపడి నవ్వుతోంది. నేను కూడా ఆమెతో శృతికలిపా. నవ్వి నవ్వి ఆమె కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి.

కొంత సేపయ్యాక ఆగి, "ఇంతకూ ఆ వేషానికి వొప్పుకున్నావా!" అంది. యింకా పొడిదగ్గులాగు మధ్యమధ్య నవ్వుతూనే!

"ఛత్—"

"ఫర్వాలేదులే—ఒప్పుకో—నేను నేర్పుతాగా. ఆడవాళ్ళ కట్టూ, బొట్టూ...అవన్నీ..."

"అందుకని నన్ను స్త్రీని కమ్మంటావా?"

"అప్పుడు ఎల్లా వుంటావో చూడాలని వుంది" ఆమె మళ్ళీ నవ్వులోకి దిగింది; నిజంగా వేషం వేస్తే—యింకెంత నవ్వునో! నన్ను గూర్చి యిల్లా నవ్వటం నాకు కష్టంగానే వుంది కాని, కనకం కాబట్టీ ఒంటరిపాటు కాబట్టీ చచ్చినట్టు సహించి వూరుకున్నా.

"నీకేమన్నా మతిపోయిందా—అల్లా నవ్వుతావ్?" ఇప్పటికి ఆమె నవ్వు ఆపింది; పెద్ద తుపాను కొట్టి వెలిసినట్టయింది.

సీరియస్‌గా ముఖం పెట్టి, "రాజూ! పోనీ కాని - నిజంగా చెప్పు—నా కట్టులో తప్పు వుందా?" అంది.

ఆమెను ఎగాదిగా చూసి, లేని నవ్వును తెప్పించుకుంటూ, "ఓ! అదేం కట్టు?...మాయింట్లో పనిచేసే అప్పులమ్మ..." నేను నవ్వటం మొదలెట్టా, యిందాక నన్ను ఎగతాళి చేసిందనే కసి తీరేందుకు.

ఆమె కనుబొమ్మల్ని చిట్లించి, "అందుకే కోపం వొచ్చేది—

వేళాపాళాలేదు—వేళాకోళానికి—" అంది. ఇందాక తనకు యీ రూలు వర్తించనట్టు. పాపం—సుకుమారి (కనీసం నా దృష్టిలో) విసుక్కుంటుందేమోనని—యిందాకటి అవమానాన్నంతట్నీ దిగమింగా.

"ఏం చెప్పవూ!" అంది, నా ముఖకళను పట్టి, నా moodను కూడా గ్రహించినట్టు.

"చాలా బాగుంది...అరితేరిన ఆడది కట్టినట్టుగా వుంది...ఏం... చాలా?"

కొద్దిగా ముఖం ముడిచి, "నిజంగా బాగుందా?"—అంది.

"నిస్సందేహంగా—ముమ్మాటికీ—నీతోడు..." ఇంకా ఏమేం ఒట్లు ఉన్నయ్యా అని చూస్తున్నా.

ఆమె తృప్తిపడ్డట్టు చూస్తూ, "నాకు కొంచెం సిగ్గుగా వుంది—, రాజా" అంది

"దేనికీ?"

"ఇల్లా చీరెకట్టుకొని స్కూలుకు రమ్మంటావూ?" తలవూపా.

"అందరూ నవ్వుతారు—"

"నవ్వని—వాళ్ళ పళ్ళే బైట పడతాయి; నువ్వు కూడా నవ్వు - యిందాక నవ్వేలా—అట్లా"

"రాజా! నిజంగా బాగుందా?"

"నిస్సంశయంగా — సరేనా?" కనకం మరోసారి అద్దంలో చూసుకొని, ఎందుకో నవ్వింది; ఆ నవ్వులో వెన్నెల వెలుగున్నట్టు నాకు స్ఫురించింది.

'కనకం నాకు కావాలి!' ఇది నాలో పని చేస్తూన్న కోరిక; నాకేమిటి—వీలైతే చాలామందికి కావాలి; ఆమెను ఎన్ని హృదయాలు కోరుతున్నయ్యో—అందులో నాదికూడా వొకటి. కాని వీళ్ళందరి కన్నా నేనే ఆమెను కోరేందుకు అర్హుణ్నన్న ధీమావొకటి వుంది. దీనికి కారణం నాకే తెలీదు. ఆమె యిస్తూన్న చనువా? పూర్వపు సౌహార్ద్రి

బలమా ? ఆమెతల్లి నాలాంటి యువకుణ్ణి నమ్మి యువతి అయిన తన కూతురుతో స్వేచ్ఛగా చదువుకునేందుకు యిచ్చిన అనుమతా?—నా లోని అహంకారమా ? కామవ్యామోహమా ? ఇవన్నీనా ? ఇంకా నాకు తెలీనివి కూడానా ? ఏమో !

ఎలా చెప్పేది—నాహృదయాన్ని విప్పి ? ఈభాషలో నా హృదయాన్ని విప్పేందుకు కావాల్సిన మాటలే కరువైనాయి; అది నా తెలుగు పండితుని ప్రతిభో—నా మట్టిబుర్ర మహాత్మ్యమో-మరి !

నాకు తెలుసు—నాలో ఇదివరకు ఎప్పుడూలేని కొన్ని కొత్తశక్తులు పనిచేస్తున్నాయని. ఈ లోకమూ, ఇల్లూ, వాతావరణమూ, నాన్నా, అమ్మా—అందరూ నాకు మరపుకు వొచ్చారు; నాలోకం—ఆ గదే! నేను అప్పటివరకూ గడిపిన జీవితానికి—ఒక్క కనకాన్ని పొందటమే పర్యవసానం. ఇంతకన్న నాజీవితంలో అప్పటికి పరిష్కరింపబడాల్సిన సమస్యే లేదు. వెనక్కు వెనక్కు పోతూన్న ధైర్యాన్ని చిక్కబట్టు కుంటూ, అమితోద్రేకంతో తూలిపోయ్యే శరీరాన్ని స్వాధీనంలోకి తెచ్చుకుంటూ, "కనకం!" అన్నా—నా జీవితంలో నా చెవులు వినని కొత్త స్వరంతో.

ఆమె నాదగ్గరికి వొచ్చి "ఏం?" అంది.

నేను కోరిన కనకం—నా ప్రపంచాన్నీ, నా ఊహల్లో అధిక భాగాన్నీ ఆక్రమించిన కనకం నాకు ఎంత సమీపంలో వుంది!

"కనకం...నిన్ను...నేను...ప్రేమిస్తున్నా"

ఆ 'ప్రేమ' అనే మాటను వాడటానికి అదే మొదలు. అది ఎల్లా వుంటుందో, దాని పుట్టు పూర్వోత్తరాలేమిటో, నాకేమీ తెలీదు. చాలామంది ఆ పదాన్ని వాడటం నాకు తెలుసు. ఆమె ఆశ్చర్య పోయినట్టు చూస్తూ నిలబడ్డది.

ఆమె చూపులు నన్ను నిరుత్సాహపరచినా విశాలమైన ఆమె కళ్ళూ, ఎర్రని ఆమె చిరుపెదవులూ నన్ను ఆకర్షించాయి. ఆమెను ఏమేమో చెయ్యమని పొంగి పొరలుతూన్న ఉష్ణరక్తం

నన్నింకా ముందుకు సాగనంపుతోంది. కనకంలో నేను చూడని—కాని విన్న—రంభా, ఊర్వసులు ప్రవేశించారు. కామాంధకారం నా కన్నుల్ని కప్పిందేమో కాని, నాకేం కన్పించటం లేదు; నేను చెయ్యబొయ్యే పనేమిటో—అపని చెయ్యవచ్చో, చెయ్యకూడదో కూడానాకు చెప్పేందుకు - నాలోని ఏశక్తీ సహాయపడటంలేదు. ఆమె చేతిని గట్టిగా పట్టుకొని, దగ్గరకు లాక్కొని ఆమెను ముద్దుపెట్టుకొని పరవశుణ్నయ్యాను.

— గాజులు గల్లు మన్నాయి; చెంప ఛెళ్ళు మంది; గూబ గుంయ్ మంది; ఒళ్ళు ఝల్లు మంది. నాలో ఉన్న ఉష్ణరక్తమంతా శీతలమై దిగిపోయింది; చెయ్యి దానంతటదే స్వస్థానాన్ని జేరింది: జలుబు నీళ్ళు కాసినీ వదలిపొయ్యాయి. నేను అన్న ప్రేమా, గీమా అంతా మటుమాయమైంది. ఆ దెబ్బతో దేవేంద్రలోకం కన్పించి, తాతలూ, ముత్తాతలూ జ్ఞాపకానికి వొచ్చారు. మళ్ళీ యథాప్రకారంగా తిరిగి మ మూలు 'రాజు'ను ఆయ్యాను. తిరిగి యీలోకంతోనూ, యీమనుష్యులతోనూ, ఇందాక సగంచేసి విసుగెత్తి ఊరుకున్న బండ లెక్కతోనూ, అవసరం కలిగే మానవుడిగా మారిపొయ్యాను.

కనకం ముఖం కోపంతో ఎర్రబడ్డది; ఆమె చూపులకే పదును వుంటే—నా శిరం నేలరాలి వుండేది; ఆమె చూపులకే అగ్నికున్న శక్తి వుంటే నేను నిలువూనా దహింపబడి వుండేవాణ్ని. ఆమె పెదవులు ఒణుకుతున్నాయి. నాచేతి ఒత్తిడికి గురిఅయిన చేతిని సరిచేసుకుంటూ, నాకు దెబ్బను ప్రసాదించిన అరిచేతిబలాన్ని కాబోలు చూసుకుంటోంది. ఏదో తప్పుచేశానని నానేరం గొప్పదనీ నాలో నాకే ఎవరో చెప్తున్నట్టు తోచింది.

"రాజా!..." అంది. నేను మాట్లాడలేదు; నా బుర్రగిర్రున తిరిగిపోతోంది.

"నువ్వు మంచివాడివనుకున్నా...లేని చనువును తీసికొని... అసలు నేను ఇచ్చినందుకేగా ఇంతపనీ చేసింది?...ఛీ—యీ మొగా

ళ్ళను నమ్మకూడదు...ఉన్నట్టువుండి ఒళ్ళూపై తెలియని పనుల్ని చేస్తారు..." ఆగింది.

ఆమె మానవమాత్రురాలు కాదూ! నాలాంటి ఊహాలూ, అనుభవాలూ ఆమెకులేవూ! నేనేం తప్పుచేశాను? నాదనుకొన్న కనకం—నాకు బాగా అర్థమైందనుకొన్న కనకం...నాకు కశృత్వాన్ని ప్రదర్శిస్తూ, కోపంతో కంపించే శరీరంతో—నాఎదుట ప్రత్యక్షమైంది; ఏం చెప్దామన్నా గొంతుదాకా వొచ్చిన మాటలు వాటంతటవే వెనక్కు వెళ్ళిపోతున్నయ్.

"ప్రేమట...ప్రేమా, గీమాను. ప్రతివాడికీ ఇదొకటి తెలుసు...ఛీ......స్కూల్లో చదువుతున్నారు...వెధవలు...వాళ్ళూ అంతే! స్కూలు వదలటం ఆలస్యం—ఇంటిదాకావొచ్చి దిగపెట్టి వెళ్తారు—తోడుశేరనే భయంలేకుండా! కుక్కల్లాగు వెంటపడతారు—అంతా వీళ్ళ తాతగాడిసొమ్మైనా నాదగ్గర దాచిపెట్టినట్టు—నేనేవో వీళ్ళకు ఒరిగిస్తాననుకుంటారు. కొంతమంది వెధవలు షీట్స్కూడా చేస్తారు—అదంతా నేను చూసి తన్మయత్వం పొందుతాననే వాళ్ళ ఊహ! నేనొక దేవతనైనట్టూ, వీళ్ళందరూ తపస్సుచేసి నాదగ్గర వరాలు పొంద దల్చుకున్నట్టూ ప్రవర్తిస్తారు; వీళ్ళల్లోంచి నిన్ను మినహాయించొచ్చనుకున్నా......నువ్వుకూడా ఇల్లా తయారయ్యావూ!..."

గూబ గుయ్యిమంటం ఆగింది. చెంపను చెయ్యిపెట్టుకొని అయిదు వేళ్ళూ తేలిన వాతను తడువుకొంటున్నా.

"ఉండు నీపనిచెప్తా...మీవాళ్ళతో చెప్పనా? మా అమ్మతో చెప్పనా? హెడ్మాస్టారితో రిపోర్ట్ చెయ్యనా?" ఇంకెవ్వరూ లేరు కాబోలు చెప్పేందుకు—ఆగింది.

నాసంగతి వీళ్ళందరితో చెప్తే...నన్ను కొడుతారు...తిడతారు—అంతేనా? ఆడదానికి కాస్త సందుదొరుకుతే దబాయించేస్తుంది. తన బెదరింపులకు, నేను తనను ప్రాధేయపడతాననీ, క్షమించమని కాళ్ళా వేళ్ళా పడతాననీ అనుకొంది—కాబోలు! నేనూ మనిషినేననీ,

నాకూ వ్యక్తిత్వమూ, ఆత్మగౌరవమూ, ఆత్మాభిమానమూ వున్నాయని ఆమెకు తెలియదు కాబోలు! ఒకవిధమైన రోషంతో నాకు ఉద్రేకం వొచ్చింది.

“చెప్పుకో; అందరితోనూ చెప్పుకో—దేవుడుకూడా దార్లో ఎదురైతే చెప్పు—నేను అన్నింటికీ తెగించి కూర్చున్నా; అసలు దీనికంతకూ నువ్వేకారణం—” మాటలు రాక ఆగా; నాలో భయం పోయి, మొండిధైర్యం ప్రవేశించింది.

ఆమె విస్తుపోయి చూస్తూ. “ఏమిటీ! నేనా! నేనేంచేశానూ!” అంది.

“నువ్వా?—ఆఁ నువ్వే! నువ్వు నన్నెందుకు ఆకర్షించావు! నన్నెందుకు భ్రమపెట్టావూ? నువ్విదంతా చెయ్యకపోతే—నేనీపనిని చెయ్యనుగా! ఇదంతా నా ఒక్కడి తప్పులాగే చెప్పేస్తానని భయపెడుతున్నావ్! నేను వెళ్ళిపోతా...ఇంకెప్పుడూ మీ ఇంటికి రాను ఇంకెప్పుడూ నీతో మాట్లాడను—” మాటలు రాలేదు. ఒకవిధమైన విచారంతో గుండె నిండిపోయింది. ‘చెప్తా’ నంది. ‘నిజంగా చెప్తుందేమో?’ అనే భయం వొకవైపు. ‘ఎందుకు చేశానూ—ఇల్లాంటి పని!’ అనే తర్కం వొకవైపు; చిన్న పిల్లవాడిలాగు అరచేతుల్లో ముఖాన్ని దాచుకొని ఏడ్చాను; కళ్ళు గట్టిగామూసుకున్నా—ఎదుట వున్నదంతా మరిచిపోదామని.

కనకం నా పక్కనే కూర్చొని నా తల నిమురుతోంది; బహుశా నా ఏడుపుకు జాలిపడ్డదేమో? ఎల్లాగైనా యీ అపాయాన్ని దాటి, యీ ప్రాణ గండాన్ని తప్పించుకుంటే—ఇంక జీవితంలో ఎప్పుడూ ఇల్లాటి పని చెయ్యకూడదని నిశ్చయించుకున్నా. అయోమయమూ, అగాధమూ అయిన స్త్రీ హృదయాన్ని గ్రహించేందుకు బ్రహ్మ దిగి రావాలని గ్రహించా.

“రాజూ!” అంది లాలనగా. నిప్పులేకుండానే భగభగమని మండుతూన్న నా ఎండు గుండెకు—ఆమె స్వరంలోని అమృతం

కొంత శాంతి నిచ్చింది. కాని నే నేం మాట్లాడలేదు.

"నీ కేమన్నా మతిపోయిందా—ఏడుస్తావ్ దేనికి?"

ఈ గొడవంతా ఆమెతో ఎక్కడ చెప్పుకునేది? ఒక స్త్రీదగ్గర ఏడ్చే పురుషుణ్ని చూసి— (ఇప్పుడు మీరు విని) హేళన చేస్తారనే సిగ్గు బాధిస్తోంది. కొంత ప్రయత్నంమీద ఏడుపు ఆపుకున్నా. ఇందాకటి సరసమంతా విరసమయి, నవ్వు ఏడ్పు కింద మారుతుందని అనుకుంటే—వ్యవహారాన్ని ఇంతవరకూ రానిచ్చేవాణ్ని కానేమో!

"సిగ్గులేదూ? ఎక్కడైనా పురుషుడు ఏడవడమనేది విన్నావూ!"

మళ్ళీ తిట్టడం మొదలెట్టింది. పురుషులు మాత్రం మానవులు కారూ? వాళ్ళు మాత్రం ఏడవరూ? కాకపోతే, చాటుగా, మాటుగా ఎవరి కళ్ళా పడకుండా—ఏడుస్తారు; స్త్రీ అయిన కన కాని కేం తెలుసు—పురుషుల గొడవ? అందులో మునగానాం, తేలానాం అన్నట్టు నా స్థితిలోవున్న పురుషుడి సంగతి కేళే చెప్పాలా? మళ్ళా ఏడుపు సాగించవా వొద్దా అని ఆలోచిస్తున్నా.

"రాజా! ఎందుకు కళ్ళనీళ్ళు పెడతావ్? చెప్పనులే... ఎవరితోనూ చెప్పను. కాని, ఇంకెప్పుడూ ఇల్లాటి పని చెయ్యవోక..."

ఇంకానా? బొందిలో ప్రాణం వున్నంతవరకూ చెయ్యటమే? ఎవ్వరితోనూ చెప్పనంది—అంతకన్న ఇంకేం కావాలి? నా లక్ష తిప్పల్ని కాచినట్టు; ఏమో! అయినా నమ్మకం యేమిటి?

"నిజంగా—చెప్పకుండా వుంటావా?" దీనంగా, జాలిగా, బాధగా చూశా... ఆమె హృదయాన్ని కరిగించాలని.

"నిజంగా చెప్పను—"

"ఒట్టెయ్యి—"

మృదువైన హస్తంతో మెల్లిగా నా చేతులో ఒట్టేసింది; నా చిటకా పనిచేసినందుకు నాలో నాకే తృప్తికలిగింది. పోయిన ప్రాణం తిరొచ్చినట్టూ, ఉరితాటిలోంచి మెల్లిగా మెడ ఇవతలికి లాక్కున్నట్టుగా వుంది!

"రా...జూ!" అంది నా ముఖంమీద వాలిన క్రాపును పైకి తోస్తూ. ఎవరిచ్చారో తనకా అధికారాన్ని! ఇప్పుడు నేను యీ సంగతి అందరితోనూ చెప్పి డబ్బా వాయించేస్తానంటూ లేస్తే, నా మాట ఎవరు నమ్ముతారు! పైపెచ్చు ఎదురొతుంది కూడా.

"ఊఁ" అన్నా ఇంకా ఏడుపు గొంతుతోనే.

"కోపం వొచ్చిందా!" వొచ్చిందంటే—ఏం ప్రమాదమో? నిజంగా కనకాన్ని మింగేద్దా మన్నంత కోపం వుంది.

"లే—దు"

"ఎందుకు అ్లాంటి పనిచేశావ్!" నా పాఠకుడికి నా కష్టాల్ని చెప్పుకున్నంత విపులంగా—ఆమెకు ఎక్కడ చెప్పేది?

"ఏమో—నాకు తెలియదు" నాకు తెలుసు—మనస్త్రాలు తెలి యక చేసే తప్పులు కొన్ని వుంటాయని—ఆ గుంపులోకి దీన్నికూడా తోసేశా.

ఆమె కొంచెం ఆగి, "నేనంత బాగున్నానా?" అంది. ఇందాక నా కళ్ళకు ఎంత బాగుంది! అప్పుడు వర్ణించేందుకు భాషలోని పదాలు కూడా చాల్లేదు. ఇప్పుడు—నా కళ్ళకు ఏమీ బాగా లేదు. ఆమె మీద కోపమూ, నా అవమానమే దీనికి కారణమై వుంటుంది. ఎంత బాగుండకపోతే—ఏమీ తెలీని నేను—నా జీవితంలో మొట్ట మొదటి ముద్దును కనకానికి ఇస్తాను? తద్వారా—మా అమ్మ తప్ప ఇతర్లకు తాకేందుకూ్కూడా అధికారం లేని—చెంపమీద లెంపకాయ తింటాను?

"ఏం—నేనంత బాగున్నానా?" మళ్ళీ అడిగింది. తన అందా నికి ఆహుతి అయిన నన్ను చూసి గర్విస్తోంది కాబోలు!

ఆమె వైపు చూడకుండానే, "చాలా బాగున్నావు—నన్నెందు కిలా ఏడిపిస్తావ్!" అన్నా.

"ఏం చేశాను!" అంది తను నిర్దోషి అయినట్లు.

"చూడు—ఎంత దెబ్బ కొట్టావో? చెంపమీద ఐదువేళ్ళూ

తేలాయి—"

ఆమె చూసి, తనకుతను నొచ్చుకుంటూ, "ఏదో కోపం వొచ్చిం ది—ఇంత దెబ్బ తగులు తుందనుకోలా—మెల్లగానే కొట్టా" అంది. నా నేరానికి యీ దెబ్బ అని ఏ పీనల్ కోడ్ లోవుంది ? నాన్నకూడ నన్నెప్పుడూ ఇంత దెబ్బ కొట్టలేదే ? మెల్లిమెల్లిగా కనకంమీది కో పాన్ని దిగమింగుకుంటున్నా.

"కళ్లలా ఎర్రపడ్డయ్యో చూడు—ఎవరు చెప్పారు నీకుఇల్లా చెయ్య మని ?" ఎవరు చెప్పాలి ? పిల్లవాడు పుట్టంగానే పాలుతాగమని ఎవరు చెప్పారు ? ఏడవమని ఎవరు బోధించారు ?

"ఎవరూ చెప్పలా—అల్లా బుద్ధిపుట్టింది—"

"పోనీ—నన్నెందుకు అడగలేదు ?"

"కోప్పడతావని" దీంట్లో ఏదో అర్థం కాని నేరం వుందని నాకు స్ఫురించింది. ఆమె నావైపు చూసి చిరునవ్వు నవ్వింది ; పూర్వం లాటి వెన్నెల ఆ నవ్వులో నాకు కన్పించటం లేదు; ఎల్లాగైనా బతికి బైటపడితే చాలుననే పద్ధులో వున్నా.

"రాజూ—నా మీద నిజంగా నీకు కోపంలేదూ !" కాస్తో, కూస్తో ఉంది కాని పైకి చెప్పటానికి భయం.

"నిజంగా లేదు—"

"మరేం అనుకోకు—ఆ దెబ్బ ఏమిటని మీ వాళ్ళు అడుగుతే ఏం చెప్తావు ?" ఏదో బొంకి నా ఏడుపు నేను ఏడవాలని తెలుసు.

"నువ్వు కొట్టావని చెప్తా—అబద్ధమాడటం దేనికి ? నిజమేచెప్తా" అన్నా ఏమంటుందోనని.

"ఓ హరిశ్చంద్రా ! — నిజం చెప్తే ఎందుకు కొట్టిందంటే ఏం చెప్తావు ?"

"ఇదంతా చెప్తా—"

"ఆ, చెప్పు...మరికొంతమందికి పాఠం నేర్పి పుణ్యంకట్టుకో" అంది. ఈ పరువునష్టపుపని చేసిందికాక, ఇంకెవరితోనన్నా ఏమని

చెప్పుకుంటానని—ఆమెకూడా తెలుసేమో!

ఇంటికి వెళ్దామని పుస్తకాలు సర్దుకుంటున్నా.

"రాజా—మళ్ళీ ఎప్పుడొస్తావ్?"

"ఇం కెప్పుడూ రాను—న న్నింకా ఏడిపిస్తావ్—నువ్వు నాకు కన్పిస్తూవుంటే పిచ్చెత్తినట్టుంటుంది. ఆ పిచ్చిలో...పిచ్చిపనుల్ని చేస్తే నువ్వు సహించలేవు; రసాభాస అవుతుంది...పోనీ...నన్ను ఇంతటితో పోనీ......ఇం కెప్పుడూ జీవితంలో ఇల్లాంటి సంఘటన వొద్దు." ఒకవిధమైన విరక్తితోనే (అప్పటి నా దృష్టిలో) యీ మాటల్ని అన్నా.

ఆమె సబురాలై విని అంది: "రాజా! ఇల్లాంటి చిన్నతనంలోనే ఇంత పెద్దఊహాలా? నేను వుండటంకూడా నీకు యిష్టం లేమా?" చిన్నబుర్రలో పెద్దఊహాలకు తావు వుండదూ? శరీరపరిమాణాన్ని పట్టి విజ్ఞానమూ, ఊహాపోహాలూ వుంటే—చాలామంది అజ్ఞానులు జ్ఞానులుగా తయారయ్యేవాళ్ళు!

"నాకు నీమీద కోపం లేదు; ఒకవేళ ఉన్నా దాంతో నీకు అపకారం చెయ్యను; నన్ను పోనీ......ఇది నీ తప్పు కాదేమో! కాని నువ్వు నన్ను ఆకర్షించినంతకాలమూ—నేను తప్పుదారినే నడుస్తా. అయిందేదో అయింది—అంతా మరిచిపో..." గగనకుసుమానికి ఆశ పడటం వృథా అన్నట్టూ, అందని ద్రాక్షపళ్ళను చూసిన నక్క 'Sour grapes' అన్నట్టూ మాట్లాడాను.

ఆమె నిట్టూర్చి అంది: "రాజా! ని న్నింతగా గాయపరిచానా? నేనే తప్పుచేస్తే నన్ను క్షమించు — ఇంతమాత్రానికే మన స్నేహం పోవాలా? నువ్వు కోరేది నాకు తెలుసు...అదంతా దేనికి? నువ్వు మామూలుగానే వస్తూవుండు..."

నేను ఇష్టంలేని చూపుల్ని చూశా.

"నువ్వు ఇందాక ఏమన్నావ్...జ్ఞాపకంలేదూ? నన్ను ప్రేమిస్తు న్నానన్నావ్...ప్రేమించు, ఎవ రొద్దన్నారు? అసలు ఇంకోళ్ళకు

తెలుస్తేగా—నువ్వు నన్ను ప్రేమించినట్టు! అట్లా ప్రేమించటం నీకు ఆనందాన్నిస్తే—కాదనగల వారెవరు?...కాని నువ్వేకోరే దేహసౌఖ్యం...ఎందుకు మాయలోపడిమూఢుడివై పోతావ్...ఆలోచించు."

ఏమిటో యీ మెట్టవేదాంతం! ప్రేమ నట...హృదయంలో దాచుకొని...యీ జన్మకు ఇదేనన్నట్టు—దాన్ని పూజించాలట? హృదయాల్నీ, ఆత్మల్నీ, ప్రేమించేశక్తి—ఎక్కడుందో? ఈ నిష్కామకర్మలూ, అనుష్ఠాలూ—మానవాతీతమైన విషయాల్ని ఏ కరువు పెడుతోంది—

నాకు మాత్రం తలకాయ నొప్పిగా వుంది.

"పోనీ—రాజా! ఇందాక అంతపని చేశావే—అప్పుడు ఎవరన్నా చూస్తే ఎంత ప్రమాదం!"

మొత్తానికి యీ మెకూడా భయమున్నది వుందని నా కిప్పుడు తెలిసింది; ఇదేం ప్రాణగండం కాదని రుజువుచెయ్యగలుగుతే—ఆమె నాదైపోదూ! మళ్ళీ వెధవ ఆశ!—ఇందాకటిలా పరిస్థితులు ఎదురు తిరుగుతే? ఒకసారి వేలు కాల్తే మళ్ళీ నిప్పుజోలికి పోనీ, ఏమీ తెలీని కుర్రవాడు. నయం ఆమెకూడా ఉద్దేశమున్నట్టూ, కాని భయపడుతూన్నట్టూ నాకు తోచినా—నాకు ధైర్యంలేదు,—ఈ ధైర్యాన్ని కొని తెచ్చుకోలేంగా!

"అంత భయపడితే మనం జీవితంలో దేన్నీ సాధించలేం—" అన్నా ఎట్లాగో.

"దాంట్లో చాలా నష్టాలున్నాయ్. రాజా! నీకింకా తెలీదు—నీ వయస్సు కుర్రాళ్ళందరూ అంతే!" అంది. ఆమె ఏమో నాకన్న పెద్దదైనట్టూ, ఆమెఅనుభవం అసమానమైనట్టూను. ఆమెను సమాధానపరిచే విజ్ఞానమూ, శక్తీ నాలోలేవు; అయినా ఆమె అంటే వొక భయం ఏర్పడ్డది.

కాస్సేపాగి, నిలవతీసి అడిగినట్టు. "ఏం—వస్తావా!" అంది.

"వస్తాలే" అని తల ఆడించా; బైటికి పోయాక టలాయిం

చొచ్చని.

"ఒట్టెయ్యి"—ఈ ఆడవాళ్ళతో ఒట్లగోలా, ఎలక్షన్‌లో కాండిడేట్స్‌తో ఓట్లగోలా తప్పవు. తప్పని సరిగా ఒట్టేశా. ఈ ఒట్లూ, యీ వాగ్దానాలూ, యీ ప్రతిజ్ఞలూ పాలించేందుకు—మనం పాండవ మధ్యములమూ, భీములమూ కాదని తెలుసు! 'ఒట్టు'ను బుద్ధి తెలిసి నప్పటినుంచీ ఉపయోగిస్తూ వుండటంమూలాన, దాంట్లో వుండే నమ్మకమూ, విలువా కూడా జారిపోయినై.

వెళ్తూ వెళ్తూ నిశ్చలంగా నిలబడివున్న ఆమెవైపు 'ఇవ్వే కడసారి చూపులు' అన్నట్టు చూసి ఎట్లాగో బైటపడ్డా.

3

ఆ రాత్రి నిద్రాదేవి నాతో విరోధం పూనింది; బలవంతానైనా ఆమెను దగ్గరకు లాక్కోలేకపొయ్యాను. కనకం కొట్టిన దెబ్బ బాపతు ఫిరంగిమోత ఇంకా నా చెవుల్లో రింగురింగు మంటూనేవుంది. ఈ కనకాన్ని గూర్చిందే నా జీవితంలో మొట్టమొదటి సమస్యగా మొలకెత్తింది.

ఆ సాయింత్రపు సంఘటనతో నారీఛాయలోని దెయ్యాలూ, భూతాలు నాముందు భయంకరనాట్యాన్ని మొదలెట్టాయి. కనకం వొక్కతే ఇట్లాటిదా ? లోకంలో స్త్రీలందరూనా ? కోమలమైన స్త్రీ హృదయంలో కూడా పాషాణంలాటి పదార్థానికి తావుందా ? అప్పటి నా అనుభవానికి లోకమంతా 'కనకా'లమయమేననే అభిప్రాయం కలిగింది.

కనకం—అందరితోనూ చెప్తుందేమో ? చెప్పనని ఒట్టేసింది; నేనుకూడా ఒట్టేశాను. నా ఒట్టుకున్న విలువే కనకం ఒట్టుకుకూడా వుంటే—నా పునాదికే ముప్పం వొస్తుంది; కాని స్త్రీలఒట్లకూ నా పూర్వానుభవంవల్ల గ్రహించిన కనకం ఒట్లకూ—పురుషుల ఒట్లకన్న

పట్టించెక్కువని తెలుసు. ఎల్లాగైనా ఆమె తన మాటమీద నిలబడు తుందనే ధైర్యం మాత్రం వుంది.

ఇంక కనకం ఇంటికీ, ఆమెకూ కూడా నీళ్ళధారే! దేవుడు నా కా పాడుబుద్ధి ఎందుకు పుట్టించాలి? నేను ఏ ఆలోచనా లేకుండా, అసలు యీ బుర్రనే ఉపయోగించుకోకుండా—ఏదో చెప్పలేనిశక్తికి బద్ధుణ్ణై ఎందుకు ఆ వెధవపని చెయ్యాలి? కనకం దృష్టిలో నాకున్న గౌరవానికి నా సహాధ్యాయులు నామీద ఈర్ష్యపడుతూ, చూచే కొరకొర చూపులు నాకు తెలియకపోతేగా? అదంతా ఇకముందెందు కుంటుంది? జీవితంలో అసాధారణ అమూల్యమైన వస్తువునే పోగొ ట్టుకొన్నట్టూ, తిరిగి మళ్ళా దాన్ని సంపాయించలేననే నిరాశతో ఆరాత్రంతా వేగిపోయ్యాను.

కనకం యింత శీలవతా? శీలవతిని చెరపబోయిన కీచకుడు జ్ఞాప కానికొచ్చాడు. వాడికీ నాకూ ఒక్కటేభేదం. వాడికి చావు; నాకు చావుతప్పి కన్నులొట్టాను! ఎంత దుర్దినం! ఎంత తప్పూ, పాపమూ మూటకట్టాను!

కనకం! ఏం—అదిమాత్రంమనిషి కాదూ? నేను తనను ప్రేమిస్తున్నట్టు చెప్పేప్పటికే అంత కోపం రావాలా? అబల అనే స్త్రీ చేతిలో... నా చెంప తబలమోత మోగాలా? దాన్ని సాధించాలి! నా జీవితం లో దాన్ని నా పాదాల కిందికి రానిచ్చి నల్చి పారెయ్యాలి; ఒక సమయం రాకపోదు—అప్పుడు తెలుస్తుంది దాని పని! ఇంకా దాని ఇంటికా వెళ్ళటం! నాకు రోషంలేదూ? పౌరుషం లేదూ? తోక తొక్కిన పాము వొదులుతుందా? ఒక్క కోరల్లో మాత్రమే విషాన్ని పెట్టుకొని కరవటం వొక్కటే చేతనైన పామే వదలనప్పుడు— ఒళ్ళంతా విషం చేసుకొని తీరని పగపట్టిన మానవుడు—వదలటమే! ఈ లోకమూ, మనుషులూ, సంఘమూ, ప్రభుత్వమూ—ఎవ్వరూ అడ్డురాకుండావుంటే ఈ క్షణంలో దాని పీక పిసికెయ్యనూ. సమ్మో హనాస్త్రం లాటిది ఇప్పుడు నా చేతులోవుంటే ఎంత ఉపయోగ

పడేది! ఎంత అనురాగాన్ని చూపాను; నా విజ్ఞానమూ, వ్యక్తిత్వమూ ఆమె ముందు దమ్మిడీకి. రోలీకి పనికిరాలేదు! ద్రౌపది మయసభలో సుయోధనుణ్ని చూసి నవ్వినంత మాత్రాన ఎల్లాటి పరాభవానికి గురైంది ఒక్క 'నవ్వు' అంతపని చేసింది, నన్నో—కొట్టింది; ఇప్పుడు నేను సుయోధనుణ్ణయి, అది ద్రౌపదయితే—చిత్రవధను ఆజ్ఞాపించనూ? చూడ లేక పోతానా—ఆమె పతనాన్ని?

అత్యధిక కోపంతో శరీరంలోని రక్తమంతా ఉప్పొంగింది; కాని ఆ చాతకానికోపం నన్ను ఏడిపించేందుకు తప్ప ఇంకెందుకూ పనికి రాలేదు!'

ఈ విద్యార్థులు...ఒట్టినాపలు! ఏమీ తెలీని వెధవలు! ఒక పుష్పం వుంటే—మధువుకోసం ఎన్ని తుమ్మెదలు జేరుతై! అంతే!—గొర్రె పొట్టేలు బుర్రకాయ వేసుకొని—అందరూ ఆమె కొంగు పట్టుకు వెళ్లాడాలనే—వీలైతే ఆమెను అనుభవించాలనే ఆశ! కాని, వీళ్ళల్లో ఒక్కళ్ళకైనా ఆమె చేతిబలం తెలుసా? పురుగు దీపం దగ్గర కెళ్ళి రెక్కలు కాల్చుకునేదాకా—తెలుస్తుందా అపాయమన్న సంగతి? ఆమెను వెంటాడి తమజీవితాన్నీ, చదువునూ, ఆరోగ్యాన్నీ—అన్నిటి కన్నా విలువైన కాలాన్నీ పాడుచేసుకుంటేనే కాని నిద్దర పట్టదు! వాళ్ళకూ తెలుసు—మనం వ్యర్థప్రయత్నాలు చేస్తున్నామని. కాని వాళ్ళ హృదాయాల్లో దాగివున్న 'ఆశ' వుండే అది ముందుకు నెట్టి మోసంచేసేదాకా తెలిసిరాదు. ఆమె దృష్టిలో అధికులుగా కన్పించేం దుకు ఎన్ని ప్రయత్నాలు! ఎప్పుడో ఒకనాడు—వాళ్ళ కోరే ఆనం దం లభిస్తుందనే! "ఆమె ప్రసన్నత దేవీ ప్రసన్నతరా అన్నల్లారా! ఇది స్వానుభవం—కాచి వడబోసిన సత్యం! వెళ్ళారా—నాకు పాత స్నేహితుడనే మొగమాటంవల్ల ఒక దెబ్బతోనే సరిపోయింది! మీకైతేనా—వీపు విమానంమీఠ మోగి కొత్తగా ఆ సమప్రదేశంమీద ఒక డెక్కన్ పీఠభూమి సృష్టింపబడాల్సిందే!" వాలో నేను గట్టిగా అను కున్న యీ మాటలు ఎవరికి విన్పిస్తాయి?

ఒకవేళ ఇదంతా చెప్పినా, "నీ మొహం! నిన్ను కాబట్టి అల్లా తోసేసింది; నేనైతేనా—అసలు దానికి కొన్ని ఫక్కీలున్నాయోయ్—ఫక్కీలు! కామశాస్త్రంకిందినుంచి పైకి అప్పగించేప్రావీణ్యతా, థియరిటికల్ గాను, ప్రాక్టికల్ గానుకూడా అత్యంతానుభవమూ—ఇమిడివున్నాయ్—యీ బుల్లి బుర్రలో! నీమాత్రం చనువు నాకు వుంటేనా—ఎప్పుడో కనకం నాదయిపోయేది—" అంటారు—ఏ నది ఎల్లా తిరిగినా చివరికి సముద్రంలోకే వెళ్తుందనే సంగతి తెలీని—పిచ్చివాళ్ళు!

ఇంతమంది శునకాల్లాగు తన చుట్టూ తిరుగుతున్నారనే గర్వం ఆమెకు! వీళ్ళందరిచేతా తనచుట్టూ ప్రదక్షిణాలు చేయించుకొని, తన కావాల్సిన పనుల్ని సక్రమంగా చేయించుకొని, చివరకు 'దక్షిణ' కింద వాళ్ళను మసిపూసి మారేడు కాయల్ని చెయ్యటం ఆమెకొక సరదా కాబోలు! నాలాగు ఎంతమంది విద్యార్థులు—పడుకొని నిద్ర పట్టక—ఊహా ప్రపంచంలో కనకంతో సరస సల్లాపాలాడుతూ—ఈ జన్మకు ఇంతేనన్నట్టు—ఉసూరుమనుకుంటూ మనోవేదన పడుతున్నారో! అద్దె సైకిళ్ళు తీసుకొని ఆమె దృష్టిని ఆకర్షించేందుకు గంటను బలంకొద్దీ దబాయించి కొట్టుకుంటూ—పిల్లలకోసం ఆంజనేయస్వామికి ప్రదక్షిణలు చేసే ముత్తైదువకన్నా భక్తితో ఆమె ఇంటిచుట్టూ తిరుగుతూ—ఈ కాకి మూకలకు అక్కడో ట్రాఫిక్ కంట్రోల్ అవసరమనిపించేట్టు చేసే శక్తి ఆమెలో వుంది కాబోలు! ఇదంతా ఆమె సౌందర్యం మహాత్మ్యమే! సౌందర్యం అరుదైంది కాబట్టే—దానికా విలువ. బంగారమూ, రత్నపురాళ్ళూ అరుదుగా దొరకటం మూలానే—దానికా విలువ! బంగారంకూడా ఇనుములాగు దొరకటం ఆరంభిస్తే ఎవరికొవాలి "వెధవ బంగారం!" ఈ అరుదైన వస్తువులూ—మనకు అందుబాటులో లేని వాటికోసమే—యీ పాకులాటా—పీకులాటాను! ఈ గడిబిడిలో ఉన్నవాటిని కూడా జారవిడుచుకోవటమూ; చివరకు ఉభయభ్రష్టుత్వమూ—

ఉపరి పన్యాసమూను!

ఆమెకోసం కొట్టుకుచచ్చే వీళ్ళందరకూ నాలాగే దెబ్బ తగిల్నట్ట యితే —నాలాగే వేడినీళ్ళకాపు పెట్టుకున్నట్టయితే—బాగా తెలి సేది—వాళ్ళతలలు పులినోట్లో పెట్టి గంతులువేస్తున్నట్టు! రొమాన్స్ అంటే అంత తేలికనుకుంటారు కాబోలు!

ఇలాటి భావాల్లోనే మరి నాలుగురోజులు స్కూలుమాని కూర్చొని గడిపా. మనస్సు మనస్సులో ఉండక, ఏదో దిగులుగా వుండేది. నాకు నేను ఎంత వేదాంతాన్ని బోధించుకొన్నా, కనకంమీద ఎంత కోపం వొచ్చినా—ఆమె నాకు కావాలనే కోరిక మాత్రం నన్ను వదలటంలేదు. అంతకంతకు దూరమైనకొద్దీ ఇంకా ప్రయత్నించాలనే! చచ్చిపొయ్యేవాణ్ణికూడా పట్టి బలవంతాన బతికిద్దామని తమకు తెలి సిన మందులూ మాకులూ వాడేదాకన్నూ—రోగి చనిపోయినా తమ మాత్ర ఎల్లాగైనా మింగుడుపడితే పోయినప్రాణం తిరిగి రావొచ్చని భ్రమపడే వైద్యులూ—నాబోటివాళ్ళే కాబోలు!

ఈ నాల్గురోజులూ తన స్వాస్థ్యాన్ని కోల్పోయిన లోభిలాగు, మనస్సు ఆందోళన పడసాగింది. చదువులోనూ, ఇతర కాలకృత్యా ల్లోనూ శ్రద్ధ క్షీణించింది. నాలోని ప్రతిభ శక్తినీ ఆకర్షించుకొని, దాన్ని లాగేసుకొని, నన్నుమాత్రం యీ బొందిలోని ప్రాణితో ఎందుకూ పనికిరానివాణ్ణిగాచేసి వొదిలేసింది—కనకమేనని నాకు తెలియపోలేదు! చెట్టుమీద కూర్చొని అరిచే పక్షులూ, వీచే గాలికెరటాలు అంటిపెట్టుకు కూర్చోవాలని చేసే వ్యర్థప్రయత్నమూ—నాలాగే మథనపడుతూన్నట్టు తోచేది. లోకమంతా కనకం మయంగా మారినట్టూ, ఆమె నా కళ్ళల్లో మసులుతూ, నాకుమాత్రం అందకుండా దూరదూరంగా పరుగెత్తి నన్ను చూచి వెక్కిరించి వేళాకోళం చేస్తున్నట్టూ స్ఫురించింది.

అసలు నేను ఆమెను ఎందుకు ప్రేమించాలి? ఎందుకేమిటి? ప్రేమకు కారణాలేమిటి? సూర్యరశ్మికి మంచెందుకు కరుగుతోంది! ఇనుమును సూదంటురాయి ఎందుకు ఆకర్షిస్తోంది? అల్లాగే నాక్కూడా

ఏకారణాలూ కన్పించలేదు.

ఎంత మనోవేదనకు గురయ్యానో కాని, నాలో పూర్వంవున్న ఉత్సాహం పూర్తిగానశించింది. జాలిగొలిపే దృక్కుల్తో ప్రతిదాన్నీ చూస్తూండేవాణ్ణి. విన్నదీ, కన్నదీ, సొంతందీ అనేకరకాల, వేదాంతంతో నాకు నేను సమాధానం చెప్పుకొన్నా, కాని తృప్తిలేదు. కనకంతోనే నా జీవితంసరా? ఇలాగే కాలం గడిచిపోకపోతుందా—?

కనకమంటే విరక్తి కల్గించుకొన్న నేను—ఇంత వేదాంతాన్నీ బోధించుకొన్న నేను—ఆమెవైపు పరుగెత్తే మనస్సును పట్టలేకనే పోయ్యాను! ఎవరికైనా చెప్పటం ఎంతతేలిక! మూగవాడు కాకుండా వుంటే చాలు! నాకు నేను చెప్పుకున్నాకాని, నన్ను నేనే నమ్మలేకుండా వున్నా. ఈ తెలిసిన వేదాంతాన్నీ, ధర్మాల్నీ, న్యాయాల్నీ, ఆచరణలో పెట్టగలుగుతే—ఇప్పటికి లోకంలో చాలామంది 'నిజమైన వేదాంతులు' తయారయ్యేవారు!

4

క్లాసులో కూర్చొని పాఠంవింటున్నా. నన్నమాటే కాని—ఒక్క ముక్కకూడా నా చెవిన పడక, అంతా అగమ్య గోచరంగా వుంది. కనకాన్ని చూస్తూన్నంతసేపూ మనశ్శాంతి వుండదు; ఒకసారి కరిచి—చావు తప్పి కన్ను లొట్టపడేట్టు చేసిన పాము ఎదురుగుండా కన్పిస్తూంటే ఎల్లా వుంటుందో నాకప్పుడు బాగా అర్థమైంది. ఎంత కోపం వొస్తోందో, అదంతా ఎందుకూ పనికిరానిదీ, సాధించలేనిదీ, చాతకానిదీ అవటంచేత ఒకవిధమైన తపన! శృంగ భంగాన్ని సహించలేని—భగ్నహృదయం!

“అట్లా వున్నావేం?” అని “కనకానికీ మనవాడికీ చెడినట్లుంది” అనీ, “ఆ చెంపమీద ఏమిటోయ్? కనకం ముద్దరెయ్యలేదుకద?”

అనీ—దోమలు ముసిరినట్టూ, కందిరీగలు సంగీతాన్ని సాగించినట్టూ—సహాధ్యాయుల ప్రశ్నాపరంపరలు; ఒక విధమైన విసుగూ, కోపమూ వాళ్ళమీద! ఏవో కుంటిగుడ్డి సమాధానాలు చెప్తూ ఎల్లాగో వాళ్ళ గోల వదిలించుకున్నా, ఛస్తామన్నా మనను వదలని లోకం—ఒంటరిగా వొదిలిపెట్టమని సాష్టాంగ దండప్రణామాలు చేసినా వెంటపడే లోకం! దీన్ని వొదిలించుకునేందుకు తాతలూ, ముత్తాతలూ దిగిరావాలి!

స్కూలు వొదిలాక మెల్లిగా ఇంటికి బైలుదేరా. రోడ్డు మధ్యగా తలెత్తుకు తిరిగే రోజులు వెనకనే గడిచిపోయినట్టు—పక్కగా, మెల్లిగా తలవాల్చి నడుస్తున్నా. వెనకటి విషయాలు జ్ఞాపకానికి రావటం, దుఃఖంతో, విచారంతో నిండినగుండె, ఇలా అయిపొయ్యా నేనూ అని నామీద నాకు కలిగే జాలీ—అన్నీ కలిసి కళ్ళనీళ్ళు తెప్పిస్తున్నాయి. రోడ్డుమీద ఏడుస్తే దారే పొయ్యే వాళ్ళు చూసి నవ్వుతారనీ, నన్నొక పిచ్చివాడుగా జమకడుతారనే అభిమానం; నాకు తెలుసు—ఇంట్లో గదిలో ఏకాంతంగా కూర్చొని గుండెలో పొంగి పొరలే దుఃఖమంతా కన్నీటి రూపంలో బైటపడేట్టు చెయ్యాలని; ప్రకృతిలోనూ, జీవితంలోనూ—సౌందర్యమూ, సౌఖ్యమూ వున్నా—యీ స్థితిలో వున్న వాడికేం తెలుస్తాయి!

లోకమంతా నాలాగే ఇల్లాటి స్త్రీని గూర్చిన సమస్యల్లో వేగిపోతోందా? చీకటిపడటం ఆలస్యంగా గొంతుకుదాకా తిని తేపుకుంటూ, వెల్లకిలాపడుకొని రెండు చేతుల్నీ గుండెమీద వేసుకొని, కమ్మటి కలల్నికంటూ గురకలుపెట్టి నిద్రపొయ్యే వాళ్ళందరకూ ఇల్లాటి అనుభవాలు లేవా! ఉన్నా—అన్నింటినీ మరిచిపోయి, వైరాగ్యంలో పడివున్నారా! వైరాగ్యం! కిందటి క్షణానవున్న వైరాగ్యం—ఈ క్షణాన మాయమౌతుంది. ఎల్లా, ఏ తపస్సుచే ఏ జపాలుచేసి సాధించారు దీన్ని!

నా వెనక సన్నని కంఠంతో, "రా—జా!" అని వినిపించి

ఐదురోజుల క్రితం విన్న గొంతది! మళ్ళీ వెంటపడుతోందా! ఇంకా నన్ను ఏడిపించాలా? నాలాటివాళ్ళందరూ ఏడుస్తూంటే—తను నవ్వుతూ—మా అందరికన్నా తనే ఆనందమయజీవితాన్ని గడుపుతూన్నట్టు డబ్బా వాయించుకుంటేనే కాని ఆమెకు తృప్తిలేదా!

ఆగా—తలవొంచుకొనే వున్నా. ఆమె చూస్తూండగా ఆమెవైపు చూడకూడదనే పట్టుదలతో!

"మా ఇంటికి ఒకసారి వొస్తావా?"

"ఎందుకూ?"

ఆగి మాట్లాడుదామని వున్నా—ఆమెకు సమీపంలో వుండి మాట్లాడేశక్తిని కోల్పోయిన శరీరాన్ని మోసుకుపోతున్నై—నా కాళ్ళు.

"నీతో కొంచెం మాట్లాడాలి—"

నేను ఊహించుకోగలను ఆమె మాట్లాడేది! ఒక చిన్న తప్పు చేస్తే దాన్ని సాగతీసి సాగతీసి ఆడగటమూ—ఒక చిన్న నేరానికి వాయిదాలు వేసి, బోనులో నిలబెట్టి ప్రశ్నపరంపరలు కురిపిస్తూ క్రాస్ ఎగ్జామినేషన్లు చేసి పీక్కుతినే ప్లీడర్లు—జ్ఞాపకానికొచ్చాయి. ఆమె చెప్పే వేదాంత రహస్యాలూ, నీతులూ, నియమాలూ—నన్నింకా కుంగదీసి ఆత్మహత్య చేస్తాయి! నన్నింత మాత్రం జీవచ్ఛవంగానే వదలకూడదూ?

"మాట్లాడవేం?"—పూర్వంలా అధికారం లేదు ఆ మాటల్లో, మృదుత్వమూ, జాలీ, దీనతా మిళితమై వున్నై.

"రా—ను" ఇంకా ఎందుకు రానో, ఎందుకు రాదల్చుకో లేదో—కారణాలు ఏకరువు పెట్టేందుకు అది రోడ్డు; వచ్చే పొయ్యే వాళ్లు—ఇంత చక్కని అమ్మాయితో మాట్లాడే అవకాశం దొరికిన నా పు ఈర్ష్యగా చూస్తున్నారు; వాళ్ళకు లేనిదాన్ని—దేన్నో నేను టకట్టుకొని వాళ్ళను అన్యాయం చేస్తున్నట్టు 'జలసీ' చూపులు! ారమనే తీక్షణదృష్టి బాణాలు! వాటికి పదునువుంటే రోజూ సార్లు నేను చస్తూవుందును! ఏమైనా నాకు కలిగిన పరాభవం—

వాళ్ళకు లేదని సంతోషపడకు—బహుశా అది తెలియకేమో! నేనొ క్కణ్ణే అదృష్టవంతుణ్ణను కొనేవాళ్ళు—నా దృష్టిలో ప్రతివాడూ నాకన్న అదృష్టవంతుడే!

"ఒక్కసారి—రా—రాజూ! ఒక్కమాట—చాలా అవసర మైంది—మాట్లాడాలి." ఏదో ప్రాధేయపడుతూన్నట్టుగా మాట్లాడు తోంది; నమ్మివెళ్ళనా? మళ్ళా ఉరితాటిని మెళ్ళోవేసుకోనా? 'అవసరమైన పని'—తనకు అవసరం.—నాకు అనవసరమేమో!

నా మౌనాన్ని వెక్కిరిస్తూ అంది; "నీ తెలుగు టెక్స్ట్ మరిచిపో య్యావ్—తీసుకువెళ్ళుదూ కాని." ఇదొక ఆశా? ఏదో సాకుచెప్పి, నాలుగు చివాట్లుతిని—మళ్లీ కొత్తదన్నా కొనుక్కుంటూ. మనం సాధించగలవాటినీ, కొద్ది కష్టంతో అందుబాటులో వున్నవాటినీ ఆశలుకింద 'ఎర'లుగా చెలామణిచేసి—అంతమాత్రానే మోసం చెయ్యొ చ్చనుకునే పిచ్చిపిల్ల!

మళ్లీ నా నిశ్శబ్దతను చీల్చుతూ అంది; "మాఅమ్మ రమ్మంది—"

చచ్చాం—అమ్మతో కాని చెప్పలేదుకద? ఈనాటి పరిస్థితుల్ని బట్టి చూస్తే ఎవరికీ తెలియలేదనే ధైర్యం వొచ్చింది. కొంపదీసి—నన్ను భయపెట్టాలని చూస్తోందా?

"ఎందుకూ?"

"ఏమో! నాకు తెలీదు—ఒక్కసారి—రా"

"మీ అమ్మతో చెప్పావా!"

"ఊహు"—తలవూపినప్పుడు సూర్యుడు ప్రతిఫలించే లోలక్కులు కదలక ఎంత బావుంది!

"పోనీలే—నేను రాను."

"ఇంతేనా—రాజూ!" బెదిరిస్తోందా? లేక బతిమాలించుకో వాలని నాకు వుందా! 'ఇంతేనా!' ఇంతిగాక ఇంకేమిటి? మా స్నేహం రోజుల క్రితమే పోయిందనుకున్న నన్ను ఇంకేం చేస్తుంది?

"రాజూ—బతిమాలాలా?"

రోడ్డుమీద బతిమాలటం మొదలు పెడుతుందేమోననే భయం! ఇంతసేపూ మెల్లిగా మాట్లాడుతూ—జనసమ్మర్దంలోని సందుల్లోపడి నడుస్తున్నా—దూరదూరాననక్క దిష్టికొట్టే కళ్ళతో మమ్మల్ని చూస్తున్న కుర్రకుంకల కళ్లు—నేను దీన్ని గమనించకపోలేదు. ఆల నాడు యముడి వెంటపడ్డ సావిత్రి జ్ఞాపకానికొస్తోంది; స్త్రీలకు ఇంత పట్టుదలా అనిపిస్తోంది.

"నన్నెవరూ బతిమాలక్కర్లేదు—"

"మరి వొస్తావా?"

నాలోని ఏదో శక్తి నాచేత 'సరే' ననిపించాలని చూస్తోంది.

"ఒక్కసారే—"

"సరే-లే!"

"ఎప్పుడు?"

"రే-పు"

ఈనాటికి తప్పుకుంటే రేపటి సంగతి చూచుకోవొచ్చనే యావలో వున్నా.

ఇద్దరమూ చీలిపోవాల్సిన రోడ్డొచ్చింది.

"కాదు—ఇప్పుడే!—ఇప్పుడు నీకేం పని వుంది? నాతో రా."

కొళ్ళాలనే వుంది. వెళ్తే చెప్పుతుందా? ఆమె కళ్ళల్లోంచి చూచాయిగా ఆమె హృదయం కన్పిస్తోంది, ఎరుపుదనంలేని ఆ కళ్లు కోపాన్ని కోల్పోయ్యాయి. ఇన్నాళ్ళూ వాళ్ళింటికి వెళ్తూంటే కొట్టిందా? పిచ్చివేషం వెయ్యబట్టి కొట్టింది! ఇంక ఆ వేషం వెయ్యకుండా వుంటే సరి. ఏమన్నా అననీ. వెళ్దామనే నిశ్చయాని కొన్నాను.

"ఏం?" అంది నాచేత మట్లాడించాలని కాబోలు!

"నువ్వో పో—నేను వెనకాలవస్తా."

"ఇంటికి వెళ్తావా?"

"వెళ్ళి ఇప్పుడే వస్తాగా!" వెళ్తే రానని ఆమె అనుకొని

వుంటుంది. నామీదా నా మాటమీదా ఆమె విశ్వాసం అనాడే పోయిందేమో!

"నీకు ఇంటిపట్టున ముట్టాల్సిన కాఫీ—నే నిస్తానుగా!" తప్పని సరయింది. ఈ ఒక్కసారీ వెళ్ళి చూద్దామనుకొని—మంత్రముగ్ధుడిలాగు వెంటపడ్డాను.

స్నానంచేసి మడికట్టుకోబోతున్న ఆమె తల్లి నన్ను చూసి, "ఏం నాయనా రావటంలేదేం?" అంది.

"ఒంట్లో బాగా లేదండీ—" నేను బొంకినట్టు కనకాని కొక్క తెక్కే తెలిసినట్టు—ఆమె నన్ను చూసి నవ్వింది.

మెల్లిగా మేడమీదికి తీసుకువెళ్ళి "ఇక్కడ కూర్చో—ఇప్పుడే వస్తా" అంటూ చరచరా దిగిపోయింది. ఎవళ్ళన్నా పిల్చుకు వస్తుందా? రానీ—అంత నెత్తిమీదికే వస్తే భరించి తీరవలసిందేగా!

తెలుగు టెక్స్ట్ తీశా. పోయిందనుకొని నిరాశ చేసుకున్న పుస్తకం—దొరికింది! మొదటి పేజీలోనే ఏవో రెండు పంక్తులు రాసివుంది. ఆ వొంకర టింకర అక్షరాలు కనకానివని తెలుసు.

"కనకపు సింహాసనమున
శునకము కూర్చుండబెట్టిన—
........................."

సుమతీశతకంలోది! ఎందుకు రాసింది? ఆలోచించా. కనకం—తనన్న మాట! నేనో శునకాన్నా? 'రాజు' నా పేరు తీసుకొని—నన్ను సింహాసనంమీద కూర్చోబెట్టటమా? ఇదే పద్యభాగాన్ని సన్నని గొంతుకతో శ్రావ్యంగా పాడుకుంటూ ప్రవేశిస్తోంది—రంగస్థలంమీదికి వొచ్చే నటకురాలిలాగు! కనకంలో ఎంత హాస్యం వుంది!

రెండు కప్పుల్తోనూ కాఫీ తెచ్చింది; మొగమాటానికి నా భాగం కింద ఒకదాన్ని ఖాళీ చేశా.

"ఏమిటా పద్యం!"

"చిన్నప్పుడు చదువుకోలా!"

"ఏమిటి—నా పుస్తకంమీద రాశావు? నువ్వు కనకానివీ, నేను శునకాన్నీనా?"

నవ్వుతూ, "ఛా! అలా అని ఎవరు చెప్పారు!" అంది.

"మరి ఏమిటా అర్థం?"

"అదే కాని—నువ్వు కాదు—"

"శునకాన్నా!"

"ఊఁ. వీళ్ళందరూ—కనకం—కనకం—అని వెంటపడే వీళ్ళందర్నూ—శునకాలు—"

"మరి నా పుస్తకంమీదెందుకు రాశావు? వాళ్ళ పుస్తకాలమీదనే రాయలేక పొయ్యావూ?"

"వాళ్ళందరకూ చూపు—బుద్ధొస్తుంది." ముందు నాకు బుద్ధి చెప్పి—దాన్ని ఇతర్లకందరికీ ప్రచారం చెయ్యాలని పూనుకుందా?

మళ్ళీ కొంచెం కొంచెంగా ప్రసంగంలో సరసం ఇముడుతోంది. పూర్వంలాగే వొస్తే మళ్ళీ నేను ఇబ్బందిలో ఇరుక్కోవాలి కాబోలు!

"ఇదేనా నాతో మాట్లాడాల్సింది!" అదేదో కచ్చితంగా తేల్చుకొని, తొందరగా ముగిస్తే నా బాధ్యత తీరుతుందనుకుంటున్నా.

ఆమె కొంచెం ఆలోచించి, నాకు దగ్గరగా జరిగి, ఆ పెద్ద కనురెప్పల్ని వాల్చి మొదలు పెట్టింది; "ఇంత పిచ్చివాడివనుకోలేదు—రాజా! నేనంటే నీకంత కోపమెందుకు! ఒళ్ళు తెలీని కోపంలో కొట్టాననుకో—అయితే మాత్రం ఇంత పగా? ఈ ఐదురోజుల్నించీ పిచ్చెత్తినట్టుంది. నువ్వు లేకపోతే జీవితంలో ఏదో లోపం కన్పిస్తూంటోంది. నిన్ను కష్టపెడదామనీ, నీకు నొప్పి కల్గించాలనీ నాకులేదు. నువ్వు వెళ్ళాక నేను పడ్డ ఆవేదన తెలుసా! ఎందుకు ఆ అపనమ్మకపు చూపు చూస్తావ్? నేను చెప్పేది నిజంసుమా!" నన్ను లాలిస్తోందా? మళ్ళీ తనదగ్గరకు లాక్కోనేందుకు ఎత్తా ఇది? సూక్తులు బట్టలోపాటు గానే కోపపు దుస్తుల్నివొంకెన తగిలించి వొచ్చిందా!

"జరిగిందానికి నన్ను క్షమించు రాజూ! ఎంత దుఃఖపడ్డావు! నీ దుఃఖాన్నీ, నీ జాలిచూపుల్నీ తలుచుకొని నేనూ ఏడ్చాను. అమాంతం లేచి నీ పాదాలమీద వాలుదామనిపించింది. వీళ్ళెవరూ అడ్డురాకపోతే ఏంచేసేదాన్నో! ఇవిగో—ఈ చేతుల్తోనేగా నేను కొట్టింది—వీటిని ఏమైనా చేసుకో—నీ ఇష్టం—" కమనీయమైన గాజుల శబ్దంలో ఆమె కోమల హస్తాలు నావైపు జాపుకున్నాయ్. సహారా ఎడారిలోని మండుటెండను తల్లడిల్లుతూ, ఎండ మావుల్ని చూసి భ్రమిస్తూ దాహానికి పీకారిచ్చుకుపోయిన పాంథుడు—ఒయాసిస్ దగ్గరకు జేరినప్పటికు పొందేలాటి సంతోషంతో నాహృదయం నిండింది. కనకం ఇంత మంచిదా? పశ్చాత్తాప పడ్డదా? ఆమె కళ్ళల్లోని కాంతి—అది నిరాశలో ఆశను చూపే వెలుగా? నేనంటే దయా? జాలా? అందమైన వాణ్నా? కనకానికి నచ్చానా? నేను ఆమెను కోరినట్టే—నన్ను కూడా ఆమె కోరిందా? మళ్లీ ఇదంతా బూటకపు మాటల్తో ఆడే నాటకానికి ప్రస్తావనా? అప్పుడేమైంది యీ ఆదరణంతాను? అది ఒక్కొక్క mood లో మాత్రమే పని చేస్తుందా?

నా కోపమంతా ఎక్కడికి పోయిందో కాని ఆమె మెత్తని హస్తాన్ని పట్టుకొని ఎర్రని వేళ్ళను ముద్దుపెట్టుకున్నా. ఆమె మాట్లాడకుండా నా తృప్తికోసమే కనిపెట్టుకు కూర్చున్నట్టు ఆ కళ్ళల్లోనే దాన్ని కన్పించేట్టు చేసింది.

"రాజూ......ప్రేమ అన్నావే! జ్ఞాపకం వుందా! నన్ను నిజంగా ప్రేమిస్తున్నావా!" ఆమాట వినటమూ, కథల్లో చదవటమే కాని దాని ఇతర వివరాలు నాకు తెలీవు. ఆ తెలియనిదాన్ని గూర్చి ఆమెకేం చెప్పేది!

"నాకు తెలీదు—" మాట్లాడకుండా గంభీరంగా లొంగిపోవటమే మంచిదనిపించింది.

"పోనీలే—పిచ్చినాన్నా రాత్రికి వొస్తావా!"

"నేనా! ఇక్కడికా? అర్ధరాత్రా! ఎందుకూ!"

వెన్నెలచిలికే చిరునవ్వు నవ్వి అంది; "ఎందుకూ! మొన్న నన్నెం దుకు ముద్దుపెట్టుకున్నావ్! నీలో ఆశలేదూ? నన్ను నువ్వు కోరటంలా! నిజం చెప్పూ—నేను నీదాన్నైపోవాలని—ఆకలి బాధతో అవలించే సింహంలాటి నీ చూపులు చెప్పటంలా? చెప్పూ—వస్తావా!" ఆమె హృదయం ఇంత విశాలమైనదా? ఇంత మృదువైనదా! లేక నేను ఏడ్చిపోతానని, నేను కోరిన సౌఖ్యాన్నిచ్చి, నానుంచి ప్రతిఫలం పొందాలనా!

"రాత్రికి తప్పకుండా రా—మొన్నటిలాగు ఒక్కేసి పారిపో తావా? నన్ను చంపుకున్నట్టే! నీ మాటల్లాగే నా మాటలకూ—డా ఏ విలువా ఇవ్వనట్టయితే!—ఇస్తావా? ఇవ్వను—నీకోసం ప్రాణ మిస్తా. స్కూల్లో అందరూ ఏమనుకుంటున్నారో తెలుసా? నీకూ, నాకూ ఏదో వాళ్ళకు మాత్రమే అర్థమైన సంబంధం వుందని! మొన్న బోర్డుమీద ఏం రాశారో తెలుసా? "రాజూ+కనకం—!" అని వుంది. (a+b) కీ, abకీ. తేడా తెలీనివెధవలు! ఒకళ్ళు శాస్త్రసుఖంగా స్నేహంగా, కట్టుకథల్ని అల్లి ప్రచారం చెయ్యటమే పనిగా వుంచే పెట్టుకునే విద్యార్థులు! పడ్డపుకారు ఎట్లాగూ పడ్డది. పోనీ వాళ్ళ అపోహల్నే—తప్పైన వాటిని రైటుచేసి చూపిద్దాం......నిరాశ పడ్డావు కదూ? నువ్వుకోరే ఆనందం నాదగ్గరుంటే—తీసుకో—తృప్తిపడు—కళ్ళనీళ్ళు పెడతావ్ దేనికి!"

ఏమో దేనికో నాకే తెలీదు. ఆమె చిరుపెదవుల్ని తోసుకొ చ్చాయా—ఈ సానుభూతి మృదుమధుర వాక్యాలు? ఆమె తనంత తానే నాకు వశమైందా! ఎంత గర్వంగా వుంది! కొన్నివం దలమంది విద్యార్థులకు అందకుండా కూర్చున్న కనకాన్ని గెల్చేశా! లోకమంతా ఏకమై నన్నొక్కణ్ణీ వేరుచేస్తే మాత్రం—కనకం నాకు అండై నిలబడితే—చాలు! అసలు—ఈమాత్రం మాటచాలు!

కన్నీటిని పమిట చెరగుతో తుడుస్తూ, "చూడు—ముఖమంతా వాడి పోయింది. నాగూర్చి కృంగి, కృశించిపొయ్యావా? నిన్ను బాధ

పెట్టే శక్తి నాలో వుందా? రాత్రికి వొస్తావ్ కదూ? ఇంకా చాలా సంగతులు మాట్లాడాలి. ఒంటిగంటకు—తోటలోకి రా—దొడ్డి తలుపు తీసే వుంచుతా. భయపడవొక—నీ ప్రాణానికి నా ప్రాణాన్ని, అడ్డువేస్తా—తప్పకుండా వొస్తావ్ కదూ?" అంది. పోయిన ప్రాణం లేచొచ్చి, పునర్జన్మ ఎత్తినట్టుగా వుంది. నా జీవితంలో ఏదైతే సాధించలేననుకొన్నానో—దాన్నే సాధించా; నిరాశకు తావులేని నా హృదయం—ఆ దుఃఖంలోనే నవ్వింది!

"వస్తావా?" అంది తనూ నవ్వుతూ. ఆ సంతోషంలో మాట రాక, తల వూపా.

"తప్పించుకుంటే—నిన్ను నా జీవితంలో నమ్మను—" వాన చినుకులకోసం కాచుకు కూర్చునే చకోరపక్షి ఆ సమయానికి నిద్ర పోతుందా? కనకంలాటి కనకాంగిని కాల తన్నుకునేందుకు నేనేం అర్జునుణ్ణి, ప్రవరుణ్ణి, భీష్ముణ్ణి కాదుగా!

"నిం—నిజంగా వొస్తా—వెళ్ళానా?"

"ఆఁ. వెళ్ళు—"

వెనక్కి వెనక్కి తిరిగి చూసుకుంటూ—సంతోషంతో ఇంటి ముఖం పట్టా.

5

జీవితంలో మొట్టమొదటిసారి చవిచూడబొయ్యే ఆనందాన్ని—అందులోనూ కష్టసాధ్యమనుకొని ఆశలన్నీ వొదిలిన కనకం తనంత తాను ఆహ్వానించి నాకుమాత్రమే ఇవ్వబొయ్యే యీ నూతన హాస్యాన్నూ తల్చుకుంటూ అపరిమితానందాన్ని అనుభవించా. ఎండి మోడైన నా ఆశావృక్షం మరోసారి చిగిర్చింది; కలలోకూడా తలవని విషయం నిజమవబొయ్యే కాలం సమీపిస్తోంది! ఇది తలుచుకుంటూంటే ఒక పిచ్చిశక్తి నాలో పనిచేస్తూ నన్ను నేనే మరిచిపొయ్యేట్టు చేస్తోంది.

ఎంతలో నిరాశ ఆశగానూ, విరక్తి రక్తిగానూ మారుతుందోనని పించింది.

రాత్రి పదకొండు గంటలనుంచే కనకంకోసం వేచికూర్చున్నా. నాకోసమని యీనాడు ప్రత్యేకంగా దేవుడు కాలాన్ని పొడిగిస్తున్నట్టుంది! ఎప్పుడూ 'ఫీ' లవని ఒంటరిపాటును భరించలేనంతగా 'ఫీ' లవుతున్నా.

కనకం వొస్తుందా? ఇంట్లో తల్లి రాహువులాగు అడ్డం పడుతుందా? లేక ఇప్పుడువొచ్చిన పరివర్తనలాంటిదే వొచ్చి ఆమె మనస్సును విరిచి, తిప్పేస్తుందా? చంచలమైన మానవహృదయాన్ని ఎల్లా నమ్మడం? నేనిక్కడ—యీ మంచులో, యీ ఆరుబైట, గస్తీ తిరగటాన్ని చూసి నవ్వుకుందామని ఊహిస్తోందా? మరచిపోయి నిద్రపోతుందా? ఉన్నట్టుండి నాకెదురిపి నన్నిక్కణ్ణుంచి తరిమేస్తుందా? ఎన్ని అయినా అవుతుంది—ఇల్లాంటి నిగూఢ కార్యం!

ఆమె రాంగానే సంభాషించాల్సిన నూతనవిధానాన్నీ, ప్రవర్తనను తల్చుకుంటున్నా; కంటిమీదికి తోసుకొచ్చే నిద్రను పారతోలే పట్టుదలతో అటూ ఇటూ పచారు చెయ్యసాగాను. తాలూకాలో ఒంటిగంట కొట్టిన శబ్దం వినిపడ్డది. పుణ్యకాలం సమీపించిందని ఆతురతతో, ఆశతో—ఆమె ఏటువైపునుంచి నాకోసం పరుగెత్తుకొస్తుందోనని అతిమెలకువగా తీద్రంగా అన్నివైపులా చూడసాగాను. కాస్త చప్పుడైతే భ్రమించి మోసపోసాగాను. నిర్ణీత కాలందాటినప్పటినుంచీ క్షణమొక యుగమైంది, ఆమె అంతులేదు. తిరిగి వెళ్ళిపోనా? ఎంత కష్టించి సంపాయించా ననుకున్నానో అంతా వ్యర్థమేనా? అంతా బూడిదలోపోసిన పన్నీ రేనా! తాలూకాలో పోలీసువాడు నిద్రమత్తులో తిప్పుగంట కొట్టాడా!

తరవాత ఎన్నినిమిషాలు గడిచాయో నాకు తెలీదు. చంద్రుడు మాత్రం పూర్తిగా ఉదయించి, చెట్లకొమ్మల్లోంచి తొంగితొంగి గాఢ సుషుప్తిలో నిమగ్నమైన అతిప్రశాంత ప్రపంచాన్ని చూస్తూ అనంతాకాశ పథంలో ఓర్పుతో మబ్బుల్ని ఎదుర్కొంటూ పశ్చిమ

దిశకు పరుగులెత్తుతున్నాడు. ఇలాటి వెన్నెలరాత్రుల్ని ఇప్పటికి ఎన్నింటిని వృథాచేశాను! ఇది ఆ సంఖ్యకు మరొకటి కలుపుతుందా? దూరాన్నుంచి మెల్లిగా వొస్తోంది. చెట్లు పిల్లగాలికి తలలూపుతున్నై. ఆమె ఆకారాన్ని చూడంగానే నాలోవున్న ప్రతిశక్తీ ఉడకసాగింది. మెల్లిగావొచ్చి దగ్గిరిగా కూర్చుంది. చివరసారి ఆవలింతను బైటికిపంపి "కనకం—" అన్నా మెల్లిగా.

"ఊఁ." అంది; ఇన్నాళ్ళూ లేని సిగ్గు ఏదో ఆమెలో ప్రవేశించి నట్టు సూచిస్తోంది ఆ కంఠస్వరం.

"ఇప్పుడు పన్నెండా—పదకొండా—అయింది?"

"నీకేం మొగనాడివి. ఎప్పుడు పడితే అప్పుడు హాజరవగలవు. నేను అన్ని అడ్డంకుల్నీ తోసుకు రావాలి! ఆలస్యమైందని కోపం వొచ్చిందా?"

ఆ కోపంవొచ్చే క్షణాలన్నీ వెనకనే గడిచిపొయ్యాయని ఆమె కింకా తెలీదు కాబోలు! ఎంత అందంగా వుంది! ఆమె రాచిన వాసన నూనె పరిమళాల్ని గాలిదేవుడు లాక్కుని నాకు దాంట్లో కొద్దిభాగాన్ని ఇచ్చేసి తొందర పని వున్నట్లు పరుగెత్తు తున్నాడు. ఎంత నాజూగ్గా తయారైంది! ఇదంతా నాకోసమేనా? కలా? భ్రమిస్తున్నానా? చెయ్యిజాపి ఆమెను తాకి చూశాను; నవ్వింది. ఆ నవ్వుకు గుంటలు పడ్డ ఆమె చెక్కిళ్ళలో వెన్నెల దాక్కుంటోంది. చెవులను కప్పేసిన జుట్టు చల్లగాలిని పోసుకుంటోంది. ఎంత కష్టపడి సంపాయించాను—ఈ కనకాన్ని! రమ్మనంగానే వస్తూ, పొమ్మనం గానే పోతూ—నోటి మాటల్ని ఆజ్ఞలుగా శిరసావహిస్తూ ప్రాణం వున్న రబ్బరు బొమ్మల్లాగు సంచరించే యీ భార్యల్ని చూసి తృప్తి పడే భర్తలకు తెలుసా అష్టకష్టాలకూ ఓర్చి, నానా అవస్థలూ పడి సంపాయించే ప్రియురాలి కౌగిట్లోని సౌఖ్యం? ఆచారాలకూ, ఆంక్ష లకూ, సంఘానికీ భయపడి ఆశల్నీ, ఆశయాల్నీ, సౌఖ్యాన్నీ చంపు కుంటూ, నలుగురి నోళ్ళా పడకుండా వుండటమే—అర్థమున్నా

లేకున్నా, తృప్తివున్నా లేకున్నా గొర్రెపాట్లేలు బుర్రకాయల్తో అంద ర్నీ అనుసరించటమే—జీవితంలో సాధించేదనుకొని—లోలోపల్నే కుమిలిపోతూన్న పెద్ద మనుష్యులకు అర్థమాతుందా—యీ రకం సౌఖ్యం ? స్వర్గమనీ, నరకమనీ, పాపమనీ, పుణ్యమనీ చెప్పి—భయ పెట్టి—ఒక చట్టానికి బద్ధుల్నిచేసి—మానవుల్ని ఒక మెషీన్‌లాగు పని చేయిస్తూన్న సంఘం! ఎక్కణ్నో స్వర్గం! ఎవరు చూశారు! చూశామని చెప్పినా నిజంగా ఎవరు నమ్ముతారు? నాకు కన్పించే నందనవనం ఆ తోటే! నాకు కావాల్సిన ఊర్వశీ, రంభా, కనకమే! ఇంకెక్కడో నాకు తెలీని స్వర్గం—నాకు దాంతో ఏం పని ?

ఈ లోకాన్నే మరిచిపోయి, వెచ్చని ఆమె హృదయంలో తల దాచుకున్నా. ఒకళ్ళ కొకళ్ళం పూర్తిగా అర్థమైనట్టు ఐక్యమై పోయ్యాం. ఆ మధురతమ క్షణాలు నా ఆనందమయ జీవితానికి నాంది కాబోలు!

ఆమె వొళ్ళో తలపెట్టి పడుకొని చల్లని చందమామనూ, నక్షత్ర సమూహాన్నీ చూస్తూ, "చూడు ఆకాశంలో ఎంత ఆనందంతో తన్మయుడౌతున్నాడో చంద్రుడు—" అన్నా. తిన వేళ్ళను నా క్రాపు లోకి పోనిచ్చి, నవ్వుతూ నా కళ్ళలోకి చూసి అంది : "ఔను, ఆ రాజులాగే యీ రాజు కూడా ఆనందంతో తన్మయుడౌతున్నాడు కదూ?" తెలుగు మాస్టారు 'రాజు' శబ్దానికి చెప్పిన నానార్థాలు జ్ఞాపకమున్నాయన్నమాట!

"కనకం! నా జీవితమే ధన్యమైంది! నిన్నుగూర్చి నిరాశతో, నిస్పృహతో కృంగి కృశించాలేమోననుకున్నా. నా జీవితమంతా ఇలాటి రాత్రులే అయితే—!"

అర్థోక్తిలోనే అందుకొని అంది: "అప్పుడు జీవితం అసలుండదు. వెరైటీలేకపోతే ఎందుకొచ్చిన జీవితం! ఇదివరకులాగే జీవితం గడిచి పోవాలని నువ్వు కోరుకుంటావా ? మొగం మొత్తిపోదూ ? కష్టమూ, సుఖమూ పర్యాయంగా వొస్తూ వుంటేనేగా జీవితనాటకంలోని రుచి

తెలిసేది? ఎప్పుడూ నవ్వుతూనో, ఏడుస్తూనో కళ్ళుమూసుకొని కాలాన్ని గడుపుతూంటే దుర్భరమనిపించదూ?" ఎక్కడ సంపాయించింది యీ అనుభవాన్నీ, వేదాంతాన్నీను!

"చూడు ఆ చంద్రుడెల్లా పరుగెత్తుతున్నాడో! ఎంతసేపని అల్లా వేచి కూర్చుంటాడు? కాలం మనకోసం నిలుస్తుందా? మళ్ళీ తెల్లారుతే ఆ పాడుస్కూలూ, మనుషులూ—అంతా మామూలే! మళ్ళీ కొంతకాలం విడివిడిగా వుండి కలుసుకుంటేనే కాని ఆ ఉద్రేకమూ ప్రత్యేకతా తిరిగిరావు. కథల్లో చదివి కలవరపడ్డంత ఏముంది?" ఆమె ఒళ్ళో తలపెట్టుకు పడుకొని చుక్కల్ని చూస్తున్నా.

"ఇంకా ఎంతకాలం కావాలి నేను!" అంది నాకళ్ళల్లోకిచూస్తూ.

"ఎల్లకాలమూను—"

"పెళ్ళిచేసుకుంటావా?" ఆ వెన్నెలవెలుగులో కలిసిపొయ్యేట్టు నవ్వింది.

పెళ్ళి! లోకంలో అందరూ పెళ్ళిచేసుకుంటున్నట్టూ తెలుసు; భార్యల్తో కాపరాలు చేస్తున్నట్టూ తెలుసు. నేను కనకాన్ని పెళ్లాడటమా? ఆమె నా జీవితమంతా కావాలనివుంది; కాని, ఆమె వితంతువుకాదా? ఆమెను పెళ్లాడుతే వీళ్ళందరూ ఊరుకుంటారా? నాన్న ఇంట్లో వుండనిస్తాడా? అమ్మ కన్నీటితో కృశించదా! సంఘాన్ని దూషించినంత బలంగా ఎదుర్కోలేని అశక్తత నాలో పనిచేసింది. సంఘం! కనకం నాకు కావాలన్నప్పుడూ, ఆమెను జేరేప్పుడూ నాకు పనిలేని సంఘం! కాని యీ వివాహపు విషయం వొచ్చేప్పటికి మళ్ళీ ఆ సంఘానికే భయపడాలా? సమయానుకూలంగా రేట్లు హెచ్చించేందుకూ, తగ్గించేందుకూ ఇదేమన్నా నాటకమా? అసలు ఈ కోర్కెతోనే నన్ను ఆహ్వానించిందా?

"ఇష్టంలేదా?" అంది.

"ఊహుఁ."

"నాకూ్కడా—నిజం."

"మరి అట్లా అడిగావేం?"

"ఊరికనే—"

"రేపుకూడా వస్తావా?"

"రోజూనా?"

"ఆఁ."

క్షీణకాంతుల్తో చంద్రాస్తమయ సమయసూచన కన్పిస్తోంది. అప్పుడే తెల్లారుతోందా? ఈ గడియారాలూ, కోళ్లూ మరికొంచెం సేపు ఆగకూడదా? ఈ మనుషులందరూ ఇంకొంచెం సేపు నిద్ర పోగూడదా! ఇట్లా ఎప్పటికి తృప్తి!

"వెళ్ళనా!—" అంది నా చేతుల్ని తన చేతుల్తో గట్టిగా ఒత్తుతూ. నేనేమి మాట్లాడకుండా మంచుపడి చల్లనైన ఆమె చెక్కిళ్ళకు నా ఉష్ణవాయువుల్తో చలి కాచాను.

"ఇంక వొదులు—రేపురా... అంతా ఇవ్వాళ్టిలాగే—" ఎల్లాగో నన్ను వొదిలి నాలుగు గజాల దూరంలో నిలబడి చెదిరిన ముంగురుల్ని, పమిటనూ, చీరనూ సర్దుకుంటూ నవ్వుతోంది. సమీపించబోయే నన్ను అరిచేత్తో వారించి "ఇంక వెళ్లూ—" అంటోంది.

వెనక్కిలాగే కాళ్ళతో శరీరాన్ని యీడ్చుకుంటూ బైటపడ్డా. కనకంలో వున్న గొప్పతనమంతా అర్థమై పోయినట్టూ, ఆమెను వశం చేసుకున్నాననే గర్వంతో విర్రవీగుతోంది—మనస్సు. గుప్పెట తెరవంగానే బైటపడే గంభీత ఇదే కాబోలు ననుకున్నా. కనకమంటే భయం పూర్తిగా పోయింది. 'ఆమె నాది' అని నాలో నాకే ఎవరో చెప్పసాగారు. ఇదంతా తలుచుకుంటూ కన్నుమూశా.

రాత్రి నిద్రపోకపోవటంవల్ల పొందిన బడలిక నన్ను వేధించింది. క్లాసుకు నాగాపెట్టి స్నేహితుడి గదిలో నిద్రపొయ్యా. ఆ పగలంతా గతరాత్రి రంగాన్ని జ్ఞాపకం చేసుకుంటూనే గడిపా.

6

"రాజా! ఎక్కడికైనా పారిపోదామా!" "ఈసంఘాన్నీ, యీ మనుషుల్ని తప్పించుకు పారిపోవటమే! ఈ లోకంలో ఎక్కడ— ఏ మారుమూల వున్నా వేటాడి మృగంలాగు—బతికివున్నా, చచ్చి నాసరే పట్టుకు రారూ! ఇక్కడున్నలాటి మనుషులూ, సంఘమూ—ఆచారాలూ, ఆంక్షలూ, నిర్బంధాలూ ఆ పారిపొయ్యే చోటున మాత్రం లేవూ—ఏ మైదానాల్లోకో, అడవుల్లోకో, ఎడారుల్లోకో నిర్జన ప్రదేశాల్లోకో పారిపోతే తప్ప? పారిపోయి...! అంత వరకూ బాగానే వుంది; అది అందరకూ చేతనైన పనే! ఆ తరవాత తిండీ, తిప్పలూ—ఇల్లూ, వాకిలీ—ఎన్ని ఉన్నయ్! ఈ పాడు దేవుడు ఆకలనేది పెట్టకపోతే మనకెంత బాగుండును?"

సంసారమంటే తెలియని నేను—ఊహాప్రపంచంలో సంసారాన్ని చూచాయగా చూడగలుగుతున్నా. ఇన్ని పెద్దఊహాలున్నయ్యా—తనకం బుల్లిబుర్రలో? స్కూలుఫైనలింకా ప్యాసవని నేను, లోకజ్ఞానం పూర్తిగా లేని నేను, భూగోళశాస్త్రం తప్పనిసరిగా బట్టీపెట్టి—జాగ్రఫీ మాస్టరు చెప్పే దేశాల్నీ పట్టణాల్నీ గూర్చి విని, మ్యాపుల్లో చూచి—అసలు నిజంగా అలాంటివి వున్నయ్యా అనే అనుమానానికి అప్పుడప్పుడు గురవుతున్న నేను—ఈ కనకాన్ని వేశపుచ్చుకొని ఎక్కడికి వెళ్లేది? ఏ సూటుకేసో, బెడ్డింగో ఐతే ఇంత ఇబ్బంది వుండదేమో కాని—ఒక ఆడదాన్ని తీసుకొని పర్యటనం మొదలు పెడితే—ఎన్నో కష్టాల పాలవుతానని నాకు స్ఫురిస్తోంది. పురుషుడు సంపాయిస్తూంటే సంసారంసాగుతుంది, కాని బీదవాడికి ఇల్లాటి పారిపోవటాలు అంత సులభమా? ఎక్కడికో—ఏ అపరిచిత స్థలానికో వెళ్ళి మన ముఖూ మొగమూ ఎరగని నూతన వ్యక్తుల మధ్య నూతన వాతావరణంలో ఆకలిమంటల్లో అల్లాడిపోతూ తిరగటం—తలుచు

ఉంటేనే దుర్భరమనిపిస్తోంది. అయినా కనకం ఉద్దేశ మేమిటో తెలుసుకుందామని అన్నా:

"ఎక్కడికి పారిపోదాం?"

"ఎక్కడికన్నా—ఏ బొంబాయో, కలకత్తాయో—" ఆ పట్టణాలు జేరేందుకు ఏయే రైళ్ళు ఎక్కాలో కూడా నాకు సరిగ్గా తెలీదే! కనకం తనకా పట్టణాలు బహుపరిచయమైన వన్నట్టుమాట్లాడుతోంది!

"వెళ్ళేందుకు డబ్బు కావొద్దూ?" రైలువాళ్లు ఏ ప్రేమ పక్షుల్నీ (ఆ ప్రేమ నిర్మలమైనా అనిర్మలమైనా సరే!) కరుణించి ఒకదేశం నుంచి ఇంకో దేశానికి ఉచితంగా జేర్చే పద్ధతి అసలు పెట్టుకోలేదని దృఢంగా తెలుసు!

తనువుకోకుండా, "ఇదుగో" అంది—మెడలో చంద్రకాంతిలో మెరుస్తూన్న గొలుసును వేళ్ళతో ఎత్తి చూపుతూ. ఆమె నున్నని మెడను హాయిగా ముద్దాడుతూన్న ఆ గొలుసుకు ఆభాగ్యంకూడా పోతుందా? అదెక్కడికో పరుగెత్తుతోం దన్నట్టు దాన్ని పట్టుకొని, జపమాలికలా తిప్పసాగాను. ఇంకా వేలినవున్న ఉంగరమూ, చేతుల కున్న గాజులూ, కాళ్ళపట్టాగొలుసులూ—ఇవన్నీ మరిచిపోయిందా?

"ఇవన్నీ అయ్యాక?" మెరిసే ఆ కళ్ళను ఒకసారి అటునుంచి ఇటుతిప్పి, "సంపాయిద్దాం—" అంది—అది బహు తేలికైన దన్నట్టు!

అందరూ సంపాయిస్తూండటం చూసి మనంకూడా సంపాయిద్దా మనుకొందా? ఈ సంపాయిచటం నా నెత్తినే పడేదని నాకా బాధ్యత స్ఫురించింది.

"మన మొఖంచూసి ఏ తలమాసినవాడు ఉద్యోగం ఇస్తాడు!" అన్నా.

"నేను అనుకున్నాను—నువ్వు చాలా ధైర్యస్థుడివని" క్షణంలో గొంతు మారింది. ఆ వోణికే కంఠంలో దీనత్వం ఇమిడివుందని నా చెవులకు తెలుసు. తనతో లేచివస్తే నేను ధైర్యసుణా! కొత్తగా

ఈత నేర్చుకున్నవాణ్ణి నమ్మి లోతునీళ్ళల్లోకి వెళ్తే—ముందుగతి ఏం కావాలి ?

"కని పెంచి పెద్దవాళ్ళను చేసిన మన ఆత్మబంధువుల్ని విడిచి వెళ్ళటమా ! మన సౌఖ్యంకోసం తమ సౌఖ్యాన్ని కూడా మరిచి పొయ్యేవాళ్ళు మన కక్కడ ఎవరుంటారు ? ఇక్కడ అన్నం తినక పోతే అమ్మ బతిమాలినట్టు—అక్కడ ఎవరు బతిమాలుతారు ? ఎవరికి అవసరం ? వెళ్ళాక—అనుభవ మయ్యాక పశ్చాత్తాపపడి ఏం లాభం ? చేతులు కాలాక ఆకులు పట్టుకున్నట్టవుతుంది. కనకం ! నాకు నువ్వూ నీకు నేనూ దంపతులు గా వ్యవహరింపబడొచ్చు. చెప్పు: నువ్వు నాకు భార్యాత్వం వహిస్తావుకాని, మాతృత్వాన్నిఎక్కణ్ణుంచి తెచ్చుకుంటాం ? చివరికి దుకాణమంతా బైటపడ్డాక, మన మేకపోతు గాంభీర్యంపోతుంది. అప్పుడు నలుగురు పెద్దమనుషుల మధ్యా పెట్టి సాగతీసి, సాగతీసి అడుగుతూంటే—వాళ్ళ నవ్వూ, మన రోషమూ, ఆవేదనా, ఒద్దు బాబూ—ఒద్దు—ఇల్లా బతికితే బాగుంటే చాలు !—"

వింటోంది నేను చెప్పినదంతా. కింది పెదవి విరిచి మాట్లాడ బోయింది. మళ్ళీ నేను చెప్పసాగాను: "నీమీదనే కళ్ళన్నీ పెట్టుకొని నీకోసమే జీవించి వున్న తల్లిని విడిచి పారిపోతావా ? మనం చేసే పనికి మన తల్లిదండ్రుల ప్రతిష్టలుపోయి—వాళ్ళెంత నొచ్చుకుం టారు ! ఇక్కడలేని నూతనత్వం అక్కడేముంది ? దూరపు కొండల నునుపు మరిచిపొయ్యావా ? ఎల్లా సంపాయిస్తాం ? తీరా రంగంలో కాలుపెట్టాక, అనుభవానికొచ్చి, అప్పుడు తెలిసొస్తే మాత్రం ఏం లాభం ? ఇది తీరని కళంకమై—మనుషుల్లో ఎవరూ క్షమించలేనినేర మౌతుంది—ఎందుకు ఈలేనిపోని తద్దినాన్ని మెడకు తగిలించుకోవటం?"

ఇంకా నాకు తెలిసినవన్నీ చెప్పా. ఏదో ఆలోచిస్తూ అంది : "అందరికూ తెలిసిపోలేదా మన రహస్యం ?"

"ఎందుకు తెలీదు ? రంకూ బొంకూ దాగుతుందా ? నిజంగా తెలిసినవాళ్ళూ, చూచాయగా తెలిసినవాళ్ళూ, అసలు తెలీనివాళ్లూ

—వీళ్ళందరి కోరచూపులూ చూడటంలా ? వాళ్ళదృష్టి తీక్ష్ణతతో ఏదో వైవ భయం రోజు రోజుకూ అధికమౌతోంది..." నిజంగా కొంతమందికి తెలియకపోయినా—వాళ్ళకూ కూడా తెలిసిపోయిందనే నా అనుమానం; ఇది Guilty concience పొందే పరిణామాల్లో ఒకటని ఇప్పుడు తెలుస్తోంది.

"అందుకే రాజా! ఎందుకీ ముసుగులో గుద్దులాట ? లోకానికున్న కళ్ళను మూసెయ్యగలమా ? ఈ అజ్ఞాత వాసాన్ని వొదిలించుకొని పారిపోతే...!"

"ఇప్పుడు నిజమైందీ, ఇంతకన్న క్రూరమైందీ అజ్ఞాత వాసం తయారౌతుంది. ఏదో అజ్ఞానంలో పారిపోంగానే సరా ?"

కంఠస్వరాన్ని ఎక్కించి ఉపన్యాస ధోరణిలో మొదలుపెట్టింది: "చూడు! మనను చూసి నలుగురూ నవ్వటంలా ! ఇల్లా భయపడి చాటుగా మాటుగా ఒత్తుకు తిరిగేందుకు నీకు సిగ్గులేదూ ? మనకు పెట్టనివాళ్లూ, మనతో సంబంధం లేనివాళ్ళకూ కూడా మన గోడవే పట్టిందా ? ఎవరిదార్న వాళ్ళుపోకూడదా ? వీళ్ళందరూ పుణ్యాత్ములూ మనిద్దరమే పాపాత్ములమైనట్టూ—వేలుపెట్టి మనను చూపి వెక్కిరించి, వేళాకోళంచేసే యీ పెద్దమనుషులందరూ వాళ్ళ అంతరంగిక జీవితాల్ని కూడా తరిచి చూస్తే ఇల్లాంటి తప్పులు బైటపడవా ? నాకు తలకొట్టేసి నట్టుంది రాజా ! మనం వాళ్ళకు ఏం హాని చేశాం—మనను తూలనాడి మనకు బాధ కల్పించేందుకు—?" చెప్పలేక రెండు కళ్ళనూ నీళ్ళతో నింపింది.

నాకు ధైర్యం చెప్పే కనకం—నేను ఏడుస్తూంటే 'సిగ్గులేదా ?' అని అడిగిన కనకం—జీవితంలో మొట్టమొదటిసారి నా కళ్ళ ఎదుట కంట తడిపెట్టడం—నాకు ఆశ్చర్యమే ఆయింది ! ముత్యాల్లా మెరుస్తూన్న ఆమె కన్నీటి కణాల్ని ఒత్తుతూ అన్నా : "వేటగాడికి ఏ హానిచేసింది—ఆ లేడి ? అవసరమైందీ, అనవసరమైందీ అనే విచక్షణ లేని ప్రపంచం ! గొప్ప ఇళ్ళల్లో చాటుగా, మాటుగా జరిగే పవిత్ర

వ్యభిచారాల్ని తెలుసుకోలేకా, ఒకవేళ తెలుసుకున్నా మనవికాదన్నట్లు వాళ్ళను అనలేక—నోళ్ళకు తాళాలు బిగుంచుకు కూర్చునే—గుడ్డి లోకం! మెత్తని వాళ్ళను మాత్రమే మొత్తాలని కత్తి కట్టుకు బైలుదేరే ప్రపంచం! వొదిలించుకుందామన్నా వదలక వెంటపడే లోకం! ఇత రులకు అపకారం చెయ్యటమే పనిగాచూసుకుంటారు! పోనీ—కనకం! అన్నీ మరిచిపో — ఎంత ఆనందమయమని భ్రమపడ్డామో— అంతా విషాదమయమైపోయింది! ఇల్లా భయపెడితే చివరకు మనం మొండి ధైర్యానికి గురై వాళ్ళ కళ్ళ ఎదుటనే ఎదురు తిరుగుతే— నివ్వెరపోయి తెల్ల మొగాలు వెయ్యరూ—వీళ్లందరూ! వాళ్ళకోసం మనం దేనికి దుఃఖించటం!" ఎక్కణ్ణుంచి వొచ్చెయ్యో ఆ బుల్లి నోట్లోంచి—ఇన్ని మాటలు! ఏదైనా సమయం వొస్తేనే కాని బైట పడదు కాబోలు!

ఆమె కళ్ళు పెద్దవిచేసి ఆకాశంలోకి శూన్య దృక్కుల్ని ప్రస రింప జేస్తోంది.

"కొన్నాళ్ళపాటు యీ దొంగతనాన్ని మానేద్దామా?"

"నీ ఇష్టం—"

"ప్రయత్నిద్దాం; ఈ గోలా, వీళ్ళ వెటకారాలూ తగ్గేదాకా ఆగుదాం—కొన్నాళ్ళపాటన్నా వాళ్ళు మరిచిపోనీ—" మొత్తానికి జీవితంలో బతికి వుండగా మాత్రం వీళ్ళందరూ మరిచిపోతారనే ఉద్దే శం నాకు అప్పటికీ, ఇప్పటికీ ఎప్పటికీకూడా—లేదు! మెల్లిగా 'సరే' నన్నట్లు తల వూపింది.

ఈ విషాద సంఘటన్ని ఆలోచిస్తూ కొంపజేరా. ఎవరికళ్ళా పడ కుండా వంటింట్లో మడిలో మూతపెట్టిన పాలను దొంగతనంగా తాగి చల్లగా జారుకునే పిల్లిలాగు చప్పుడు కాకుండా అడుగుల్లో అడుగులు వేసుకుంటూ మంచంమీద వాలటమూ, గడియారం ఐదు గంటలు కొట్టటమూ ఒక్కసారి జరిగాయి. ఇప్పటికి అమ్మా, నాన్నా లేచి ఏదో మాట్లాడుకుంటున్నారు.

"రాత్రిళ్ళు టలాయించేస్తున్నాడు—" అమ్మ అంటోంది—నేను అక్కడ లేననుకుంది కాబోలు!

"ఇవ్వాళ కూడానా?"

"ఇక ముందుకూడా అంతేనేమో?"

"వెధవను ఎదుటపెట్టి అడుగుదామనుకుంటా—కాని ఏడ్చిపోతాడని ఊరుకుంటున్నా—"

"ఆడగొద్దు—వాడి చదువు వెనకపట్టింది. రాత్రిళ్ళు తిరిగీ, తిరిగీ నిద్రకు దూరమై ఎర్రబారిపోయిన వాడి కళ్ళు చూడండి. తిండి సరిగ్గా తినడు; స్కూలుకు సరిగ్గా వెళ్తున్నాడో లేదో కూడా అనుమానంగా వుంది. పిచ్చివాడులాగు కాలుకాలిన పిల్లిలాగు తిరుగులాడుతున్నాడు. వాడి కాలకృత్యాల్లో శ్రద్ధ క్షీణించింది. రోజు రోజుకూ చిక్కిపోతున్నాడు. వాణ్ని అడుగుదామంటే ప్రాణం ఒప్పకుండా వుంది; ఎక్కడైనా మంచి సంబంధం చూసి త్వరలో పెళ్ళిచేసెయ్యండి—"

"నేనూ అదే ఆలోచిస్తున్నా—" మరి మాటలు లేవు.

దుప్పటి ముసుగులో ముడుచుకు పడుకొని దీర్ఘాలోచనలో పడ్డా. ఇంతమంది దృష్టికి కంటకంగా కన్పించేందుకు నా నేరం అంత గొప్పదా? నా మాతృమూర్తి హృదయాన్ని కూడా గాయపరిచానా? మా వాళ్ళకూ్కడా తెలిసిపోయిందా? నన్నెప్పుడూ కొట్టని, తిట్టని ఆత్మబంధువులకే బాధ కలిగిస్తున్నానా? నా కామ వ్యామోహంలో కన్ను గానక నిర్లక్ష్యంగా నా జీవితాన్ని నేనే పాడుచేసుకుంటున్నానా? నాకు తెలియకుండానే నాలో ఇన్ని మార్పులా? ఇంత త్వరగా నాకు పెళ్ళా? దాంట్లో వుండే కష్టసుఖాలు తెలీవు కాని, ఈ కొత్త వాతావరణానికి ఏదో చెప్పలేని భయం పుట్టింది. నాచదువుకూడా పాడైపోయిందా! రేపట్నుంచీపట్టుదలగా చదవాలి నన్ను అనుమానిస్తున్న వీళ్ళందరికీ గుణపాఠాన్ని బోధించాలి. అమ్మను తృప్తిపరచాలి; చివరికి ఈ నిశ్చయాని కొచ్చా.

7

త్రాగుడు బాగా అలవాటైనవాడు ఆ దుర్వ్యసనాన్ని వొదిలించుకునేందుకు ఎంత బాధ పడతాడో నాకు బాగా అర్థమైంది.

చదువుమీద ఎంత మనస్సు నిలుపుదామని విశ్వప్రయత్నం చేసినా—అది కనకంవైపు పరుగెత్తకుండా వుండేదికాదు. మన మనోనిబ్బరమూ, పట్టుదలా కలిసి విశ్వాసంగా పనిచేస్తే జీవితం ఇంత దుర్భరమనిపించదేమో! బిస్కెట్ ముక్కను చూస్తూ ఆశపడి తోకత్తి దాన్ని అందుకునేందుకు ప్రయత్నించే కుక్క అవస్థలాగైంది—నా పని. నా కళ్ళ ఎదుట నాకు వశమైన కనకం ఆశలు పెడుతూండటం—దాన్ని సరిగ్గా ఎదుర్కోలేనేమోననే అనుమానానికిదారిచ్చింది. ఈ దుర్బల హృదయంతో నేను లోకంలో—జీవితంలో, దేన్ని సాధించలేనా!

పరీక్షలు దగ్గరకొస్తున్నై. ఎనిమిదో ఏటనుంచీ కష్టపడి చదివిన చదువంతా వ్యర్థమేనా! ఖాళీ బుర్రతో ధ్వజస్తంభంలాగు పరీక్షలకు కూర్చొని మాత్రం ఏం లాభం? ఇక ఇది 'విధివిలాసం' అని నాకు నేను తృప్తిపడనా! అంతా ఆ 'విధి'కే వొదుల్తే మన మెందుకు! సముద్ర మధ్యంలో వున్న నావను గాలిమీదా విధిమీదా వొదిలి ఊరుకుంటారా! రాసిపెట్టిన చావు ఎల్లాగూ తప్పదని మందులూ మాకులూ వాడకుండానే ఊరుకుంటారా! అప్పుడేమైనాడు—ఆ విధి!

కష్టపడి పట్టుదలగా చదవటం మొదలు పెట్టా. సగం అర్థమయీ, సగం అర్థంకాక వ్యర్థమయీ, తెలిసిన చదువునే తెలియనట్లు 'ఛీ' లవుతూ ఎల్లాగో చదువు సాగించా. ఇంక కొద్దిదినాల్లోనే పరీక్షలున్నాయన్న సంగతి జ్ఞాపకమొచ్చి నన్ను కలవరపెట్ట సాగింది. పరీక్షలు—విద్యార్థి దశలో భయపెట్టే మహాభూతాలు! సప్త సముద్రాల్నీ ఈదిన కాశీ మజిలీల్లోని రాజాలకేం తెలుసు వీటి తడాఖా? నిజమైన

చదువూ, కష్టముకూడా నష్టమై మోసానికి గురిచెయ్యగల శక్తివుంది— వీటిల్లో! ఇది తెల్చుకొని—ఇదివరకు ఎన్నడూ వీటికి భయపడని నేను—ఇప్పుడు వెర్రిభయంతో కుంగిపొయ్యా. ఈ సంవత్సరం తప్పిపోతే నా జీవితమే నాశన మౌతుందని వీళ్ళందరూ తలుస్తారని నాకు తెలుసు; కాని ఇది నా దృష్టిలో ఆనింది కాదు.

తెల్లారితే పరీక్షలు! కనకంకూడా నాలాగే బాధపడుతోందా? ఈ పరీక్షల్లో నే నామెకు ఏ సహాయమూ చెయ్యలేనా? ఎవరి గోల వారిదేనా! మరి కొన్నాళ్ళపాటు ఈ పరీక్షలు ఆగుతే ఎంత బాగుండునో ననిపించింది? ఈ కాలమూ, ఈ సూర్యుడూ మన కోసమే అయినా—మన కోసం ఆగుతారా? కృష్ణభగవానుడంతటి వాడికి చాతకాక కాస్సేపు చక్రాన్ని అడ్డం పెట్టుకున్నాడు. ఇప్పుడు ఆ శక్తీ నశించింది; ఏ చక్రాల్ని ఎవరు అడ్డం పెట్టుకోగలరు?

చదివీ చదివీ విసుగు పుట్టింది. ఈ చదివింది పరీక్షలకు చాల్దనిపించింది; అన్నీ తెలిసినట్టుగానే ఉంది. కర్కశ హృదయాల్లో కఠినంగా పేపర్లిచ్చే మహానుభావులూ—'వీడికింత తెలివి వుందా? కాపీ కొట్టాడా?' అనే అనుమానంలోపడి—ఇంట్లో భార్యపెట్టిన చివాట్ల ఫలితాన్ని పేపర్లమీద చూపుతూ—తమ పీనాశత్వాన్ని ప్రత్యేకంగా ఇక్కడ ప్రయోగించి, కొసరి కొసరి మార్కుల్ని పంచే మహానుభావులూ జ్ఞాపకానికొచ్చారు. ఏమైనా నేను ప్యాసవగలనని నాకు ఎవరో చెప్తున్నారు. చదువుకు స్వస్తి చెప్పా.

పేపర్లు ఎక్కడైనా ఔట్ అయితే అదృష్టవంతులమని ఊరంతా బీరుపోకుండా గస్తీ తిరిగే విద్యార్థులూ, ఔట్ అయిన రకరకాల పేపర్లనూ పోల్చుకోలేక (అసలు వస్తువు తెలియంది, ఇమిటేషన్ వస్తువు ఎల్లా తెలుస్తుంది?) భ్రమించి—పరీక్షార్థం జీవితంలో మొట్టమొదటిసారి పుస్తకాన్ని విప్పి, రాత్రంతా టీ తాగి జాగరంచేసి చెమటోడ్చి చదివి—పేపర్లివ్వంగానే తెల్లమొగాలు వేసి నిరాశ చూపుల్ని చూసి, హాలువాసాల్ని లెక్కిస్తూ లొట్టలేస్తూ కూర్చునే విద్యా

రులూ జ్ఞాపక మొస్తున్నారు.

కనకం—పాపం ఏం చేస్తోందో? తనతో కలిసి చదువుకునేందుకు రాలేదనీ, నాకక్కర్లేని ఆనందాన్ని పొందేసి ఆమెను అవతలికి నెట్టేశాననుకొందా? నా స్వార్థంతో ఆమెను బాధిస్తున్నానా? ఆమె నొక్కసారి చూసి రావాలనిపించింది.

రాత్రి పదిగంటల సమయాన వాళ్ళింటికి వెళ్ళటం (దొంగతనంగా కాదు—దొరతనంగా !) అదే మొదటిసారి. ఆమె తల్లి వొచ్చి తలుపు తీసి నన్ను గురించింది—ఆ నిద్రమత్తులోనే !

"కనకం ఏం చేస్తోంది?"

"పైనవుంది—వెళ్ళు నాయనా !" పాపం! నేనంటే అనుమానం లేదు. నా బాహ్యరూపాన్ని పట్టి నన్ను నమ్మేసింది.

కనకాన్ని ఆశ్చర్యపెట్టాలని అడుగుల్లో అడుగులు వేసుకుంటూ చప్పుడు కాకుండా పైకి వెళ్ళా. పుస్తకం ముందేసుకొని దానిమీద ముఖం పెట్టుకొని, తలను రెండు బాహువులమధ్యా యిరికించుకొని వుంది. వసివారిన లాంతరు మాత్రం తనలోపమేమీ లేనట్టు వెలుగుతూనే వుంది. ఆమెను ఆశ్చర్యపెట్టాలనుకొన్న నేనే ఆశ్చర్యపోయి, "క—నకం!" అన్నా.

దుఃఖతరంగాలు గంతులేసే గొంతుతో, "ఊఁ" అంది. ముఖం ఎత్తకుండానే. మెల్లిగా ముఖమెత్తింది. చెమటలు కమ్మిన ఆమె ముఖంలో—స్వేదబిందువులకూ ఖేదబిందువులకూ భేదం తెలీటంలేదు. ఎందుకు ఏడుస్తోంది? నీళ్ళతోనిండిన రెండు కళ్ళనుంచీ జారిపడిన కన్నీటి జలం—పుస్తకంలోని అచ్చునే తుడిచేందుకు వ్యర్థప్రయత్నం చేసింది. చెల్లాచెదరుగా ఫాలభాగంమీద వాలిన ముంగురుల్ని పైకి నెట్టేశా. ఎంతగా దుఃఖిస్తోందో—ఆమె ముఖం వాడి వుంది! నా ఆరో ప్రాణ మనుకొన్న కనకం—ఇంత బాధపడుతోందా? ఇదంతా నా తప్పా? పమిటచెరగుతో ముఖమంతా తుడుచుకొంది.

"ఎన్నాళ్ళనుంచీదుఃఖిస్తున్నావ్—కళ్ళుఇల్లా ఎర్రనయ్యాయ్!"

"లేదు...వేడిచేసి కళ్ళవెంట నీళ్ళొస్తున్నయ్...ఇదాంక తలంటి పోసుకుంటూంటే కుంకుడుకాయ పిప్పి కంట్లో పడ్డది...చదువుతూంటే...కంట్లో నలక పడ్డది." ఇంకా లేవా కారణాలు? దుఃఖంలో సంతోషాన్ని రూపించేందుకు ఆమె బలవంతాన ప్రయత్నిస్తోందని తెలుసు: ఆమె కంఠస్వరంలోని విషాదం ఇందుకు సాక్ష్యం కూడా ఇస్తోంది. అందులో—నా స్థితిలో ఏడుస్తున్న వాళ్ళని నేను అతి సులభంగా పట్టుకోగలను. మెల్లిగా ఫాలభాగాన్ని తాకుతూ, "పరీక్ష పోతుందనా?" అన్నా.

గొంతు సవరించుకొని, "ఛా—వెధవ పరీక్ష" అని. క్షణంలో mood మార్చుకొని తిరిగి అంది: "అనుకుంటున్నాను—ఇప్పుడు నువ్వొస్తావని—"

"కలకన్నావా?"

"ఏమో—అల్లా అనుకున్నాను" ఆమె దుఃఖానికి కారణం తెలుసుకు తీరాలనే పట్టుదల అధికమైంది.

"నాకు చెప్పవూ? ఎందుకు—పరీక్ష పోతుందనే కదూ—ఇల్లా దుఃఖించటం?"

"ఇనేమన్నా ప్రాణగండమా? పోతే పోతుంది వెధవ పరీక్ష!" ఎంత సులభంగా అనేసింది! ప్యాసవునే అధైర్యంలో, నిరాశతో పరీక్షంటే ఎందుకూ పనికిరాని దానికింద జమపడి—విరక్తికలిగించిందా!

"పోనీ నిజం చెప్పు—అదీ కొంత వుంది కదూ!"

మెల్లిగా తల వూపింది. 'కొద్దిగా వుంది' అన్నట్టు సూచించేందుకేమో! పిచ్చిపిల్లలాగు ఎల్లా తయారైంది! ఆమెలోని ఉత్సాహాన్నంతట్నీ చంపేశయ్యా—ఈ వెధవ పరీక్షలు? నేనే అనుకుంటే నాకన్న అధఃపతితగా తయారైంది! నాకు నేనే మనశ్శాంతిలేక అసహాయ స్థితిలో ఉన్నా—ఆమెను ఓదార్చుదామనే ప్రయత్నంలో వున్నా. పరీక్ష ప్యాసయ్యే సూక్ష్మమార్గాలు కుప్పలు కుప్పలుగా నా కళ్ళముందు దొర్లాయి.

"కనకం ఒక్కపని చేస్తావా ?"

"ఏమిటి ?" లోతుగా నా కళ్ళల్లోకి చూస్తూ అడిగింది.

"పేపరు రాసి నా నెంబరు వెయ్యి. నేను నీ నెంబరు వేస్తా—" నాలో నిజానికి నాకే నమ్మకం లేదు. అయినా ఆమెకు అండగా నిలబడాలనే ఉద్దేశం బాగా పనిచేస్తోంది.

ఖేదం పోయి ఆమె ముఖంలో ఒక్కసారి మోదం ఉట్టిపడ్డది. "రాజా ! ఎంత మాటన్నావ్ ! అనుకున్నాను— నాకోసం జాలి పడే వాళ్ళెవరూ లేరని ! కాని నీ నోటినుంచి వెలువడ్డ—ఆమాట—మాట చాలు...!" మాటల్లోనే తృప్తి ?

"చేస్తావా మరి !" నాకు అధికారం లేనిదాన్ని త్యాగం చేస్తున్నాననీ తెలుసు.

"అల్లాటి పనా ? ఛస్తే చెయ్యను—పోతే పోతుంది పరీక్ష. ఆడదాన్ని ప్యాసై మాత్రం ఏం చేస్తాను ? నా కెల్లాగూ నిగుపరయో గమేగా ! నువ్వు ప్యాసవుతే నీ భావిజీవిత సౌఖ్యానికి సోపానమౌతుంది—"

"కాదు—తప్పకుండా చెయ్యాలి—" ఆమె ఒద్దన్నదనే ధైర్యమో, ఆమెను ఎల్లాగైనా తృప్తిపరచాలనే ధృఢ నిశ్చయమో నాలో పనిచేసి వుంటై.

"నీ కేమన్నా మతిపోతోందా రాజూ ? ఇంకా కాపీ అన్నా కౌవతాకాని..."

"కాపీయా ?" అన్నా నేను చెప్పిన ఉపాయంకన్న ఇది అపాయమైందన్నట్టు సూచిస్తు.

"ఔను—కాపీకొట్టి పట్టుబడితే నీ నొక్కతెవే డిబారవుతా; అది స్వయంకృతాపరాధమౌతుంది. నువ్వు చెప్పినట్టు చేసి పట్టుబడితే, ఇద్దరమూ డిబారవుతాం. నాకోసం నువ్వేమీ త్యాగం చెయ్యొద్దు. ఒక స్త్రీకోసం ఏ తృణాన్నయినా సరే త్యాగం చేశావంటే లోకం ఎప్పుడూ హర్షించదు. నాకోసం నీ విజ్ఞానాన్నీ, నీ

గౌరవాన్నీ కూడా పాడుచేసుకుంటావా—ఒద్దు—రాజా—ఏమీ వొద్దు—"

ఆమెకు కష్టమైన చదువులన్నీ నా బుర్రలో తిరిగాయ్.

"నీ కసలు హిస్టరీ రాదు—"

"ఆ రాకేం? చెప్తా విను? జనన మరణ రిజిస్టర్లలాగు తారీకులు గుర్తుంచుకోవాలి. '1830 లో ఏమైందీ?' 'రాజుగారు పుట్టారు' '1839 లో ఏమైందీ?' 'రాజుగారికి తొమ్మిదేళ్ళు వొచ్చాయి' 'ఒకటవ ఛార్లెస్ రాజవంగానే ఏం చేశాడు?' 'సింహాసనంమీద కూర్చున్నాడు—'" పెద్దపెట్టున నవ్వింది; ఈ హాస్యానికి నాక్కూడా నవ్వొచ్చింది.

"పరీక్ష కసలు కూర్చోవా?"

"కూర్చుంటా. కాని ప్యాసవుతాననే ధైర్యం లేదు." ఆమె అధైర్యపు మాటలకు, నన్నుకూడా అధైర్యం కమ్ముకుంటోంది.

ఆమె ముఖంలోకి చూస్తూ కూర్చున్నా. ఈ వాతావరణంలో ఎంత మార్పు వొచ్చిందో ననుకుంటున్నా.

"ఈ చీకట్లో ఎందుకొచ్చావ్?"

"నీ కోసమే—"

"నేను కావాలా?"

"కాదు—చూసిపోదామని వొచ్చా—"

"చూశావుగా...ఇంక వెళ్ళి చదువుకో—" ఆ మెరిసే కళ్ళు నుంచి వెలువడే కాంతి ప్రవాహాలు నన్ను పోనిస్తయ్యా? ఒళ్ళంతా కళ్ళుచేసుకొని యీ విషాదమూర్తిని చూస్తున్న నాకు యీలోకాన్నే విడిచినట్టుగా వుంది. పాలుపోక మౌనంతో ఆమె చెక్కిళ్ళమీద కన్నీటి చారల్ని పరికిస్తున్నా.

"ఇక్కడ పడుకుంటావా?" ఇప్పుడు కొత్తగా ఆమె కావాలనే కోర్కె రేకెత్తుతోంది. అణిగి మణిగివున్న కామధూమాలు శరీరాన్ని కమ్ముకుంటున్నాయి. కోర్కె! పరిస్థితులూ, వాతావరణమూ

అనుకూలంగా ఉన్నప్పుడల్లా రేకెత్తుకొస్తుంది కాబోలు—'క్షోర్క్య!'

"మీ అమ్మ ఏమన్నా అనుకోదూ?"

"భయపడుతున్నావా? నీ ప్రాణానికి నా ప్రాణాన్ని అడ్డేయ్యనూ—!" నేను మాట్లాడకుండా శూన్యదృక్కుల్తో చూస్తున్నా. నా ఇంగితం గ్రహించినట్టు, "ఇప్పుడే వస్తా—" అంటూ కిందికి జారింది. మరుక్షణానికి జరుగబొయ్యేదాన్ని కూడా ఊహించలేని మానవ అశక్తత వ్యక్తమౌతోంది. తలకువ్వి పొడ రద్దుకొని—పావుగంటకు తిరిగి వొచ్చింది; నేను తనకు ఏం ప్రతిఫల మిస్తున్నానని—నాకోసం ఇంతగా పాకులాడటం? తల్లికి ఏమి ఊదివొచ్చిందో నాకైతే తెలీదు. నాదగ్గరిగా కూర్చొని అంది; "రాజా! ఈ ఇరవై రోజుల్లోనూ నే నెప్పుడన్నా జ్ఞాపక మొచ్చానా!"

ఆమెను తాకనివాళ్ళే ముప్పతిప్పలూ పడి మూడుచెరువుల నీళ్ళూ తాగుతున్నారని నాకు తెలుసు. ఇంక నా వేదనను ఎల్లా చెప్పేది! "నన్ను ఊహల్లో, సోహల్లో, జాగ్రదావస్థలో, సుషుప్తావస్థలో చంపుకుతిన్నావ్—" అన్నా, 'నే చెప్పేదంతా ఈ ఒక్క వాక్యం లోనే యిమిడివుంది' అన్నట్టు చూస్తూ.

"పోనీ రాజా—అన్నీ మరిచిపో—ఈ బాహ్యప్రపంచమే లేదనుకో—ఇది నూతన లోకమనుకో—" అంటూ నన్ను తన వెచ్చని కౌగిలిలోకి లాక్కుంది. ఈ పట్టుదలా, మనోబలమూ మటుమాయమయ్యాయి. ఇవన్నీ తాత్కాలికంగా మరిచిపోయి ఈ నూతన వాతావరణంలో ఐక్యమైపొయ్యా.

8

పరీక్షలైపోయి ఎంతకూ తరగని ఎండాకాలపు శెలవలు ప్రారంభమయ్యాయి. పంజరంలోంచి తప్పించుకొన్న చిలకలాగు స్వేచ్ఛ—అంతా స్వేచ్ఛే! ఆ బుసుపోక—తినటమూ, తిరగటమూ తప్ప వేరే

పనేమీ ఉండేదికాదు. పేపర్లు ఎట్లా రాశానో—ప్యాసవగలనో, లేనో కూడా నాకేమీ తెలియదు; ఒక్కొక్క సమయాన మానవుడు తనశక్తిని తనుకూడా తెలుసుకోలేడు కాబోలు! ఎన్ని ఉద్ధండులు వొచ్చినా—ఎంతమందిచేత తిట్లూ, దీవనలూ తింటూన్నా, ఎన్ని కష్టాలను గురవుతున్నా—నాకు కనకమూ, కనకానికి నేనుగా కాలాన్ని చంపుకుంటూ జీవిత పథంలో తప్పటడుగులు వేసుకుంటూనే వెళ్ళిపోతున్నాం.

వేచి కాచుకు కూర్చున్న పుణ్యకాలం సమీపించి పరీక్షాఫలితాలు రానే వొచ్చాయ్. ఆ కొండ చీమల బారులో కంటికి పట్టినంత దృష్టితో నా నెంబరుకోసం వెతకాను; ఆ కంపోజిటర్ గాడు కఠిన హృదయంతో నా నెంబర్ను తోసి పారేశాడు: కనకంకూడా నన్నే అనుసరించింది. ఇది నాన్నకూ అమ్మకూ చాలా కష్టమనిపించింది.

"ఇంకా సెకండులిస్ట్ వుందిగా—" అన్నాడు నాన్న—అప్పుడు కూడా పప్పులో కాలేస్తే ఆవారా, ఈవారా ఒక్కసారే చీట్లు పెట్టొచ్చన్నట్టు చూస్తూ.

నామూలాన మరి రెండు ప్రాణులు బాధపడుతున్నాయనే విచారానికీ, నా కళ్ళ ఎదుట చదివిన ఇంతమంది విద్యార్థులు ప్యాసై భుజాలెగరేస్తున్నారనే ఈర్ష్యకూ, నేను తప్పిపోయ్యాననే పరాభవానికీ—గుర్రై—దిగులుగా రెండురోజుల పాటు—అగడినే లోకంగా చూసుకున్నాను. మూడోనాటికి పాతపడిపోయిన విచారాన్ని గూర్చి విచారించకుండా, నాకు నేనే ధైర్యం చెప్పుకుంటూ కనకం దగ్గరకు వెళ్ళాను.

"ఊళ్ళోనే వున్నావా ?" అంది, తలవొంచుకునే, వూ..

"పరీక్ష పోయిందని దిగులా ?"

"లే—దు" అన్నా అంతా కమ్మేద్దామని.

"నా మూలానే పోయింది—కదూ ?"

"ఎవరన్నారు—ఆ మాట ?"

"మీవాళ్ళనలా!"

ఒక విధమైనరోషంతో "నువ్వు విన్నావా?" అన్నా.

"లేదు—ఊహించా."

"అర్థంలేని ఆలోచనలూ, పరిమితిలేని ఊహాలూ నీ బుర్రలో ఉన్నయ్యన్న మాట?"

"కోపం వొచ్చిందా!" మౌనంతో కనుబొమల్ని చిట్లించి కూలబడ్డా. కొంచెం తగ్గుస్థాయిలో అంది: "నువ్వైనా ప్యాసవుతావనుకొన్నా—రాజా! నువ్వు ప్యాసవుతేనే చాలనుకొన్నా. ఇద్దరిదీ పోయింది. నాది పోయినందుకు నాకు విచారం లేదు. నీది కూడా పోయిందేమో అనీ, నీ భావిజీవితాభివృద్ధికి సహాయపడే నీ చదువుకు భంగం కలిగిందేమో అనీ విచారపడుతున్నా—"

నా అభివృద్ధే తన అభివృద్ధిగా తలుస్తోంది! నా ఆత్మబంధువులు చూపే ఆదరణను చూపుతోంది! నా కష్టాల్లో కావాలని కాలుపెడుతోందే! తన వ్యక్తిత్వానికన్న నా వ్యక్తిత్వానికే అధిక ఆధిక్యతను యిస్తోందే! చాలు—ఈ లోకంలో ఇల్లాటి హృదయం ఒక్కటే వుంటే చాలు—ఎన్ని కష్టాలొచ్చినా మరిచిపోవచ్చు: అది బాధే అయినా, ఆ బాధలో కూడాసౌఖ్యం వుంది; ప్రతిమానవుడూ కోరేది ఇదేనేమో? ఇదివరలో నేనుగ్రహించలేని ఒకానొకదివ్యత్వం కనకంలో నాకు కన్పించింది. నా హృదయపూర్వకంగా ఆమెను అభినందించుకొన్నా. ఆమెకూ నాకూ యీనాడు తెగని బంధమొకటి ఏర్పడ్డదని తలిచా.

సెకండు లిస్టులో ప్యాసయినా; ఇది నాకు కొంతవరకూ ఉత్సాహాన్నిచ్చింది. కాని కనకానిది పోయింది. ఈ దిగులుతో ఆమె మనస్సు పాడౌతుందనుకొన్నా. ఆమెను కనీసం మాటల్తోనయినా ఓదార్చి కృతజ్ఞతన్నర్పవలసిన బాధ్యత వుందని బయలుదేరా. నేనెల్లా అనుకున్నానో అంతా తారుమారైంది; నన్ను చూడంగానే ఎదురొచ్చి నవ్వుతూ అంది: "రాజా! ఇప్పుడు అనుకుంటున్నాను—ఎగ్జామి

వాళ్లుకూడా మనుషులేననీ, వాళ్ళకూడా రీజనింగూ, న్యాయమూ ఉన్నాయని! నువ్వు ప్యాసయ్యావ్—చాలు—నా జీవితంలో ఇది చూడగలుగుతేనే చాల్ననుకున్నా—" ఏమిటో ఈ అర్థంలేని అమాయకపు సంతోషం? నాకు ముల్లు గుచ్చుకుంటే— తనకూడా బాధేనా? నా కష్టమూ, సుఖమూ, ఖేదమూ, మోదమూ—అన్నింటిల్లోనూ సగపాలును పోట్లాడి లాక్కుంటుందా! నా అంతరాత్మకు ఆత్మబంధువై సంచరిస్తూన్న—కనకం—నాకు ప్రియబాంధవి అయింది!

"నువ్వు తప్పావు—కనకం—నాకు చాలా విచారంగా వుంది—" ఇలాటి సానుభూతి వాక్యాల్ని ఏకరువు పెట్టాను.

"నాకు లేని విచారం నీకు దేనికి? నేనేం ఉద్యోగాలు చెయ్యక్కర్లేదు; ఊళ్ళేలక్కర్లేదు. స్త్రీకి విద్య ఎంత అవసరమో—అంతా నాలో వుందనే నా నమ్మకం. ముందుముందు అభివృద్ధిలోకి రావలసిన వాడివి—నాగూర్చిన విచారంతో బాధపడబోకు. ఒక స్త్రీ పురుషుడి జీవితాన్ని పాడుచేసిందనే లోకుల అభిప్రాయానికి తావు ఇవ్వొద్దు. గుడ్డివాడికి పగలైనా వొకటే—రాత్రైనా వొకటే—అంతే! నేను ప్యాసైనా వొకటే—తప్పినా వొకటే!"

9

కాలేజీలు తెరిచే రోజులు సమీపిస్తూండగానే, నాన్నా అమ్మా కలిసి నన్ను బి. ఏ. దాకా చదివించాలనే నిశ్చయాని కొచ్చారు. కాని నాకు ఇప్పటికి వున్న విజ్ఞానం చాల్ననీ, మరి ముందు చదువు వృథాయే మోననే ఉద్దేశం కలిగింది. కాలేజీ కుర్రవాళ్ళు కులాసాగా అయోమయపు ఆనందంతో జీవితాల్ని గడుపుతారని విన్నా. కాని, నాకు ఉన్న ఆనందమే చాల్ననీ—దురాశ ఎందుకనీ ఆలోచించా.

"రాజూ—బి. ఎ. ప్యాసై పెద్ద ఉద్యోగం చేస్తూంటే చూడాలని వుంది—" అమ్మ నాన్నతో అన్నమాటలు ఇంకా నా చెవుల్లో

ప్రతిధ్వనిస్తూనే ఉన్నాయ్. వీళ్ళందరూ నా అభివృద్ధిని కోరే నన్ను పై చదువుకు పంపాలనుకుంటున్నారా? ఈ సమయంలో నా మాతృదేవతను సంతోష పెట్టకలసిన బాధ్యత నాది కాదా! కాని, నా ఆశయాల్నీ, నా ఆనందాన్నీ వీళ్ళకోసం బలిపెట్టనా? నా జీవితానికి నేను బాధ్యుణ్ణి కాకపోతే—వీళ్ళందరూ బాధ్యులా? ఏమీ తోచక కనకాన్ని సలహా అడిగా.

"వెళ్ళు రాజా—నువ్వు బి. ఎ. ప్యాసవ్వాలనీ, నిన్ను చూసి అందరూ మెచ్చుకోవాలనీ నాక్కూడా వుంది—" అంది.

చిన్నతనంనుంచీ—పుట్టి బుద్ధెరిగినప్పటినుంచీ నేను ఎరిగిన, పెరిగిన—యీ వాతావరణాన్ని వొదిలి, ఆ నూతన వాతావరణంలోకి వెళ్ళనా? పాత స్నేహితుల్ని ఇంకా పాత చేసుకొని, కొత్త మిత్రులకోసం దేవులాడనా? ప్రశాంతమైన సముద్ర మధ్యంలో ఆణిముత్యాల స్నేహాన్ని అనాదరించి, ఎందేమో పోసుకుందామని వడివడిగా పరుగెత్తుకొచ్చి—ఒడ్డునవున్న గండ్ర ఇసుకను చూసి పశ్చాత్తాపంతో వచ్చిన తోవనే తొక్కే సముద్రపు టలల సామెతే అవుతుందా—నా భావిజీవితం! అమ్మనూ, నాన్ననూ, కనకాన్నీ వొదిలివెళ్ళి అక్కడ మనశ్శాంతిని సంపాయించుకోగలనా? ఏమేమిటో అంతులేని తీరని సమస్యలు ఒకదాని తరువాత ఒకటిగా నాలో జేరుతున్నై.

"కనకం! నువ్వుకూడా ప్యాసైనట్టయితే నాతో వొచ్చేదానివి కదా!" అన్నా—ఏమున్నా లేకున్నా కనకం ఒక్కతే ఉంటే జీవితమే సక్రమంగా సాగిపోతుందన్నట్టు.

నవ్వి, "తప్పుతే రాకూడదా?" అంది. మరిచిపోయ్యా: ఈ యూనివర్సిటీలో స్త్రీలు స్కూలుఫైనల్ తప్పినా ఇంటర్‌లో జేరొచ్చనే రూలొకటి ఏడ్చింది! ఇవ్వి సరిగ్గా జ్ఞాపక ముండవు!

"మరి రాకూడదా?" అన్నా ఆశతో చూస్తూ.

"నేనా! ఇంక చదవను—నాకు ఇష్టంలేదు—" "నాకూ ఇష్టం లేదు—" అన్నా 'ఇష్టం' అనేది ప్రతిజీవికీ వుండే common అధికా

రమే అన్నట్టు చూస్తూ.

"నాతో వేనా నీకు లోకం ? పిచ్చివాడిలా మాట్లాడుతున్నావ్— రాజూ! పోనీ నేను బతిమాలుకుంటాను : నామాట వింటావా?... అయితే విను : వెళ్ళి చదువు. మూడు నెలలు తిరక్క ముందే శెలవలు, పండగలూ, గిండగలూ...అన్నీ శెలవలే! ఇక్కడికి వొస్తూందు కానివి. ఆ కాలేజీ ముచ్చట్లన్నీ నాకు చెప్తూందు కానివి...నీకేం తక్కువైంది—చెప్పు—వెళ్ళిరా—" చివరికి వొవ్వుతున్నా.

ఆనాడు వెళ్ళిపొయ్యేరోజు. ఇంతవరకూ, నాకూ, ఒకళ్ళనొకళ్లం వొదిలి వుండని అమ్మకూ, విచారంగానే వుంది. అమ్మ ఒక విధమైన సంతోషంలోనే దుఃఖాన్ని అనుభవిస్తూ కళ్ళనీళ్ళు పెట్టింది. కళ్ళు రెండూ నీళ్ళతో నింపి నిలబడ్డ కనకాన్ని విడిచివెళ్ళబుద్ధిపుట్టలా. ఆమెను చూసి నా కళ్ళుకూడా తడి అయివాయ్.

తన నీళ్ళు తుడుచుకొని, నా భుజంమీద తట్టుతూ అంది: "వెళ్లు రాజా! ఈ పాత స్నేహితురాల్ని మరిచిపోతావా ? కొత్తమిత్రుల గొడవలో నన్ను అడుగున పడేస్తావా? దూరానవున్నా మన స్నేహాన్ని తెంపవొక—ఉత్తరాలు రాస్తూంటావ్ కదూ! విచారం దేనికి? కొన్నాళ్ళపాటు ఇద్దరమూ దూర దూరంగా వుంటేనే కాని బాగుపడంలే! అప్పుడు కాని మనలో ఒకళ్ళ కొకళ్ళకు నూతనత్వం కన్పించదు—వెళ్ళిరా—నీ అభివృద్ధికోసం దేవుణ్ని ప్రార్థిస్తాను—నీరాకకోసం ఎదురు తెన్నులు చూస్తూంటాను...పోయిరా —" ఓదార్పు మాటలతో సాగనంపింది.

పెద్ద కాలేజీ కాంపౌండూ—, తండోపతండాలుగా వెళ్ళే విద్యార్థులూ, పెద్ద సినిమాహాళ్ళూ, పెద్దపెద్ద పట్టణపువీధులూ నా కళ్ళకు కన్పించాయి. అక్కడేదో ఆనందం వుందని ఎవరో చెప్తూనే వున్నారు, కాని, 'అంతకన్నా అధికమైనదాన్ని ఇక్కడ పోగొట్టుకుంటున్నావ్' అని నా అంతరాత్మ చెప్తోంది; ఎల్లాగో వీడలేక వీడలేక దారిపట్టా. చచ్చేవాళ్ళు చావలేక, చావలేక మంచం చుట్టూ

శేరిన తమ ఆత్మ బంధువుల్నీ వాళ్ళ విచారవదనాల్నీ చూసి, వీడలేక వీడలేక—ఇల్లాగే మృత్యు ముఖంలోకి ఎగబాకుతారు కాబోలు!

10

కాలేజీ జీవితం నా జీవిత నాటకంలోని ద్వితీయాంకానికి ప్రస్తావన అయింది. ఆ చదువువల్ల నేను బాగుపడ్డా, చెడిపోయినా—కష్టాల్నీ, దుఃఖాల్నీ కొంతవరకూ మరిచిపోగలిగి, ముందున్న అగాధ జీవిత పరిమితిలోని కొంతకాలాన్ని వెళ్ళబుచ్చే సాధనంగా ఉపయోగపడది. ఈ కొత్త వాతావరణానికి అలవాటు పడటాన్ని నేర్చుకొన్నా. కనకం. జ్ఞాపకమొస్తూనే వుండేది. పూర్వం ఆమెతో గడిపిన ఆ మధురతమ క్షణాలూ, నేను వస్తూన్నప్పుడు ఆమె ఖిన్న వదనంతో నా ఎదుట నిలబడ్డ విషాదమూర్తి—నాకు స్మృతికి వొచ్చి—ఈ జీవితమే వెగటనిపించేది! గడిచిన కాలాన్ని, మరిచిపోవాలని శతవిధాల వ్యర్థ ప్రయత్నం చేసేవాణ్ని. ఇది సులభంగా సాధించగలుగుతే మానవ జీవితం ఇంతకష్టభూయిష్టంగా ఉండదేమో! ఒక కొత్త పాఠాన్ని నేర్చుకొన్నా: ఈ లోకంలో ఎంత సౌఖ్యం వుందో, అంత కష్టమూ వుంది! అన్నీ వెన్నెల రాత్రులూ కావు; అన్నీ చీకటి రాత్రులూ కావు! కనకానికీ నాకూ మధ్య కొన్నివందల మైళ్ళు అడ్డున్నా లేఖల్లోనే ఒకళ్ళతో ఒకళ్ళం మాట్లాడుకునే వాళ్ళం. ఆ మాటలు మరింత కలవరపరిచేవి. స్నేహితుల్తోనూ వినోద ప్రదర్శనాల్తోనూ కాలాన్ని గడిపి, మనశ్శాంతి కోసం ప్రయత్నించేవాణ్ని. ఇదంతా, కలిసి నాలో ఒక నిశ్చయానికి తావిచ్చింది; జీవితంలో ఇక ముందెప్పుడూ ఏ స్త్రీతోనూ సంబంధం పెట్టుకొని, మధన పడకూడదని.

మన అనుభవమంతా మనకు సహాయ పడుతూ, దాన్ని క్రమమైన పద్ధతిలో ఉపయోగించుకునే శక్తి మనలో వుంటే—జీవితంలో వెనక్కు తిరిగి చూసుకుంటూ, రెండోసారి అల్లాటివి చెయ్యకుండా వుండ

గలిగితే—జీవితం ఇంత బాధగా వుండదేమో? ఏమైనా 'అనుభవం' అన్నది కొంత విజ్ఞానాన్నీ కొత్త పాఠాన్నీ నేర్పుతుంది. నాలాగే హృదయపూర్వకంగా ప్రేమించిన ప్రియురాళ్ళను వదిలి రాలేదా—ఈ విద్యార్థుల్లో కొందరన్నా? వాళ్ళు మానవులు కారా? ఇంకోరి జీవితానికి నాది పోల్చిచూసుకొని—మనకు తోడుగా మరికొంద రున్నారని తెలుసుకొని—ఒకవిధాన ఊరటను సంపాయించాను.

కాలేజీకి దసరా శెలవలిచ్చేందుకు ఇంకోవార ముందనగా నాకో టెలిగ్రాం వొచ్చింది. అమ్మ టైఫాయిడ్ జ్వరంతో మంచం పట్టి నట్టూ, నన్ను వెంటనే బైలుదేరి రమ్మనీ దాంట్లో వుంది. ఈ మాట లకు ఎక్కడ విలువవున్నా లేకున్నా—టెలిగ్రామ్‌లో వాటికున్న విలువ మరేస్థానంలోనూ ఉండదు! ఒకవిధమైన భయంతోనే ఇంటి కొచ్చా. ఆతృతతో నాన్నను చూశా; ఆయనముఖంలో విచారంలేక పోలేదు. అమ్మను చూశాక కొంతఆతృత తగ్గింది. దీనస్థితిలో వున్నా ఆమె నన్ను కావిలించుకు ఏడ్చింది. వారంరోజుల్నుంచీ జ్వరంవొస్తూ న్నట్టూ, ఇప్పుడు జ్వరతీవ్రత తగ్గినట్టూ విన్నా. ఏమైనా ఆమె పూర్తి గా ఆరోగ్యవంతురాలైతే కాని, మళ్ళీ కాలేజీకి వెళ్ళదల్చుకోలేదు.

ఆ సాయంత్రం పాత స్నేహితురాలింటికి వెళ్ళా. ఆమె తల్లి నన్ను చూసి, "ఎప్పుడొచ్చావ్—నాయనా?" అంది. ఆ మధ్యాహ్నమే వొచ్చానని చెప్పా. నన్ను కూర్చోబెట్టి ఆమె ఇంటివిషయాల్ని ప్రసం గించ నారంభించింది. ఈ మూడునెల్లకే నేను కౌమార దశనుంచి, యవ్వన దశలోకి వొచ్చేసి, మంచి లోక జ్ఞానాన్ని సంపాయించా నని ఆమె అనుకొని వుంటుంది.

"కనకానికి పెళ్ళిచెయ్యాలనుకుంటున్నా—బాబూ!" అంది. నెత్తిన పిడుగుపడ్డట్టయింది; గుండె ఆగినట్టయింది. నాదనుకుంటూన్న కనకం పరాయి సొత్తయిపోతుందా! ఆమెకోభర్తా? వాడికో అధి కారమా? మనస్సులో పరుగుడుతూన్న వివిధ భావాల్ని దాచేసి, "ఎప్పుడు?" అన్నా మామూలు ధోరణిలో.

"రేపు—వైశాఖంలో—"

వీలైనన్ని వివరాలు లాగుదామని, "ఎవరి కిస్తారు!" అన్నా.

"పరాయివాళ్ళ కాళ్ళుపట్టుకుంటే ఏం లాభం—నాయనా? చిన్నతనంనుంచీ అల్లారు ముద్దుగా పెరిగింది. విధివశాన విధవరాలైంది ఇప్పుడు విధవా వివాహాలు శాస్త్రసమ్మతమేనని ఒప్పుకుంటున్నారట గా! దాని జీవితాన్ని పాడుచెయ్యాలని నాకు లేదు. దానికి 'నా' అనే తుదిదాన్ని నేనేగా! నా నాల్గో తమ్ముడున్నాడు. వాడూ మొదటి భార్యను మొన్నీమధ్యనే పోగొట్టుకొన్నాడు. వాణ్ణొక ఇంటివాణ్ణి చేసినట్లూ అవుతుంది. నా అభిలాషా, దాని సరదాలూ కూడా తీరుతయ్..."

రెండో పెళ్లినేప్పటికే నాకుఅనుమానంవేసింది. ఈమె వయస్సును పట్టి, ఈమె తమ్ముడి వయస్సును ఊహించుకుంటూ, "ఆయనకు ఎన్నేళ్ళుంటాయ్!" అన్నా.

"ఎబ్బె! ఎన్నోనా!" అని, లోలోపల గుణించుకొని అంది: "ముప్పైనాలుగూ, ముప్పైఐదూ...అంతే! కరణీకం వుంది; కొంచెం సంపాయించాడు. మంచి పలుకుబడి వుంది; సంస్కారాభిలాషి..." ఇంకేమేమిటో నేను ఎరగని ఆ మహాశయుడి సుగుణ పంపరను ఏకరువు పెట్టింది. వినీ వినీ నాకు విసుగు పుడుతూన్నా ఈ చెవుల్ని మాత్రమే ఆమె మాటలకు వొప్పగించి, ఊహాప్రపంచంలో కనకం వివాహ మహోత్సవాన్ని గూర్చి వితర్కించుకొంటున్నా. ఉపోద్ఘాతమంతా అయ్యాక, "నీ ఉద్దేశం?" అంది.

"మంచిదే!" అన్నా ఆమెను ఆ ప్రస్తుత సందర్భంలోనన్నా పైకి తృప్తిపరుద్దామని. నా ఉద్దేశం తన ఉద్దేశంతో ఏకమైనట్లు తెలుసుకొని, చిరునవ్వు నవ్వింది.

"కనకం—ఏదీ?" "పైన వుంది—వెళ్ళు—"

మెల్లిగా లేచి వెళ్ళి బరువైన హృదయంతో మేడ మెట్లెక్కుతున్నా. ఒక నల్లటివాడు—బలిష్ఠంగా, మిడిగుడ్లతో, బ్రష్షులాటి

మీసాలు వేసుకొని జగి వొస్తున్నాడు; ఒకళ్ళ కొకళ్ళం ఎదు రైనాం. నావైపు తీక్షణంగా చూస్తూ మోటుగా, "ఎవరికోసం?" అన్నాడు—ఆ యింట్లో అంతా వీడి సొమ్మే అయినట్టు! వీడెవడు? రాక్షసుడా? మానవుడా? నాలాగే యీ స్థలాన్ని మరగలేదు కదా! కనకం చేతిని చవిచూచే ఘట్టాన్ని ఇంకా దాటాడా? లేదా!

"కనకంకోసం" అన్నా. "ఊఁ." అని దీర్ఘంతీసి ఉరిమి చూస్తూ దిగిపొయ్యాడు. కనకం చేమంతిదండకు చివరి ముడివేసి పళ్ళతో దారాన్ని తెంపుతోంది. మాట్లాడకుండా ద్వారందగ్గర నిలబడి ఆమెలో మార్పుల్ని కన్నార్పకుండా చూస్తూన్నా.

రెండు నిమిషాలకు తలెత్తి చూసి, ఉలిక్కిపడి—ఆశ్చర్యంతో ఆమె అంది; "రాజూ! ఎప్పుడొచ్చావ్? వొస్తున్నట్టు ఉత్తరం కూడా లేదే! రా...ఇంకా అక్కడే నిలబడ్డావేం? ఎన్నాళ్ళైనా కొత్తేనా? ఆ కుర్చీలో కూర్చో...అబ్బ! ఎంత మారిపొయ్యావోయ్! ఆ చేతికి మణిబంధనా? పొడుగు ఎదిగావే? ఇంకెప్పటికీ ఎదగవనుకొన్నా! చిక్కిపొయ్యావ్...దిగులుపడి, నీళ్ళు పడక చిక్కిపొయ్యావ్—కదూ? ఎన్ని ఫ్యాషన్లు నేర్చావోయ్! ఎల్లాగైనా కాలేజీ స్టూడెంట్‌వి కదూ! మూతిమీద రెక్కలు విరిగిన తుమ్మెదల్ని అటొకదాన్నీ, ఇటొకదాన్నీ అంటించినట్టు—ఫ్రెంచికట్టు పెట్టించావే...!" ఇంకేమేమిటో గుక్క తిరక్కుండా వాక్ప్రవాహాన్ని వొదిలేసింది.

కనకంకూడా బాగా మారిపోయింది. ఆ కళ్ళల్లో కొంటెతనం గోచరమవటంలా. ముఖం అదో విధమైన దైన్యంతో వుంది. నాలాగు దిగులుపడి నలిగి పోయిందా?

"ఎందుకొచ్చినట్టు?" అంది—ఎందుకు వొచ్చానో—అదంతా చెప్పా.

"మీ అమ్మగారికి ఎల్లా వుంది?"

"ఒక మాదిరిగా వుంది—" ఇద్దరమూ కొన్ని నిమిషాలపాటు ఒకళ్ళనొకళ్ళం చూసుకున్నాం. 'అల్లా అయిపోయ్యావేం!' అని ఆ చూపులే ఒకళ్ళ నొకళ్ళను ప్రశ్నించి వుంటయ్. సమాధానం లేక, రాక, ఆ శూన్య దృక్కుల్లోనే ఉక్కిరి బిక్కిరయ్యాం.

"నాకేం తెచ్చావు—పట్నంనుంచి?" అంది—అలనాడు శ్రీకృష్ణుడు, పాతస్నేహితుడు కుచేలుణ్ణి అడిగినట్టు. నేనేదన్నా తెస్తానని ఆశపెట్టుకు కూర్చుందా? లేక నా చేతులో కాగితాల మడతల మధ్యవున్న పెట్టెను గుర్తించి అడిగిందా?

ఇచ్చా—విప్పిచూసి తనలో తను సంబరపడుతూ అంది: "మంచి టాయిలెట్ సెట్టు...ఎంతైంది...అబ్బ! నాకోసం పది రూపాయిలెందుకు తగలేశావు!"

'అబ్బాయి డబ్బును అవసరపడతాడేమోనని ఇంటిదగ్గర్నుంచి వొచ్చే ఉల్లాఖబ్బు ఇలాంటి వాటికైనా ఉపయోగపడదా?' అనుకున్నా.

"ఈ కుంకం బరిణ—ముద్దొస్తోంది—"

"రేపు పెళ్ళిలో ఉపయోగపడుతుందిలే—" 'అప్పుడే నీ చెవిన కూడా పడ్డదా?' అన్నట్టు చూస్తూ, ఆ టాయిలెట్ పెట్టెను అవతలికి తోసి, గట్టిగా ఊపిరపీల్చి, "ఎవరు చెప్పారు?" అంది.

"ఎవరైతేనేంలే—" కనకం ఇంకోళ్ళదై పోతోందేమోననేభయమూ, ఆ కాబోయ్యే 'మామగాడి' మీద మండిపొయ్యే గుండా, జలసీ, విచారమూ అన్నీ ఆవరించాయి.

"నువ్వు నమ్మ్నావా!" అంది నాకళ్ళల్లోకి చూస్తూ.

"అబద్ధమా?" "నువ్వు చెప్పు రాజా! చేసుకోమంటావా!"

అసమ్మతి అయినా, తలవూపా—ఎందుకో నాకే తెలీదు.

"ఎందుకు చేసుకోవాలో చెప్పు—?"

"ఎందుకేమిటి? లోకంలో అందరూ ఎందుకు చేసుకుంటున్నారు? కారణాలైతే నేను చెప్పలేను కాని..."

"నా కిష్టంలేదు—" "అదేం? ఒకసారి ఐంది కదానినా ?"

"కాదు—" అని ఒక శక్తిని లోన ప్రవేశింప జేసుకున్నట్టు గట్టిగా గాలిని పీల్చి అందుకుంది:

"ఈ పెళ్ళిళ్ళు—స్వేచ్ఛనూ, స్వాతంత్ర్యాన్నీ అరికడతాయి. చేసుకున్నదాకా వుండే ఉబలాటం చేసుకున్నాక వుండదు. ఈ పురుషుడు నా భర్త: ఈ స్త్రీ నాభార్య—ఈ 'నా'తో ఒకళ్లు ఒకళ్ళకు ఆయుధమైపోతారు. ఇదేమన్నా వస్తువా? వ్యక్తా? భార్యను గదుల్లో పెట్టితాళాలువేసి, కదల్నీకుండా, మెదల్నీకుండా అదుపూ, ఆజ్ఞా, ఆచారమూ, ఆంక్షా......ఇంకా ఎన్నింటికో బద్ధురాల్ని చేసి వ్యక్తిత్వాన్నీ, మానవత్వాన్నీ కూడా చంపే భర్తలూ నాకు తెలుసు; ఆవకాయముక్క జాడీలో మాగినట్టు—జీవితమే మాగి మసయి పోతుంది. భార్యలంటే కామ తృష్ణను తీర్చే రబ్బరుబొమ్మలకింద జమ కడతారు. వివాహం అడి లేని ఖైదును కొని తెచ్చుకోవటం; తెగని ఉరితాటిని మెడకు తగిలించుకోవటం !—ఈ సమాజంలో, ఈసంఘంలో, ఈ ప్రభుత్వంలో భర్త, భార్యకు ఎంత అపకారాన్నైనా చెయ్యవొచ్చు. ఇంత మంది పెద్దమనుషులూ, నీతినియమాలు తెలిసి ఆచరణలో పెట్టమని చెప్పే ఘరానా మనుషులూ—అందరూ గంగిరెద్దుల్లాగు తలలూపి, రెండు కళ్ళనూ వొప్పగించి, నోరు సగానికి తెరచి మాట్లాడకుండా చూస్తారు. ఏవేవో పిచ్చి భ్రమలు పెట్టి—'ఈ పాలాల్ని చూడు. ఈ తోటల్ని చూడు, యీ కార్లను చూడు, ఈ రేడియోనిచూడు, ఈ పందిరిమంచాన్ని చూడు, ఈ గౌరవాన్ని చూడు ఈ కరెన్సీనోట్లబొత్తగను చూడు. ఈ అత్తగనుచూడు'...అని... వాటితోనే తృప్తి పడమని హితబోధను టానిక్కుల్లాగు పనిచేసేట్టు చేస్తారు. ఏ విధంగానన్నా యీ లోకానికి పనికొచ్చే శక్తి ఒకవేళ ఆ స్త్రీలో వున్నా—భార్య అయ్యాక మాత్రం ఆమె ఎందుకూ, ఎవరికీ, పనికిరానిదిగా మారిపోతుంది. ఒకవేళ ఆ స్వాతంత్ర్యంకోసం పోట్లాడబోతే 'నేను నీకు అన్నం పెడుతున్నాను ; గుడ్డ యిస్తున్నాను

విశ్వాస విహీనురాలిగా ప్రవర్తిస్తారేం?' అని గదమాయిస్తారు; ఉంపుడు కత్తెకూ భార్యకూ ఇంకేమిటి తేడా? ఈసమాజంలో 'భార్య' కన్న 'వేశ్య' అవటం మంచిది. ఆ వేశ్యకైనా ఇష్టా ఇష్టాల్లోనూ, స్వేచ్ఛతోనూ కొంతవరకూ బాంధవ్యముంటుంది. భార్యఐతే కోరలు పెరికిన పామై, ఆత్మగౌరవాన్ని ఆహుతి ఇవ్వాలి. ఎక్కడ ఏ పురుషుడి కంట పడుతుందోనని కాపలాలూ, ఇంట్లో ముసలమ్మల ప్రబోధాలు, పాతివ్రత్య మహాత్మ్యాలు, భక్తి పారవశ్యాలు, భజనలు ...అబ్బో! చుట్టూ మూళ్ళ కంపలే, తాము సంతుష్టి పడ్డట్టూ, కాపరం బట్టబయలు కాకుండా పరువూ మర్యాదా నిలుపుకోవాలనీ, తమ లోపాల్ని, తమ కష్ట నష్టాల్ని నలుగుర్లో చెప్పుకోవటం సిగ్గనీ, ఒకవేళ చెప్పుకున్నా అవ్వి తీరక పోను తమను చూసి నలుగురూ నవ్వుతారనీ—పైకి మాత్రం తాము మహా అదృష్టవంతులైన ఇల్లాళ్ళలాగు మేకపోతు గాంభీర్యాన్ని ప్రకటించే యీ భార్యలు—వీళ్ళ సంగతి చాలా మందికి తెలిసినా ఎవ్వరూ పైకి అనరు. విధిలేక భర్తల దగ్గర పడివుండే యీ భార్యలకు ఇప్పుడు ప్రభుత్వంవారు పర్మిషన్ ఇస్తే చాలు-అనేకవేల సంసారాలు విచ్ఛిన్నమైపోవూ? అంతా అశాంతి ప్రబలిపోదూ?..." ఎక్కడ చదివిందీ ఇంతఉపన్యాసాన్ని!

"అయితే అందరూ భర్తల దగ్గర ఇల్లాగే ఉన్నారంటావా?"

"ఉండక ఏం చేస్తారు? వాళ్ళగోల ఎవరు వింటారు! అంతా కంఠశోష—అరణ్య రోదనం! లేని ధైర్యాన్ని తెచ్చుకొని, భర్త పాదాల కిందపడి నలగటాన్ని భరించలేని భార్య, బైటపడితే—అటు పుట్టింటికీ, ఇటు అత్తారింటికీ కూడా నీళ్ళధారేగా! ఏమౌతుంది. అప్పుడామె గతి?—"

"ఇష్టంలేకుండానే వీళ్ళందరూ కాపరాల్ని చేస్తున్నారంటావా!"

"నువ్వు చూడటంలా? నేను ఎరిగినంత వరకూ, విన్నంతవరకూ, కన్నంతవరకూ నా దృష్టికి ఇల్లాటివాళ్ళే తగులుతున్నారు..."

"వివాహ వేదికకూ, కర్తకూ—పవిత్రతా, విలువా లేదనే

అంటావా ?"

"ఈ మంత్రాలకు మామిడికాయలు రాల్తాయా ? ఇంకా ఇక్ష్వాకులనాటి బూజుపట్టిన నమ్మకాలమీదనే వుందీ నీ లక్ష్యం ? నిజంగా ఆ మంత్రాలకు ఇంత విలువే వుంటే ఇన్ని సంసారాలు యిల్లా ఎందుకు తారుమారవుతున్నాయ్ ? శుభలగ్నంలో చేసే ఇన్ని వివాహాలూ ఇల్లా ఎందుకు ఏడుస్తున్నయ్ ? ఇంతమంది వితంతువు లెందుకు తయారౌతున్నారు ? 'అంతా విధి!' అంటారు—లగ్నం పెట్టేటప్పుడు లెక్కకురాని విధి, భర్త చచ్చేటప్పటికి సమయానుకూలంగా దక్కిన తయారౌతాడు ! మనం ఆ కర్మకాండకు కొంత విలువను ఏర్పరుచుకున్నాం—ఆ విలువకు ఈ దంపతుల్ని ఒక గిరిలో, అదుపులో, ఆజ్ఞలో నిలబెట్టవొచ్చనే ఉద్దేశంతో ! ఈ మంత్రాలూ, నోములూ ప్రేమను తెచ్చిపెడతయ్యా ? ఈ పెళ్ళిళ్ళకూ, వ్యభిచారాలకూ ఒక్కటే భేదం ! వ్యభిచారాన్ని ప్రభుత్వమూ, సంఘమూ—ఎవ్వరూ ఒప్పుకోరు. కాని కాపరం అంటే అందరి అనుమతిమీదా సాగించే లీగల్ వ్యభిచారం—ఎంత గొప్ప సంబంధమన్నా తెగుతుంది కాని—ఈ దాంపత్యపు శృంఖలాలు ఏలోహంతో చెయ్యబడ్డవో కాని, అవి మాత్రం తెగవు ! భూకంపం వొస్తున్నా 'నా భార్య' 'నా భర్తే!' ఇదీ మన వివాహపుతంతు !" ఇదేమిటా ఇల్లా పిచ్చిగా మాట్లాడుతుందని చూస్తున్నా. ఆమెతో పోట్లాడటం మంచిది కాదనుకున్నా. వివిధ వ్యక్తులకు వివిధ రుచులూ, భిన్న ఆశయాలూ వుండటం ఈనాటికి కూడా కొత్త కాదుగదా !

"పోనీ మీమామంటే నీకు ఇష్టంలేదా ?"

"నువ్వు చూడలా ఆయన్ని ? ఇందాక నీకు ఎదురయ్యే వుంటాడు ......అఁ. ఆ నల్లవాడే ! మంచివాడు; సరదామనిషి. నేనంటే పడి చస్తాడు. నాకూ వాడికీ ఈడేమిటి ? అసలు నాకు వివాహమంటేనే తలనొప్పి—నాకు రెట్టింపు వయస్సు వేసుకొని ఇంకా పెళ్ళాట, పెటాకుల్లు !"

"సంఘ సంస్కర్తటగా!" కనకం తల్లి ఆ మామగాడికి తగిలించిన కాంప్లిమెంటును ఇక్కడ విసిరి చూద్దామనుకొన్నా.

"పెళ్ళిచేసుకునేదాకా అల్లానే అంటారు. ఆ ఉచ్చులో పిట్ట పడ్డాకకాని దాని పని పట్టరు! పెద్ద ఉపన్యాసాలిస్తారు. తమ ఇంట్లో ఆడవాళ్ళకు తప్ప ఈ లోకంలో వున్న ఇతర స్త్రీలందరికీ స్వాతంత్ర్యం సంపాయించి పెట్టడానికి నడుములు బిగిస్తారు. వాళ్ళల్లోనే లేని 'సంస్కారం' ఇతర్లలోకి ఎక్కించాలంటారు—ఇవ్వేమో కలరా ఇంజక్షన్లూ, మలేరియా ఇంజక్షన్లూ, అని తలుస్తూ, మాటల్లో, పాటల్లో, రాతల్లో కోతల్లో ఉట్టిపడే సంస్కారం—వ్యక్తిగతంగా శూన్యం—అయన ఏమైతే నాకేంలే—"

"ఐతే ఎవర్నీ పెళ్ళాడవా!"

"ఈ జీవితానికి లేదు—" జ్యోతిష్కులుకూడా పప్పులో కాలేసే 'భావి' ని గూర్చి ఒక్కసారే చెప్పగలిగిందేమా అనుకున్నా.

"నువ్వో—" అంది. "ఏమో—చేసుకోమంటావా?"

"నీ ఇష్టం—నువ్వు నేనైతే చేసుకోబోక—" అంది నవ్వుతూ. రెండునిమిషాల పాటు గదిలో నిశ్శబ్దత తాండవించింది.

"మీ అమ్మకు చేద్దామని వుందట. అసలు ఆవిడగారు అవసరం కొద్దీ ఇల్లా సంఘ సంస్కర్తగా మారి నిన్ను చదివించిందేమో ననుకుంటా—" మా స్నేహ బలం చేతనే ధైర్యంచేసి గడుసు కనకం దగ్గర ఇంతమాట అనగలిగాననుకుంటా.

"ఛా...ఆమె ఉద్దేశం నాకు తెలీదు కాని....నేనే చదువుకుంటానంటే సరే నంది. నువ్వు చెప్పిన రకమూ ఉన్నారులే! అవసరంకొద్దీ మామ ఇప్పుడు సంఘ సంస్కర్త వేషాలు వేసి—ఏమేమిటో చెప్పటంలా?"

"ఇంకా లెంపకాయ పడలా?"

నవ్వి అంది: "నీకు తగిలిందని—అందరికీనా? అసలు ఆమాత్రపు గడుసుతనమన్నా చూపకపోతే స్త్రీ జీవితం కష్టంలే!" అయితే

నేను అవసరం కొద్దీ తిన్నదెబ్బ !

బంగారు రంగుతో నీరెండ ఆమె ముఖాన్ని ముద్దాడుతోంది.

"రాత్రికి ఇంటిదగ్గరే పడుకో—ఇక్కడకు రావోక—మామకు అనుమానం—" అమ్మ దగ్గరుండాలి; ఎల్లాగూ రాను కాని, ఈ మామ—వీడెవడు—పానకంలో పుడకలాగు! ఆ పిచ్చి గబ్బిళాయి గాడిమీద ఉన్నవి కొన్నీ లేనివికొన్నీ కలిపి వాణ్ణొక ఊహా పాత్రగా నా జలసీ అంతా బైటపడేట్టు కనకానికి నవరస భరితంగా చెప్పాం. నవ్వి, "అప్పుడే నీకూ—డా జలసీ పుట్టింది! ఏం! వాడూ వుంటాడు—లోకంలో ఎంతమంది లేరు!" అంది.

నా ప్రయత్నం భగ్నమైందని, 'పోనీలే' అని మళ్ళీ అనుకొని, "సరే—వెళ్తా"నంటూ లేచి నిలబడ్డా.

"ఈ చెండు తల్లోపెట్టు" అంది వెనక్కి తిరిగి వేణీభరాన్నీ, చెండునూ నాకు వొప్పచెప్తూ. మృదువైన ఆమె కుంతలాల్ని సరిగా సర్ది ఆ చెండును తల్లో పెట్టా.

"వెళ్ళనా ?" అన్నా రెండడుగులు ముందుకు నడిచి.

"మళ్ళీ దర్శనం ?" అంది ప్రశ్నార్థకంగా నావైపు చూస్తూ.

"వీలైనప్పుడు—" నవ్వింది. బరువైన గుండెలో, ఆ చిరు చీకట్లను చీల్చుకుంటూ, మెల్లిగా పాదాల్ని ఎత్తి ఎత్తి వేస్తూ బైటపడ్డా.

11

అమ్మ శవాన్ని దహనంచేసి వొచ్చి గదిలో కూర్చొని విషాదాలోచనలోపడ్డాను. మాతృమూర్తి కౌగిట్లో పొందే ఆనందం ఈనాటినుంచీ మరిచిపోవాలి కాబోలు. నా కష్టాలకు హృదయపూర్వకంగా సానుభూతి చూపి కన్నీటిని కార్చే ఆత్మబంధువొకతె యీ లోకం నుంచి విరమించింది. లోకచరిత్రలోని మృత్యువుల సంఖ్యకు మరొకటి కలిసింది.

ఇన్ని రోజులూ కళకళ మంటూన్న ఇల్లు ఈనాడు స్మశాన వాటికలాగు—ఇసుకపర్రలాగు తయారైంది. లోకమంతటా చీకటి ఆవరించినట్లూ, ఆ అంధకారంలో దారి తెలీక తికమక పడుతూన్నట్టుగా భావించాను. అతిగారాబంగా పెంచినతల్లి—నా జీవితానికి 'తీరని కోరిక' అంటూ లేకుండా వుండేందుకు స్వార్థాన్ని కూడా త్యాగం చేసిన అమ్మను పోగొట్టుకొన్న నా జీవితంలో ఇక ముందున్నవన్నీ కాళరాత్రులుగానే కన్పింపసాగాయి. అన్నం తినక, కోపం వొచ్చి బిగతీసుకు పడుకున్న సమయాల్లో—సాగతీసి బతిమాలి, భంగపడి తన చేత్తో అన్నం కలిపి నానోటి కందించిన ఘట్టాలూ, శాశ్వత నిద్రలో నిమగ్నమయ్యేముందు, "నాన్నను కనిపెట్టి వుండు నాయనా! నేనూ నాన్నా కలిసి నాన్నే అనుకో! పెద్దవాడివయ్యావు; నీకు నాన్నా, నాన్నకు నువ్వుగా ఉండటం నీ విధి అని తెలుసుకో—ఆయనకూడా పెద్దవారయ్యారు: నీమూలాన ఆయనకు మనశ్శాంతి లభించాలి సుమా! త్వరగా పెళ్ళిచేసుకో బాబూ! నువ్వూ, కోడలూ కాపరం చేస్తూంటే చూసి ఆనందించే భాగ్యం యీ కళ్ళకు లేకపోయినా—నాన్నకన్నా ఆ భాగ్యాన్ని కలగనీ. ఇది నా తుది సందేశంగానూ నీ విధిగానూ తలుచు; అప్పుడే నా ఆత్మకు శాంతి..."...అని చెప్పిన అంత్యవాక్యాలూ జ్ఞాపకమొస్తున్నయ్. దెబ్బ తగిలినప్పుడు 'అమ్మా' అని కేకేస్తే, బాధలో అరుస్తే ఈ ఇంట్లో ఇంకెవరు పలుకుతారు?

నిన్నా, మొన్నా, ఈనాటిదాకా కూడా ఇంట్లోనే మంచాన వాలి చిక్కిన శరీరంలోనుంచి, గట్టిగా ఊపిరి పీలుస్తూ, నన్ను నిమిరిన అమ్మ అమాంతంగా మాయమైంది. ఇంకా ఇంట్లో ఎక్కడో ఉన్నట్టుగానే భావించి, భ్రమించి ఇల్లంతా గాలించా. ఆమె నగలూ, ఆమె కొన్న పాత్రసామానులూ, చీరెలూ, ఆమె పెట్లూ—అన్నీ యజమానురాల్ని కోల్పోయి ఏడుస్తూ మూల మూలల నక్కి కూర్చున్నయ్. ఆమెకు సంబంధించిన ఎంత చిన్నవస్తువైనా ఈ

నాటినుంచీ ఆమెను జ్ఞాపకం తెన్నూనే వుంటుంది. ఏ కంఠంలో నాకు మాధుర్యమూ, మృదుత్వమూ, మార్దవమూ స్ఫురించేవో, ఏ కమనీయకమైన గాజుల చప్పుడులో నాకు గంధర్వగానాలు వినిపించేవో—అవ్వి ఇక ముందుండవు కాబోలు! క్రమేపీ ఆమెనూ, ఆమె ఈ లోకంలో గడిపిన జీవితవిశేషాల్నీ కూడా నేను ఆమెకు ఆప్తులైన మరికొందరూ మరిచిపోతారు కాబోలు!

ఆమె తీయించుకొన్న పెద్ద ఫోటో మాత్రం హాల్లో వుంది. ఆమె స్వరూపాన్ని—ఛాయా రూపంలో ఆ యంత్రసహాయంతో—మన కళ్ళకింకా కన్పించేట్టు చెయ్యగలిగిన శాస్త్రజ్ఞుడూ, చిత్రకారుడూ—ఆమెకు ప్రాణాన్నిమాత్రం పొయ్యలేరుగా!

నా హృదయంలో ఎక్కడో, ఏ మారుమూలో దూరాన చిన్న ఆశాజ్యోతి క్షీణకాంతుల్తో మెరుస్తోంది. "అమ్మ మళ్ళా వస్తుందేమో!" తిరిగి వొస్తుందా? ఎందుకు వొస్తుంది! ఎక్కడైనా, ఎప్పుడైనా, ఎందుకైనా చచ్చినవాళ్లు మళ్ళీ తిరిగి వొస్తారా? అది అసంభవమంటుంది కామన్ సెన్స్. మరి మాట్లాడకుండా ఆ చిన్న ఆశాజ్యోతిని గట్టిగా ఊది ఆర్పేశాను.

నన్ను కడుపులో పెట్టుకు కాపాడి, ఏ చేతుల్తో ఎతుకు తిప్పి పెంచి పెద్దచేసిందో కాని—కృతఘ్నుడనై యీ చేతుల్తోనే ఆమె మృతదేహానికి నిప్పంటించానే! కాలచక్ర గమనంలో అందరూ తుదకు నడిచే తోవనే ఆమెకూడా నడిచిపోయింది. మృత్యువులో ఎంత పరిణామం వుంది! తలుచుకుంటే ఆమెకూ నాకూ అంతులేని అనంత సముద్రాలు మొలుస్తున్నాయ్. ఆమెఅదృష్టవంతురాలు! ఆమె మృతికి విలపించే మేమే దురదృష్టవంతులం! ఈ విశాల విశ్వంలో రోజుకు, నిమిషానికి, క్షణానికి ఎంతమంది పోవటంలేదు! ఎంతమంది రావటంలేదు. అందులో ఆమె ఈనాటికి ఒకతె అయింది. ఆ ఒక్క ప్రాణీ విరమిస్తే—దానికి సంబంధించిన మరికొన్ని ప్రాణులు కొంతకాలం బాధపడతాయ్—మానవుడు, మానవుడికి సానుభూతి చూపాలని!

ఆవేళకు ఓదార్చి చూపే lip sympathy తోనే తృప్తిపడాలి. ఏదేదో పిచ్చి వేదాంతాన్ని ఆలోచించుకుంటూ, అడుగంటిన ఆశలతో శూన్యహృదయంలోనుంచే ప్రవహించే కన్నీటితో తలగడా తడుపుకుంటూ—ఎక్కడో వున్న అనంతమైన చీకటి మహాసముద్రాల్లోకి—నడిచి వెళ్ళాను.

12

గాజుల చప్పుడు విని కళ్ళు తెరిచా. ఎక్కడున్నాను? నా ఫాలభాగాన్ని తాకుతూన్న మృదుహస్తం ఎవరిది? అమ్మ మళ్ళీ తిరిగి వొచ్చిందా? గుర్తించా—కనకం! ఇక్కడికి, మా ఇంటికి ఎందుకు వొచ్చింది? ఏమిటీ బాధ? ఇంత నీరసంగా లేవలేని స్థితిలో—మంచంలో ఎందుకున్నాను? కనకం కళ్ళు చెమ్మగిల్లా యెందుకు? నీరస స్వరంతోనే అన్నాను: "కనకం! ఇల్లా వొచ్చావ్ దేనికి?"

ఆమె కళ్లు తుడుచుకొని, "చెప్తాలే—ముందు మందు తాగు" అంది. ఔన్స్‌గ్లాస్‌లోని ఎర్రని మందును, నా నోటిదగ్గర పెడుతూ.

ఆమె కళ్ళల్లోకి చూస్తూ, "మందెందుకూ?" అన్నా.

"తా—గు" ఆమె కళ్ళల్లో నన్ను ఆజ్ఞాపించే శక్తి వుందేమో! —కిక్కురుమనకుండా మందు ఒక్క గుటక తాగా.

"ఛీ...ఛీ—వెధవ చేదు మందులు—"

"నా కోసం తాగవూ? నామాట వినవూ?" అంది దీనంగా చూస్తూ, ఫాలభాగంమీది వెంట్రుకల్ని పైకిత్రోస్తూ. కళ్లు రెండూ గట్టిగా మూసుకొని ఎల్లాగో గొంతులోంచి మందు వెళ్ళ పంపిచ్చాను.

"చేదు...చేదు..."

"ఈ లవంగం వేసుకో—"

నోరు కొంచెం బాగుపడ్డది. ఏమేమి సంగతులో జ్ఞాపకమొస్తు

న్నయ్. తల గిర్రు గిర్రున తిరిగిపోతూంది. కనకం నా ప్రక్కనే ఉన్నట్టు తెలుస్తూనే వుంది. నా శరీరం నాకే వేడిగా, ఆ భారాన్ని మోసే శక్తినిగూడా కోల్పోయినట్టు నీరసంగా వుంది. అందకుండా పరుగెత్తుకుపోతూన్న Presence of mind ను బలవంతాన చిక్కబట్టుకుంటూ — అర్థంలేని శూన్యదృక్కుల్లో కనకాన్ని చూడసాగాను.

"ఆకలవుతోందా ?" తలవూపా.

ఫ్లాస్కులో కాఫీని గాజుగ్లాసులో తెచ్చి, మెల్లిగా నన్ను పట్టుకు కూర్చోబెట్టి తాగించింది. నరనరాల్లోకి ప్రవహించిన ఆ వేడి కాఫీ నాలో ఇంకా ఎక్కడో మిగిలి ఒదిగి కూర్చున్న శక్తిని మేల్కొల్పింది.

"కనకం ! అన్నమయిందేమో కనుక్కొస్తావూ ?"

ఆమె పమిట చాటున నవ్వి, "పిచ్చి రాజూ ! అన్న మేమిటి ? నీకు జ్వరమని—నీకు తెలీదూ ?" అంది.

"ఎన్నాళ్ళనుంచీ ? ఏం జ్వరం ?" అన్నా. ఈ పెద్ద నిద్దురలో నాకు అంతా ఏదో కలలాగు, తెరపైని చూచే సినిమా బొమ్మల్లాగు వుంది. మూడుసేళ్ళను ముడిచి చూపింది. నాకు తెలీకుండా—సూర్యుడు నన్ను రెండుసార్లు చూచి వెళ్ళాడా ? రెండుసార్లు భూమి తన చుట్టూ తను నాకు తెలీకుండానే పరిభ్రమించిందా ? రెండు దినాల్లోనూ ఏం జరిగింది ? బాగా గుర్తులేదు.

"నువ్వు మతిలేకుండానే పడివున్నావ్—" అంది. 'ఉహు.' అనుకొన్నా.

"అమ్మ చచ్చిపోయింది; ఈలోకంలోని బాధలకు నేను కూడా చచ్చి బతికాను—"

"పోనీ—నాన్న చచ్చిపోతే నే నెల్లా వున్నాను ? మానవుడికి పుట్టుక ఎంత అవసరమో. చావుకూడా అంత అవసరమే ! తల్లిలేని వాళ్ళు లోకంలో ఎంతమంది లేరు ? అందులో నువ్వొకడి కా

తావ్—మాటమాటకూ ఆ విషయాన్ని జ్ఞాపకం చేసుకొని బాధ పడతావ్ దేనికి?"

"నేను కూడా పోతే బాగుండును నేనెందుకింకా ఈ లోకం లో!" అన్నా. అదో విరక్తినన్నా క్షణంలో పూర్తిగా ఆవరించి లొంగదీసుకొని వుంటుంది.

పమిటతో విసురుతూ కళ్ళు పెద్దవిచేసి అంది: "నాకొక్కవాలి, తెలిసిందా! నాకోసం నువ్వూ, నీకోసం నేను బతికివుందాం. ఏం!" గడ్డం పట్టుకొని బతిమాలుతూ నావైపు దీనంగా చూసింది.

"నాన్న ఏడీ!"

"బైట ఎవరితోనో మాట్లాడుతున్నారు."

"ఇక్కడికెల్లా వొచ్చావ్?"

"నాకు కాళ్ళులేవూ?" అంది నవ్వుతూ.

"అది కాదు—నీకెవరు చెప్పారు?"

నిట్టూర్చి అంది: "మీ నాన్నగారు కబురంపారు. నీకు మతి పోయి...కనకం...కనకం...అని కలవరించావట. అప్పుడు ఇంకే మేం బైటపెట్టావో ప్రబుద్ధుడివి! మందిస్తే పెదిమలు బిగిస్తావట. యెవరైనా వొస్తే తిట్టి పంపుతావట! ఆడవాళ్ళు వొస్తే 'కనకం' అని పిలుస్తావట! వాళ్ళు నవ్వుకుంటూండట! నీలాగు హృదయ దౌర్బ ల్యం యెక్కువ మోతాదులో వుంటే—జీవించటమే కష్టం! ఆ డాక్టర్ను...కొట్టావుటగా?" ఇదంతా నాకు తెలీకుండానే జరిగిందా!

"నిన్ను కూడానా?"

"లేదులే—అప్పుడు వొచ్చినట్టయితే ఏం చేసేవాడివో కాని —" అర్థోక్తిలో ఆగింది. రెండు నిమిషాలు నిశ్శబ్దంతో గడిపాం.

"కనకం! ఈ సాయంత్రందాకా ఇక్కడ వుంటావూ?"

"ఇది ఉదయం అనుకుంటున్నావూ? పిచ్చిలో పడిపోతున్నావ్ ...రాజూ! నేనూ విన్నాను కన్నాను. కాని ఇంతగా మతి భ్రమిం

చిన్న వాళ్ళను ఎక్కడా ఎరగను పడుకో—రేపు చెప్తాలే...విసరనా? ...కళ్లు మూసుకో...మధ్యమధ్య కళ్ళు తెరుస్తూనే వున్నా; ఆమె చేతి వేళ్ళతో వారిస్తూనే వుంది.

ఒక రాత్రివేళ లేచి చూస్తే నాకు దగ్గరగా నాన్న పడుకొని వున్నాడు. బైట ఏమీ కన్పించనంత చీకటి దట్టంగా అల్లుకొనివుంది. సన్నగా లాంతరు మూలన వెలుగుతోంది. జరిగిందంతా ఒక కల లాగు వుంది.

13

వేలుకొనే కళ్ళు మూసుకొని పడుకొని వున్నా. నాకు సమీపంలో మాటలు విన్పిస్తున్నాయ్. ఒక కంఠం బాగా పరిచయమైందే! నాన్నది.

"మందు తాగాడా?"

"అది వొచ్చి ఇస్తే తాగాడు—"

"నేను చెప్పలా—ఇది యీ రకం జబ్బని!"

"దీనికింక మందులేదా?"

"మనోవ్యాధికి మందేమిటి? నేను చెప్తాలెండి—ఉపాయం—" నాన్న తట్టి లేపుతూంటే, కాస్సేపు నిద్ర నటించి లేచా. డాక్టర్ పరీక్షించి నాన్నవైపుతిరిగి, "ఇవ్వాళ మందు మారుద్దాం—"అన్నాడు.

"ఆకలేస్తోంది—" అన్నా 'ఆదేదో త్వరగా తేల్చమ'న్నట్టు చూస్తూ.

"తొందరెందుకు? నన్ను మరి కొట్టకుండా వుంటావా?" అన్నాడు గ్రిఫించి కట్టు మీసంలోంచి సన్నగా నవ్వి—నాన్నవైపు తన 'విట్టు'ను చూడమన్నట్టు చూస్తూ.

"ఈ చేదు మందులు నేను తాగను...తాగను...అన్నం పెట్టించండి..." అన్నా. ఈ స్థితిలోవున్న నామీద ఎవరికేం కోపం

వొచ్చినా చచ్చినట్టు దిగమింగుకుంటారని తెలుసు.

"రే—."

"పనికిరాదు—ఇప్పుడు నేనే లేచి వెళ్ళి తింటా—"

"చచ్చాం-మళ్ళీ పిలిపించండి" అని నాన్నతో నిష్క్రమించాడు.

ఉన్నట్టు వుండి ఈ స్థితికి దిగి బతికిన వాణ్ణీ కాక, చచ్చినవాణ్ణీ కాక త్రిశంకు స్వర్గంలో—మునగానాం, తేలానాంగా వేళ్ళాడుతున్నా నేమో అని ఆలోచిస్తున్నా. అంతా మరచిపోదామని కళ్ళు గట్టిగా మూసుకొన్నా. అన్నం వొద్దన్న డాక్టర్ మీద రాళ్ళు రువ్వుదామనిపిస్తోంది. ఈ జీవితం ఆనందమయమల్లా విషాదమయానికి ఒక్క కప్పగంతులో ఎల్లా దాటిందా అని చూస్తున్నా. కనకం వొచ్చి తట్టి లేపిందాకా—ఊహా ప్రపంచంలోనే ఉన్నా. "రాజూ! ఎల్లావుంది?"

"బతికినట్టే కాని...వాళ్ళతో చెప్పు...అన్నం పెట్టొచ్చని—"

"నేనేం డాక్టర్ని కాదుగా—!" ఈ పరిస్థితుల్లోనూ, ఇలాంటి మరికొన్ని క్లిష్టపరిస్థితుల్లోనూ, ప్రాక్టీస్ లేని డాక్టరైనా సరే—ఇచ్చే వొంగ సర్టిఫికెట్లు ఒమోఘమైన చిటకాలుగా పనిచేసేమాట జ్ఞాపకాని కొచ్చింది.

"మందుతాగవూ?" అంది గొంతు తగ్గించి. "ఎన్నాళ్లు? తాగీ, తాగీ......నోరంతా పాడై పోయింది...అన్నం తిని...తాగుతా."

"మళ్ళీ ప్రాణంమీది కొస్తుంది—"

"ఈ కష్టాల్లో కాలుపెట్టటంకన్న అదేనయం. రసహీనమైన నా జీవితం ఇంక విషాద బాష్పాలకేగా మిగిలింది?"

నిట్టూర్చి అంది: "చూడు రాజూ! చేపలకు తెలీనూ—సముద్రంలో నీళ్ళు ఉప్పు కషాయాలని? నవ్వొక్కడివేనా మానవుడివి! ఆలోచించు—నీ స్థితి సన్నిపాతానికి దింపిందంటే...ఈ మనుషులకందరికీ నీబతుకు బైటపడ్డదంటే...సిగ్గెయ్యటంలా? ఇప్పుడు తెలుసుకుంటున్నా—మతిభ్రమలు నీలాటి వాళ్ళమీద బాగా పనిచెయ్యగలవని. ఛీ...ఏమిటో అనుకున్నా—మనకన్న కష్టాల్ని అనుభవించిన

వాళ్ళున్నారు. వాళ్ళను చూసన్నా—వాళ్ళకన్న ఒకవాని మనమే అదృష్టవంతులమని సంతోషపడాలి; ఓర్చుకోవాలి; నేర్చుకోవాలి. మందు తాగవూ! సరే—నన్ను వెళ్ళి పొమ్మంటావా!" కడుపు నిండేట్టుగా చీవాట్లు పెట్టింది. సీరియస్‌గా లేచి నిలబడ్డది. ప్రణయ కోపమో, ప్రళయ కోపమో అర్థమవక—ఏమైనా ఆమె వెళ్ళిపోతుందేమోననే ఆతురతతో, "తే" అని, తప్పనిసరిగా మందు గుటకల్ని ఒప్పుకున్నా.

"పోయిన వాళ్ళను పట్టుకూర్చుంటామా! ఉన్నవాళ్ళతోనే కాలం గడపాలి. తెలుసుకో—మనం ఎవరికోసమూ ప్రత్యేకించి జీవించటం లేదు; ఇతరు లెవరూ మనకోసం ప్రత్యేకింపబడలేదు! అనవసరంగా—అనుభవ రహితమైన లేని నిరాశను కొని తెచ్చిపెట్టుకొని—కొరివిపెట్టి తల గోక్కుంటున్నావ్—నిన్ను చూసి ఆ ముసలాయన చూడు—ఎల్లా ఉన్నాడో! అందరూ ఏమనుకుంటున్నారో తెలుసా? నామూలానే ఈ మతిభ్రమ అని అపోహపడుతున్నారు. డాక్టర్ అన్నాడట 'ఇది స్త్రీనిగూర్చిన మనోబాధ' అని. అందరూ నవ్వుతున్నారు. కత్తికట్టి నన్ను కారకురాలుగా వేలెట్టి చూపుతున్నారు. నీ స్థితినికూడా నువ్వు తెలుసుకోలేకపోతే ఎట్లా!...సరే ...ఇకనుంచన్నా సరిగ్గా వుండు...ఇంకా ఏడవ్వాల్సిన రోజులు ముందున్నై. లేచి తిరిగేళక్తి రానీ...నిన్నుగూర్చి విచారపడే వాళ్లల్లో నేనుకూడా ఒకతెను. నమ్మవా? పోనీ—నాకోసం ఇదంతా మరచిపో! వింటావా నా మాట!" అందరూ నవ్వుతున్నా రనేప్పటికి రోషమూ, కోపమూ వొచ్చింది. పోయిన అమ్మకన్న కనకం ఎక్కువా అనిపించింది. నా జీవితానికి ఆధారమై దాదాపు ఇరవై ఏళ్ళుగా నాకుతోడునీడైన తల్లికన్న—మూడువసంతాలనుంచీ స్నేహితురాలైన కనకానికి ఇంత అధికమైన విలువను ఎందు కివ్వాలనిపించింది.

"మరిచిపోతాలే...మీమామ వెళ్ళాడా!" వాడి కోరమీసాలు

గుర్తొస్తున్నాయ్.

"వెళ్ళొద్దులే—నన్ను మళ్ళీ ఇక్కడకు రప్పించవోక—బాగుండదు—ఏం?" మెల్లిగా తలవూపా. మృదువుగా బుగ్గ గిల్లి—నవ్వి—వెళ్ళిపోయింది.

14

నా అనుమతి లేకుండానే నా కాళ్ళు కనకం ఇంటిముందునుంచి లాక్కుపోతున్నాయ్. నలుగురూ చూస్తూండగా ఆ ఇంట్లో ప్రవేశించి ఇంకా రసాభాస చేసుకోకూడదని నిశ్చయించుకొన్నా. ఆ ఇంటివైపు చూస్తే లోపలికి వెళ్ళ బుద్ధిపుడుతుందేమోననే ఉద్దేశంతో తలొంచుకొని, నేలమాపులు చూస్తూ చకచకా నడుస్తున్నా.

"రాజా...రాజూ!"

కనకం కంఠమని నా కాళ్ళకూ్కడా తెలుసునేమో ఆగిపొయ్యాయ్. అసలు ఆ దారిన రాకూడదనే నిశ్చయాన్ని ఎందుకు లక్ష్యపెట్టలేదా అని విచారించాను. మానవుడిలోవున్న లోపాలు ప్రతివారికీ తెలుసు కాని, అవ్వి తెలిసిన వారిలో కూడా వుంటై; వాటిని సరిచేసుకోవాలని కొద్దిమంది ప్రయత్నించినా ఈ వాతావరణంలో సాధ్యపడదు కాబోలు!

పిలవనే పిలిచింది; తప్పుకు వెళ్ళేందుకు సందులేదు, అటూ, ఇటూ చూశా. బజార్లో ఆడుకునే కుర్రవాళ్లుతప్ప ఇంకెవరూ లేరు. ఎక్కడ ఎవరు నన్ను కనిపెట్టి చూస్తున్నారోనని ఒళ్ళంతా కళ్ళుచేసుకొని చూస్తూ మెల్లిగా లోన ప్రవేశించా.

"చూసికూడా చూడనట్టూ—పిలిచినా పలక్కుండా వెళ్ళిపోతున్నావ్ కదూ? నీకు బాధ కలిగించానా!"

"లేదు...ఎవరన్నా చూస్తే బాగుండదని నువ్వు చెప్పలా!"

క్షణం ఆగి అంది: "సరే—పైకి పా—నీతో చాలా మాట్లా

డాలి." మళ్ళీ పూర్వపు సంగతులన్నీ వరసాగ్గా జ్ఞాపకం తెచ్చుకొంటూ, ఒకళ్ళు మరిచిన దాన్ని, మరొకరు సరిదిద్దుకుంటూ—ఏడవాలి కాబోలు! విధిలేక పైకి వెళ్ళా.

"ఆ కుర్చీలో కూర్చో—"

మాట్లాడకుండా కుర్చీలో కూలబడ్డా; ఆమె నా పాదాల దగ్గర కూర్చొని దీనంగాచూస్తూ, ఒక్కొక్కమాటగా అంది: "రాజా!... ఎల్లుండి... మేం... వెళ్ళిపోతాం—" పోతూన్న మనోబలాన్ని పట్టుకుంటున్నా. ఆమె కంఠంలో మృదుత్వం వున్నా—ఆ మాటలకు నేను చాలా బాధపడ్డాను.

"ఎక్కడికి—వెళ్తారు?" అన్నా ఆతృతతో.

"మామతో శ్రీనగరం వెళ్తాం—"

"మళ్ళీ ఎప్పుడొస్తావ్?" అన్నా 'ఇదేదో షికారు వెళ్ళి తిరిగి వచ్చేంతసేపు పట్టదులే' అనుకుంటూ.

మాటల్ని కూర్చుకుంటూన్నట్లు, "ఇంక...రాము..." అని చెప్పి మెల్లిగా తల వాల్చేసింది. గుంపులు గుంపులుగా ఊహా తరంగాలు పరుగెత్తసాగాయి. ఇంక రాదా! కనకం ఇంక నాకంటికి కనపడదా? అమ్మకూ కనకానికీ ఒక్కటే తేడా! అమ్మ ఎప్పటికీ కన్పించదు; కాని, కనకం ఎప్పటికైనా కన్పించొచ్చు. ఆమె మాటలు మా ఇద్దరి మధ్యా పెట్టనీ గోడల్ని వడివడిగా నిర్మింపసాగాయ్. తలతిరిగిపోతోంది; ఆ మామగాడు నాపాలిట యముడై, ఎందుకు దాపరించాడా అని ఆలోచిస్తున్నా.

కళ్ళు నీళ్ళతో నింపి, నా పాదాల్ని తాకుతూ, అంది: "రాజా! తప్పుల్ని చెయ్యటం మానవసహజం...తెలిసో తెలియకో నే నేమైనా తప్పులు చేసివుంటే...అన్నింటినీ క్షమించు...మరిచిపో...లోకంలో ఎన్ని సంయోగ వియోగాలు కలగటంలేదు? అందులో ఇదొకటి—ఇందులో విచారపడాల్సిందేముంది? ఒకప్పుడు హృదయాల్ని ఏకం చేసుకొన్న మనం—కొన్నాళ్ళపాటు దుఃఖిస్తాం—బాధపడతాం.

కాని, కాలచక్ర గంభీర గమనంలో అన్నీ
జీవిత చరిత్రను తిరిగి తిరిగి తరిచి వెనకు
దును ఆత్మతోనే ఘోరంగా పోరాడ
కన్నీటితో నా పాదధూళిని కడిగేస్తే
తప్పులన్నీ తనవేనా క్షమించేంద
ఆమెది? ఆమె మాటలు ఆమె చే
తాత్కాలిక మనశ్శాంతిని ఇచ్చారే
లేని ఆందోళనలోకి దిగతొ కా
న్నట్లు భావప్రపంచంలో చూస్తూ
కొని విషాద స్వరంతో, "కనకం!
పథానికి తోడునీడవై వుంటావని—
"ఒకళ్ళ జీవితానికి ఒకళ్ళు పూ
మోసంతో నిండివుంది—నవ
దన్నా నమ్మవో క;
జీవితంలో ప్రేమిం
కంటే ప్రేమకు
మను అందు
కాబట్టి!
రేపు మ
ఆనంద
కాని
వ

శే దార్లిపోతయ్యాని. నువ్వు కాలేజీకి వెళ్ళి
ఆశను జ్ఞాపకం చేసుకుంటూ—ఆ 'పం
హా స్మృతికి తెచ్చుకుంటూ కూర్చునే
నిలబడ వొచ్చునేమో అనుకునేదాన్ని.
అంతా ఎదురైంది; నా గాలి మేడలు
అనుకున్నట్టే జరుగుతే ఎన్నాళ్ళు
టుందా ! అమ్మపోయిందికదా—
లం గడుస్తున్నకొద్దీ పాత ఘట్టా
త్త గదిలో దాక్కుంటాయ్—
పుట్టనేలేదనుకో—లేక ఆమె—
కో—చదువుకొన్నవాడివి—అనుభ
న్ని ప్రేమ అనే కత్తితో ఖండించుకో
మేనా మానవుడు చెయ్యాల్సిన
కొంతవరకూ ఉపయోగ
కూ కూడా అనవస
కంటనీరు పెడతావ్
జలాన్ని అద్దింది.
మ్. తారలు
స్తున్నాయ్.
భావాలు

ఇం

ద

"కనకం! ఇప్పుడు ఆవూరు వెళ్ళేటంత అవసరం ఏం కలిగింది?" అన్నా.

"నీకు తెలీదా? అమ్మకు క్షయవ్యాధట!... డాక్టర్లు గాలి మార్చాలని చెప్పారు; ఇక్కడ ఆమెను ఎవరు చూస్తారు రాజూ! ఆమెకూడా—తమ్ముడి దగ్గర చికిత్స పొందాలనే కుతూహలంతో వుంది—"

"ఈ ఇల్లు ఏం చేస్తారు మరి?"

నిట్టూర్చి అంది: "ఇన్నాళ్ళూ నాకూడా తెలీదు—ఈ ఇల్లు తాకట్టు కింద వుందట—నాన్నకూడా మాకు ఎక్కువగా వదిలి వెళ్ళలేదు రాజూ! ఇన్నాళ్ళూ సామాన్యుల మనుకొన్నాం; ఇప్పుడు చూసుకుంటే బీదవాళ్ళల్లో జమపడుతున్నాం. ఇది తెలియనన్నాళ్ళూ—అజ్ఞానంలో, బాధపడలేదు; ఇకనుంచీ నా జీవితానికి ఇది కూడా ఒక సమస్య—క్లిష్ట సమస్యగా తయారైంది. ఒకప్పుడు ధనవంతుల్లాగు జీవించిన వారికి బీదరిక భారం—మొదటినుంచీ బీదవాళ్ళుగా ఉన్నవారికన్నా ఎక్కువగా ఉంటుంది. ఇన్నాళ్ళుగా జీవిత మాధుర్యాన్ని అనుభవించామే అనీ, అది ఇప్పుడు లేదే అని యేడవాలి! ఇన్నాళ్ళూ అమ్మ నాక్కావాల్సినవన్నీ ఎలా తెచ్చిఇవ్వగలిగిందో నాకు ఆశ్చర్యంగానేవుంది! ఉన్నదానికన్న ఎక్కువగా నటించటమూ—తామూ భాగ్యవంతుల లిస్టులో స్థానాన్ని ఆక్రమించేందుకు ప్రయత్నం చెయ్యటమూ మనం చూడటంలా? ఇలా ఎన్నాళ్ళు లోకాన్ని మోసం చేస్తాం! ఐనా నేను బీదకుటుంబీకురాల్నని చెప్పుకునేందుకు సిగ్గుపడను; ఎందుకంటే—లోకంలో భాగ్యవంతులకన్న బీదవారే ఎక్కువకాబట్టి! ఈ స్థితిలో నా జీవితానికీ, నీ జీవితానికీ పోల్చి చూసుకో! నిరాశ పడటమూ, అసంతృప్తిగా జీవితాన్ని గడపటమూ—ఏ మానవ హృదయమూ భరించలేదు. పరాయి గ్రామంలో నూతన వాతావరణంలో పడిగాపులు కాస్తూండటమూ—తలుచుకుంటేనే—అది ఘోర నరకంగా కన్పిస్తోంది; ఇన్నాళ్ళుగా పీల్చిన యీ గాలినీ, ప్రాణ

సమానంగా పెంచుకున్న ఈ పూలమొక్కల్నీ విడిచి వెళ్ళటం—నాకూ ఇష్టంలేదు రాజా! పరిస్థితులు మనకు తెలీకుండానే ఎల్లా మారుతయ్యో చూస్తే ఆశ్చర్యంగా వుంది. తప్పనిసరిగా ఎదుర్కోవాలి—గుండెను మొండి చేసుకు కూర్చోవాలి! అంతా మన ఇష్ట ప్రకారమే జరగాలంటే లోకమే తలకిందు లౌతుంది—"

ఈ ఇల్లు ఇంకొకళ్ళ అధీనంలోకి వెళ్తుందా? నావి అనుకునే వస్తువులు ఎన్ని పోవటంలేదు! అంతా స్వప్నగత వస్తువుల్లాగు—ఈ క్షణంలో ఉన్నది మరుక్షణంలో మాయమౌతూ జీవితాన్నే బుద్బుదప్రాయంగా చేస్తోంది! నేనే అనుకుంటే—నాకన్న దుర్భర జీవితానికి గురవుతూన్న మరో ప్రాణిని చూసిన నాకు కన్నీరాగటం లేదు. మానవుడు చేతకాని—కన్నీటితో చూపే సానుభూతికన్న పొందే వేదన మరోటి వుండదు. పరిస్థితుల పరిణామంమీద నేకాబోలు—మానవజీవితమంతా ఆధారపడ్డది!

నా జీవితానికి సానుభూతి చూపేదీ, నా కష్టాలకు కన్నీరు కార్చేదీ—చీకటిలో సన్నని వెలుగును చూపి—మాటల్తోనయినా మంచి మార్గాన్ని సూచించేదీ—నా జీవిత నౌకను జాగ్రతగా నడిపే మరో నావికురాల్ని పోగొట్టుకోంటున్నా—ఇది జ్ఞాపకం వొచ్చి—నా భావి జీవితాంధకారమంతా కళ్ళయెదుట నాట్యమారంభించింది. కాని, ఎంత ప్రయత్నించినా చేతుల్లోంచి జారిపోతూన్న రత్నాన్ని ఎల్లా పట్టుకోగలను!

"నీకేం రాజా! మళ్ళీ కాలేజీకి వెళ్తావ్—కొంత కాలక్షేపం జరుగుతుంది. ఒక్కొక్క సమయాన కాలాన్ని చంపుకోవటంకూడా జీవితంలో సమస్యగా ఎదురైతే—ఎంత కష్టం! నాకు చూడు ఆ ప్రవాసంలోని ఒంటరి జీవితం—"

"ఇంక చదవను." "ఆదేం?"

"ఆరోగ్యం సరిగ్గా లేదనీ, ఇప్పుడు చదువుకు వెళ్ళొద్దనీ డాక్టర్ చెప్పాడు—"

"ఔను రాజూ! ఎలా చిక్కిపొయ్యావో చూడు; ముఖ వికాసమూ, కన్నుల్లోని జీవకళా క్షీణించాయ్. ఇంతలోనే ఇలా అయిపోతావనుకోలేదు. బతికి బాగుంటే అదే పదివేలు! ఈ చదువుకోసమని నీ ఆరోగ్యాన్ని పాడుచేసుకోవోక. కాలేజీ కాంపౌండులో కూర్చొని సంపాయించే విజ్ఞానంకన్న—లోకంలో వుండి అంతకు అనేక రెట్లు విలువైన విజ్ఞానాన్ని సంపాయించొచ్చు—"

"చదువుకోసం వెళ్ళి—అంతకన్న నేను ముఖ్యమని తలచిన మరోరత్నాన్ని కోల్పొయ్యాను. ఈ చదువు ఇతరులకు ఎల్లా ఉపయోగించిందో కాని, నాకు మాత్రం హానే చేసింది. ఒకప్పుడు అనుకున్నాను: నాజీవితం రాణించనీ, క్షీణించనీ—నిన్ను విడవకూడదని. నాకు అంతా పొద్దెదురుగానే వుంది." మరికొంతసేపు ఇద్దరమూ మౌనంతోనే గడిపాం. నాలోని అంతర్వాణి ఏదో మూగవోయింది.

"మామతో నీ పెళ్ళి స్థిరపడ్డదా?—"

"రాజూ! నేను చాలా పట్టుదలమనిషిని; నేను చెప్పలేదూ—పెళ్ళి చేసుకోనని? చూడలేకపోవుగా—ముందు ముందు—"

ఆ ప్రస్తావనను మార్చేశా.

"శ్రీనగరం ఇక్కడికి ఎన్ని మైళ్ళువుంటుంది?" "ఎనభై—"

అక్షరాలు మూడైనా అదెంత గొప్పదూరమో! కనకానికీ నాకూ మధ్య హిమవన్నగాలు అడ్డుపడతాయ్ కాబోలు; అక్కడి మనుషులూ—నాగరికతా—ఎల్లా ఉంటుందో? భూమ్యాకాశాలకు మధ్య ఉన్న దూరమంటే—ఇప్పుడు నా ఖుర్రలో పనిచేస్తున్న 'దూరపు లెక్క' యేనా? మా లోకాలే వేరు వేరుగా మారుతయ్ కాబోలు! నా హస్తాన్ని ఆమె చెక్కిలిపై ఉంచి, "కనకం! నన్ను కూడా నీతో తీసుకువెళ్తావా?" అన్నా.

"ఎందుకూ!"

"ఇక్కడ నే మెల్లాగా పిచ్చివాణ్ణయి పోతాను. నా శక్తినంతట్నీ లాక్కున్నావ్—మళ్ళీ దాన్ని ఇవ్వకుండానే నీదారిన

నువ్వు వెళ్ళిపోతున్నావ్. వెళ్ళిపొయ్యేదానివి—నీ హృదయంలో నాకు తావెందుకు ఇచ్చావ్ ? నాకు తెలీకుండానే నా హృదయం లో ఒక కనపడని గాయాన్ని చేశావ్—అది మానుముఖం పడుతుం దనే నమ్మకం నాకు లేదు—"

నవ్వింది—అందులో అంతా విషాదమే !

"మళ్ళీ మొదటికే దిగుతున్నావ్—రాజూ! నువ్వులేని ఈ నాల్గు నెల్లూ నేనెంతగా బాధపడ్డానో తెలుసా ? నాకు ఆ ఆనం దమూ—ఈ తోటా—ఆ స్కూలు రోజులూ—ఆ సరదాలూ— అన్నీ జ్ఞాపకానికొచ్చి—ఒంటరిగా కూర్చొని ఏడ్చేదాన్ని. ఈ ప్రకృతి అంతా మానవుడికోసమే తయారై కూర్చుందనుకోవటం మూఢం! వెన్నెల ఎంతమందికి ఉపయోగపడుతోంది? ఏ కొద్ది మందికో—? ఆ రాత్రికి మాత్రం వాళ్ళు అదృష్టవంతులు! మనతో పని లేకుండానే సూర్యచంద్రులు తమ పనిని సక్రమంగా, నిర్విచా రంగా చేసుకుపోతారు. ఇదేం ప్రాణ గండమా ? ఊరికనే ఆశ్చర్య పడి, కలవరపడుతున్నావ్—రాజూ! నీకు నువ్వే ధైర్యం చెప్పుకో లేకపోతే—నీ జీవితంమీదనే నీకు నిర్లక్ష్యత ఐతే—నువ్వేం సాధించ గలవు?—" ఆమె ముఖభావం నాకు స్పష్టంగా అర్థమవలేదు— కాని, నాలాగే ఆమె చిత్తక్షోభకు గురౌతోందని తెలుసు.

"జీవితంలో సౌఖ్యం కన్న కష్టం ఎక్కువ! ఆ సౌఖ్యాన్ని అను భవిస్తున్నప్పుడు—ముందున్న కష్టం సంగతి తెలీదు. ఇద్దరమూ సౌఖ్య పడ్డవాళ్ళమే—ఇకముందు ఇద్దరమూ కష్టపడవలసినవాళ్ళంకూడాను—" అన్నాను అనుభవంమీద.

ఎక్కణ్ణుంచో శక్తిని కూడతీసుకుంటూన్నట్టు గట్టిగా ఊపిరి పీల్చి, "రాజూ! ఇంకేం ఒద్దు—" అని నా పాదాన్ని తాకుతూ, "ఈ జీవితంలో ఇంకొక్కసారి... మనకు మంచిరోజులు వొచ్చిన ప్పుడు—నిన్ను చూస్తే చాలు—నా ఆత్మ ఆనందిస్తుంది. దీనికైనా భగవంతుడు—నాకు అవకాశం ఇచ్చి—అర్హురాల్ని చేస్తాడని నమ్ము

తున్నా—" అంది. ఈ జీవులకు ఏ పాశబంధన ఇంత గాఢంగా చుట్టబడ్డదని—సమాజంలో సమాన హక్కున్న తను నా పాదాల్ని తాకింది! నాకు ఒళ్ళు ఝల్లుమంది. ఆమె కది మనశ్శాంతయినా—నాకు బాధగానే ఉంది. ఇద్దరమూ—మౌనంలో—వింతలోకాల్లోకి పోయి—అప్రయత్నంగా కన్నీటిని కార్చాం.

"ఏం లాభం రాజూ! ఇద్దరమూ ఇల్లా ఎదురుగుండా కూర్చొని దుఃఖిస్తాం. ఇదీ ఒకందుకు మంచికే వొచ్చిందేమో! దూర దూరాన ఉంటేనేకాని మన బాధ్యతలు మనకు తెలీవు. పొట్లకాయకు కింద రాయి కడితేనేకాని, అది సరిగ్గా సాగదు—మనకుకూడా ఆ 'బాధ్యత' తెలీకపోతే—మన దృష్టి జీవితంలో సక్రమమార్గంవైపు మళ్ళదు...చాలా ఆలస్యమైంది రాజూ! ఇంకోటి విను: నీ జీవితంలో నువ్వు సంతోషపెట్టాల్సిన వ్యక్తి మీ నాన్న ఒక్కడే! నన్నేమీ అనలేదు...మన స్నేహానికి నిన్నేమీ అనలేదు. ఆయనచేత మాటపడ్డావంటే—నువ్వు జీవితంలో క్షమించరానితప్పు చేశావనుకో—వెళ్ళు రాజూ! ఆయన నీకోసం కనిపెట్టుకుంటాడు—ఈ ఆనాధను మరిచిపోతావా?" మరిచిపోగలనా? బాధను ఎవరు మరిచిపోగలరు?

"కనకం! వెళ్ళిపొయ్యేదానివి—నన్నెందుకు ప్రేమించావ్?"

నవ్వింది: "అప్పుడే ముందొచ్చేవన్నీ తెలుసుకునేందుకు—మనం జ్యోతిష్కులం కాదుగా! తిరిగి తిరిగి ఈ పిచ్చిభ్రమను గురవబోక. నీకు ఇప్పుడైతే నేను సమాధానాలుచెప్పి ఓదార్చుతున్నా! నే వెళ్లాక నీకు నువ్వే చెప్పుకోవాలి—నీకప్పుడు ఎవరు చెప్తారు—పిచ్చిరాజూ!"

"నిన్నక్కడ ఎవరు చూస్తారు కనకం? నీకు సానుభూతి ఎవరు చూపుతారు?"

"దిక్కు లేనివాళ్ళకు దైవమేగా దిక్కు! నా జీవితంసంగతి నాదే! నాదానికి నువ్వు కలతపడొద్దు—నీ జీవితాన్ని బాగుచేసుకునేందుకు చూసుకో, లోకానికి నువ్వు పనికొచ్చేమార్గాల్ని అన్వేషించు.

—రాజా! ఎంతసేపు నిలబడతావ్? వినలేక నీకు వినుగు కల్గ టంలా? వెళ్ళు—"

సాగనంపింది—ఆ చీకటిసముద్రంలోకి. ఇందుకేనా నన్ను పిల్చింది! ఆ రాత్రి జాగ్రదావస్థలోనూ, సుషుప్తావస్థలోనూకూడా ఆమె మాటలు జ్ఞాపకంతెచ్చుకొని మనస్సును పాడుచేసుకొన్నా. కస్తాల్లో కన్పించే భగవత్స్వరూపం నామీద పనిచేసింది ప్రేమపరిణామం ఇల్లా అవుతుందని ఎవరనుకున్నారు! ఇకముందు ఈ ప్రేమతో పాడవకూడదనే దృఢనిశ్చయానికొచ్చా.

15

కనకం వెళ్ళిపోయిన కొన్నిరోజులవరకూ నన్ను నేనే గుర్తించుకో లేనిస్థితిలో ఉన్నా. ఎక్కడెక్కడ తిరిగేవాణ్ణో, ఏమించేసేవాణ్ణో కూడా నా అంతరాత్మకు తెలిసేదికాదు. మేము జీవితంలో గడిపిన ఆ మధుర తమ క్షణాలూ—ఆ ఇల్లూ, ఆ తోటా చూసినప్పుడు— హృదయం భారమై—విషాదమేఘంతో ఆవరింపబడేది. ఆ శూన్య గేహంలోకి తిరిగి ఎప్పటికైనా కనకం వొస్తుందేమో ననుకుంటూ ఉండేవాణ్ని.

ఆ ఇంటిచుట్టూ తిరిగే అవకాశంకూడా పోయింది; కనకం వెళ్లిన వారంలోపునే ఒక తాలూకాగుమాస్తా దాన్ని ఆక్రమించాడు; ఆయన తన పన్నెండేళ్ళ కూతుర్నొకదాన్ని నా కిస్తానంటూ నాన్న దగ్గర కొచ్చాడు. ఇది జరిగిననాటినుంచీ అటు వెళ్ళే అస్కారంకూడా పోయింది!

ఇదివరకు నవ్వుకున్న జీవితం! అన్నీ అల్లాటివిసాలే నని భ్రమపడ్డ జీవితం! ఇప్పుడు తెలుస్తోంది—ఆ నవ్వులో ఇమిడివున్న ఏడ్పు! నదిఒడ్డున కూర్చొని, నిశ్చలంగా, నిర్మలంగా పాకిపోయ్యే ప్రవాహాన్ని చూసి, 'ఇ దేమంత లో తుంటుంది?' అని డంబాలుకొట్టిన

రోజులు వెనకవి; తీరా దిగాక ఉక్కిరిబిక్కిరై—పొయ్యే ప్రాణం వొచ్చే ప్రాణంగా గ్రహించిన దినాలివి! అనుభవాని కొచ్చేదాకా ప్రతిదీ ఇల్లాగే ఉంటుందికాబోలు!

మా ఇంటిపరిస్థితుల్లోకూడా మార్పొకటి జరిగింది. నిరాధారంగా —ఒక కుమార్తెతోసహా ఈ లోకంలో నిలిచివున్న—నాన్న వేలు విడిచిన చెల్లెలొకతె అమ్మ జబ్బుపడే ముందునుంచీ మాకు వొండిపెట్టేందుకు మా ఇంట దిగింది.

"చిన్నప్పుడు నిన్ను పెంచేదాన్ని బాబూ! నువ్వు మీ అమ్మను వొదలి నా దగ్గరకు పరుగెత్తుకొచ్చేవాడివి...ఇప్పుడవన్నీ మరిచిపొయ్యావనుకుంటా..." అనేది. ఇంకా ఆ పాతపురాణాలు కూడా భద్రంగా తల్లో దాచుకొని ఏంచెయ్యమంటుందా?

ఈ కాలంలో కొన్ని చెడుస్నేహాలు కూడా అలవాటైనై. సిగరెట్లు తాగటం బాగా పట్టుబడ్డది. ఆ పొగపీల్చి, ఆనందంలో ఈ విచారాన్ని కొంతవరకూ మరచిపొయ్యేవాణ్ణి; ఇవి ప్రత్యామ్నాయాలుగా పనికొచ్చినై. ఇంట్లోకన్న బైటనే ఎక్కువ కాలం గడిచిపొయ్యేది. ఆ వేళకు రెండు మెతుకులు నోట్లో వేసుకొని—సామాన్యంగా పడమటిక్కు కూడుకునేచోటజేరి మెల్లిమెల్లిగా పాకిపొయ్యేనీడల్ని చూసుకుంటూ కూర్చునేవాణ్ణి. వృధాగా అతి విలువైనకాలమంతా రెక్కలు కట్టుకొని ఎగిరిపోతోంది. ఇల్లాగే రోజులు వారాలుగా, నెలలుగా, సంవత్సరాలుగా గడిచినకొద్దీ మనశ్శాంతి రాకపోతుందా అని నాకు నేను సమాధానం చెప్పుకునేవాణ్ణి.

చీకట్లో, చంద్రుణ్ణో, తారల్నో చూసుకుంటూ—ఒక వైపు నుంచి మరో వైపుకు దొర్లుతూ—పట్టు బలవంతాన నిద్రాదేవిని వరిద్దామని గట్టిగా మూసుకున్న కనురెప్పల్ని తోసుకుంటూ వొచ్చే ఊహల్లో రాత్రుల్ని గడిపేవాణ్ణి. ఎన్నో ప్రసిద్ధ పుస్తకాల్ని చదివా; ఎంతచేసినా మనశ్శాంతిలేదు; ఒక సామాన్య మానవహృదయం భరించలేని బాధ అంటే ఇదేనేమో!

వేదాంత గ్రంథాలుకూడా నా దృష్టిని ఆకర్షించలేక పొయ్యాయ్. ఆ వేదాంతులకు, నాలాటి ఊహాపోహలు లేకపొయ్యాయి కాబోలు! సావిట్లోంచి వెళ్ళబోతుంటే మాటలు విన్పించాయ్—ఆగి విన్నా, నాన్నా, అత్తయ్యా మాట్లాడుకుంటున్నారు.

"—పిల్ల పెద్దదైపోతోంది. ఇప్పటికే పదిహేను సంవత్సరాలొచ్చె! ఇన్నాళ్ళూ సంబంధాలు దొరక్కా, దొరికినవి నచ్చకా—గడిచిపోయింది. నువ్వు ఒకమాట అని వుంటేచాలు అన్నయ్యా—"

"అవునమ్మా! డాక్టర్ కూడా అదేచెప్తున్నాడు; త్వరగా పెళ్ళి చేసెయ్యటమే మంచిదనుకుంటున్నా. పరాయివాళ్ళను తెచ్చుకొని నెత్తిన ఎక్కించుకోవటందేనికి? దానికెల్లాగూ చూసే ప్రాప్తి లేకనే పోయింది; ఏదో ఉన్న దాంట్లోనే ఉందాం. మాటకేముంది? నాకు అన్నివిధాలానచ్చింది; ప్రభకూడా కట్టుబాట్లలో పెరిగింది. దాని సంసారాన్ని అది చక్క పెట్టుకో గలదనే ధైర్యం నాకువుంది. ఆలోచించా—వచ్చే నెల్లో లగ్నాలున్నాయట—త్వరగా ముడిపడితే ఈ జన్మానికి నేను చెయ్యవలసిన కార్యాలన్నీ తీరినట్టే..."

"వాణ్ణి అడగవూ—?"

"ఏం అడగాలి? మూడు మాసాలనుంచీ కళ్ళ ఎదుట తిరుగుతూన్న పిల్ల; అదేం కురూపికాదు; తెలివితేటల్లేని మొద్దూకాదు. దానికేం లోపముందని—అడగాలి?"

"అదే అన్నయ్యా! చిన్న సన్నాసి, పుట్టి బుద్ధెరిగి నప్పటినుంచీ నాదగ్గరే వుంటూంది; దాని ముచ్చట్లన్నీ తీరకుండానే ఉన్నాయ్. ఏ పరాయి ఇంటికివెళ్ళి దిగులుపడుతుందేమో ననుకునేదాన్ని—"

"నీ కెందుకు—వీలైనంత త్వరలోనే మూడు ముళ్ళూ పడేట్టు చూస్తానుగా—!"

ఇంక మాటలు కట్టిపెట్టారు. ప్రభావతిని నాకిచ్చి వివాహం చేద్దామనే గూఢుపురాణీ బైటపడ్డాక-గదిలోకివెళ్ళి నాలోనేను వితర్కించుకోసాగాను. ప్రభ! నిజానికది అందమైనదే. దాంతోమాట్లాడాలని

ఉన్న నాగొడవలో నేనుండి దా న్నెప్పుడూ పలకరించనుకూడా లేదు నేను లేనిసమయంలో నాగదిలో అల్లరిచిల్లరగాపారేసినవస్తువుల్ని జాగ్రతగా సర్దటమూ—నేను కాల్చి పారేసిన సిగరెట్టుపీకల్ని తీసేసి గదిని శుభ్రంచెయ్యటమూ, తన పనిగా చూసుకొనేది: గదిలో ఏవైనా తనకు అర్ధమయ్యే తెలుగుపుస్తకాలుంటే — ఇంట్లో ఎక్కడున్నా కూర్చొని వాటిని చదువుకునేది. నాలాగే అదికూడా ఎవరికోసమన్నా దిగులుపడుతోందేమో ననుకునేవాణ్ని. తల్లికి సహాయంగా పైపనుల్ని చూసుకుంటూఉండేది; ఒకళ్ళనొకళ్ళం ఇన్నాళ్ళూ లెక్కచెయ్యకుండానే కాలాన్ని వెళ్ళబుచ్చుకున్నాం కాబోలు! అనవసరంగా అది మాట్లాడంకానీ, ఉపన్యాసాలివ్వంకానీ నేను గమనించలేదు. గ్రామీణ వాతావరణంలో పెరిగింది; ఈ ఫ్యాషన్లూ, నాగరికతా ఆమెమీద పూర్తిగా పనిచెయ్యకపోయినా, ఆమెలో ఏదో అందం ఇమిడివుందని నా కెవరో చెప్తూన్నట్లుంది!

ఇంతవరకూ నాకు తెలీనివిషయం—ఆమె నాకు అవబోయ్యే ధర్మపత్నా? ముక్కూ మొంగమూ ఎరగని మమ్మల్ని దంపతులుగా తయారుచేస్తే ముందున్న సంసారసాగరంలో ఇద్దరమూ అన్యోన్యంగా పనికొస్తామా? నా అంగీకారమే అనవసరమనుకొన్నాడే నాన్న—ఆమెతో కాపరం చెయ్యవలసిన బాధ్యత నా క్కాదా! ఒకరి అభిప్రాయాల్లో ఒకళ్లవి వీడిపోతూ, ఒకళ్ళను మరొకళ్ళు అర్ధంచేసుకోలేక, అయోమయజీవితానికి గురవుతే ఏవరి తప్పవుతుంది? తీరా దంపతులుగా అతుకుపడ్డతరవాత—నీడలాగు అంటిపెట్టుకొనివుండేభార్యను వదిలించుకోవటం చేతకాక, తప్పనిసరిగా వ్యక్తిత్వాన్నే మరిచిపోయి కాపరం చెయ్యవలసిఉంటుందేమో? అప్పుడు పశ్చాత్తాపపడి ఏం ప్రయోజనం? పెళ్లిచేసుకొన్నాక బాధపడటంకన్నా, చేసుకోకుండానే ఉండటం మంచిదేమో? ఆమె ఇష్టాఇష్టాల్లోకూడా పనిలేదా? ఒకే వస్తువు వివిధవ్యక్తులకు వివిధ విధాలుగా కన్పించటమూ, భేదాభిప్రాయాల్ని ఇవ్వటమూ ఈనాటికీ కొత్తకాదుగా!

ఈ వివాహసంస్థకు సరికొత్తార్థ్యం మాలో మాకే నమ్మకమూ, స్నేహభావమూ కుదరకపోతే—ఈ మంత్రాలూ, మంగళసూత్రబంధనాలూ, మామిడాకుతోరణాలూ, మంగళహారతులూ, వ్రతాలూ, నోములూ, పూజలూ మమ్మల్ని ఏకం చెయ్యగలవా? ఇష్టం ఉన్నా లేకున్నా పైనుండి క్రతువును జరిపే పెద్దమనుషుల అభిలాషసిద్ధికోసం దంపతులుగా నటించాలా? బొమ్మలపెళ్లిలాగు—ప్రాణం వున్న ఈ గబ్బురుబొమ్మలను భయపెట్టి—బలవంతాన తలంబ్రాలుపోయించి బాకాలూది, చెవులు చిల్లులుపడేట్టు రండోళ్ళువాయించి, ఊరేగించటమే పైవాళ్ళకు సరదాయా? జంతువుల్లోలాగు జతకట్టించి జగత్కల్యాణార్థం పిల్లల్ని కనమని ఆజ్ఞాపించటమేనా—ఆదర్శం? పిల్లల్ని కనటమే ఘనమైనకార్యమైతే—కుచేలుడు మనకు దేవుడు, గురువు, ఆదర్శపురుషుడూ అయితీరాలి!

నా అభివృద్ధిని కోరే నాన్న నన్ను మోసంచేస్తాడా? అమ్మ చనిపోతూ చెప్పిన మాటలు జ్ఞాపకమొచ్చాయ్. నా జీవితానికి ఇకనుంచీ వేరొక వ్యక్తిసహాయం అవసరమేమో? ముందు ప్రభకు ఇష్టమో కాదో తేల్చుకోవాలనుకున్నా. ఏమైనా కొంత వ్యవధి ఉంది; ఆ వ్యవధిలో తుదినిశ్చయానికి రాలేకపోతానా? ఈ వివాహం నా మనశ్శాంతికి కొంతవరకూ సహాయంచేస్తే దీన్ని తప్పక నిర్వర్తించాలనుకున్నా. ఎన్నో పిచ్చిఆలోచనలతో నా హృదయం నిండిపోయింది.

16

బైటికి వెళ్లినట్టు వెళ్ళంగానే ప్రభ నా గదిలో ప్రవేశించింది. —మధ్యాహ్నం, నాన్నా, అత్తా, మామూలుగా నిద్రలోనే నిమగ్నమై ఉన్నారు. చప్పున గదిలో ప్రవేశించా; ఆమె ఆశ్చర్యపోయినట్టు చూసి తలొంచుకొని వెళ్ళిపోబోయింది.

"ప్రభా!" మొట్టమొదటిసారి ఆమెను పిలిచా. ఆమె పెదవులైతే కదలలేదు కాని, ఆగింది.

"నీతో మాట్లాడాలి..." "చెప్పండి—"

"ఇక్కడ కూర్చో" కుర్చీ చూపా.

"ఫర్వాలేదు—ఇక్కడ నిలబడ్డాగా—"పురుషుడూ, కాబోయ్యే భర్త—ఎదుట నిలబడి వుండగా, కూర్చోవటం హిందూ స్త్రీ ధర్మం కాదని ఆమెక్కూడా తెలుసేమో!

"మొన్న నాన్న ఏమిటీ నిన్ను అడిగింది?"

"చాలా అడుగుతూ వుంటారు; జ్ఞాపకంలేదు." ఆమెనోటివెంట చెప్పించాలనుకొన్నది చెప్పించలేక పొయ్యా! అయినా అందిద్దామనుకొన్నా. "వాడు సిగరెట్లు తాగుతున్నాడా—అని కదూ అడిగింది?" ఔనన్నట్టు తల వూపింది.

"నువ్వేమన్నావు?" తనలోతను నవ్వుకొని అంది: "తాగుతున్నారన్నా." ఇది సర్వాబద్ధమని చెవులారా విన్ననాకు తెలీక పోలేదు.

"చంపావ్—నిజమే చెప్పావూ?"

"ఈ కాస్త దానికే అబద్ధమాడమంటారా?"

"నువ్వెప్పుడూ అబద్ధమాడలా?"

"ఊహు." అని తల అడ్డంగా తిప్పింది.

"ఇప్పుడు నాదగ్గర అబద్ధమాడలా?"

"లే—దు" "నేను వినలేదనుకొన్నావా?"

"ఏమన్నాను—చెప్పండి."

"ఏమన్నావంటే..." సరిగ్గా ఆమె చెప్పిన మాటల్నే నెమరు వేసుకుంటూ సాగించాను..."సిగరెట్లు తాగటం లేదు—అన్నావు. అప్పుడు ఆయన 'గదిలో కాల్చేసిన సిగరెట్లు లేవూ?' అన్నారు. 'ఎబ్బే లేవే!' అని నువ్వు సమాధానం చెప్పావ్. అప్పుడు నాన్నదగ్గరా ఇప్పుడు నాదగ్గరా—రెండుసార్లు అబద్ధమాడావ్—అవునా?"

తల వొంచుకొని నేలచూపులు చూస్తూ, "మీకు తెలిసివుండి

నన్నెందుకు అడిగారూ"? అంది.

"ఊరికనే అడిగారే...నాన్న దగ్గర నా కోసం అబద్ధమాడితే నాకు పట్టింపు లేదు కాని—నా దగ్గర మాత్రం దాన్ని ప్రయోగించ బోక...ఏం?"

"మీ ఎక్కువా—ఆయన తక్కువానా!"

"కనీసం—నీ దృష్టిలోనన్నా ఆ మాత్రం విలువ ఇవ్వవూ!"

"సరే లెండి—" ఇంత సంభాషణ సాగినా నాకు కావాల్సిన అసలు విషయం బైట పడనేలేదు. అది ఎల్లా చెప్తామా అని ఆలోచిస్తూన్నా. ఆమె వెళ్ళిపోబోయింది. ఈ సమయంపోతే మళ్ళీ దొరుకుతుందో—దొరకదో?

"కొంచెం మంచినీళ్ళు తెచ్చిపెడతావూ?" నిజానికి నాకు దాహం లేకపోయినా—కొంత ఆలస్యం జరుపాలని ఈ ఎత్తువేశా. ఆమె తలవూపి నిష్క్రమించింది. ఆలోచిస్తున్నా—ఎల్లాగా కదపటమని. ఆమె తెచ్చిన నీరు కొంచెం తాగి గ్లాసు కింద ఉంచా; ఆమె గ్లాసు కోసం వొంగుతోంది.

"ప్రభా!—విన్నావా!" ఒక్కసారిగా లేచి నిలబడి, "ఏమిటీ?" అని ప్రశ్నార్థకంగా చూసింది.

"నీ పెళ్ళట—"

ముఖం ముడిచి, "పోండి—" అని మడమమీద గిరుక్కున తిరిగింది.

ఆమె దారికి అడ్డు నిలిచి, "ప్రభా! నిజం చెప్పు—నేను నీకు నచ్చానా!" అన్నా.

"నన్ను పోనివ్వండి—" ఆమె మాటను తోసేసి, "కాదు ప్రభా! సిగ్గుపడుతున్నావ్—ఒక్కమాట చెప్పు—ఇష్టమేనా!" బొటనవేలు నేల రాస్తూ, పాతాళంలోకి చూస్తోంది, ఒకవిధమైన సిగ్గుతో ఆమె. ముఖం ఎర్రనైంది.

"చెప్పవూ...?"

"నన్ను పోనివ్వండి—"

"ఒక్కమాట చెప్పు—వెళ్ళిపోదువుగాని—" పోతపోసిన విగ్రహంలాగు నిలబడ్డది.

"ఇష్టంలేదు...అవునా!—ఏం?" ఆమె భంగిమలో మార్పూ లేదు; నోట మాటాలేదు.

"ఇష్టమే....ఏం?...ఊఁ...ఏం?"

"ఊఁ" అని దీర్ఘం తీస్తూ, నన్ను తోసుకొని—ఒక్క నిమిషంలో నా దృక్పథంనుంచి మాయమైంది. ఈ ఉపసమస్య తీరింది.

ఈ లోకంలో రెండురకాల మనుషులున్నారు. నిశ్చయాన్ని ముందువెనుకలు ఆలోచించకుండానే నిర్ణయించుకొనేవాళ్ళు మొదటి రకం; దరీ దాపూ లేని ఆలోచనను అన్ని వైపులకూ సాగించి నిశ్చయాని కొచ్చేవాళ్లు రెండోరకం. ఈ రెండో రకంలో—నిశ్చయమే లేక, పుణ్యకాలం కాస్తా దాటిపోయినా ఇంకా ఆలోచనతోనే కొట్టుకునేవాళ్ళు 'అతివాదులు!' నేను మొదటి రకం మనిషినే అయినా—ఈ సమస్యా పరిష్కారంలో బుర్రకు కొద్ది పనిని ఇవ్వదలిచా.

వివాహమంటే జీవితాంతంవరకూ పథ నిర్ణయమన్న మాట! ముందు జరగబొయ్యే సంఘటన్ని ఎంత జ్యోతిష్కుడైనా ఎలా కలకంటాడు! ఆ శక్తిఉన్న జ్యోతిష్కుల సంసారాలన్నీ సక్రమంగా సాగుతున్నాయా! ఈ జీవిని ఇంకో జీవికి శాశ్వతంగా అంటకట్టుకోవటం—కొన్ని నిబంధనలకు లోబడిపోయి జీవితాన్ని గడపటమే కాబోలు—వైవాహిక జీవితమంటే!

పాపం! బీదరికంతో కృంగి కృశించిన ప్రభను చూస్తే జాలేస్తుంది! ఆమె ధరించే చౌకరకపు దుస్తులు—అవ్వైనా బహుకొద్ది! ఆమె గుణాల్నిపట్టి ఎవరు ఆమెకు విలువ కడతారు! విలువలేనన్నాళ్ళూ ఆమె యెవరికీ పనికిరాదు కాబోలు! ఒక శాశ్వత సంబంధంతో ఆమె ఒక 'ఇల్లాలు' ఐతేనే కాని ఆమెకు యీ సంఘంలో గౌరవం రాదు. సంసారంలోవున్న సౌఖ్యాన్ని అనుభవించే శక్తి అందరికీ

ఉంటే ఎంత బాగుండును! ఇది నాలో ఉందో లేదో నాకే తెలీదు. తెలుసుకుందామని తీరాదిగాక—మళ్ళీ వెనక్కురావటమూ చాతకాదాయె!

ఒకసారి నా హృదయంలో కనకానికి ఇచ్చిన స్థానాన్ని ఇప్పుడు ప్రభ ఆక్రమించుకోవాలి. ఇది బహుశా ఆమె ప్రతిభలోనే ఉంటుందేమో! ఆమె ప్రయత్నాల్ని నేను కొనసాగనివ్వకపోతే ఆమె మాత్రం ఏం చెయ్యగలదు? తీరా ప్రభకు అన్యాయమే జరుగుతుందేమో! కనకం నా జీవితపథంనుంచి నిష్క్రమించి దాదాపు సంవత్సర మవచ్చింది. ఇదివరకు ఆమెనుగూర్చి నేను గురైన చిత్తక్షోభ కొంతవరకూ ఆ కనపడని గాయాన్ని మాన్పింది కాబోలు! ఆమె ఏమైందీ నాకు తెలీదు. ఆమెలేని జీవితమే దుర్భరమనుకొన్నా—అల్లాగే సాగిపోతోంది! ఆమెకు చేతనైంది—నన్ను తన పాదదాసుడిగా తయారు చేసుకోవటం. ఆమె మాత్రం నా బుర్రలోంచి మాయ మవలేదు. కాని ఇదివరలో ఆమె నడిచినప్పటి ఛాయ లింకా బలహీన మవలేదు; ఆమె నాలో పని చేస్తూన్నంత సేపూ—ప్రభ ఆ స్థానాన్ని తీసుకోగలదనే నమ్మక మెక్కడ! కనకం నన్నిపాటికి మరిచిపోయి వుంటుందేమో! ఆమె జీవితం ఏమైందో? నాలాగే బాధ పడుతోందా? నాలాగే జీవితంలో నూతిన సమస్యలతో వేగిపోతోందా?

ఆమె సంగతి తరవాత చూచుకోవచ్చు; ఇప్పుడు నా గతేమిటని పిస్తోంది. ఎంత—ఆలోచనైనా—నిశ్చయం లేకపోతే వ్యర్థమేగా? కనకాన్నే అంటిపెట్టుకు కూర్చొని—మనశ్శాంతి లేక వేగిపోవటం మూర్ఖమే నేమో? ప్రభతోడి వైవాహిక జీవితాన్ని తలపోశా; ఎక్కడో ఏదో ఆశాజ్యోతి మిణుకు మిణుకు మంటోంది; నమ్మిముందుకు సాగుతే లభ్యం పొందే గౌరవమే దాపరిస్తోందేమో? ఏదైనా ఈ risk కూడా చేసి చూడాలనే నిశ్చయించుకొన్నా.

17

ఎండలు మెండుగా కాస్తున్నయ్. సూర్యుడు తన ఉష్ణత నంతట్నీ భూమిమీద ప్రసరింప జేస్తున్నాడు. ఎటు తిరిగినా గాలి ఆడదు. పడుకుంటే నిద్ర పట్టదు. పాత సంగతులు ఏవో జ్ఞాపకానికి వొచ్చి నాకు నేనే చిరాకు పడుతున్నా.

ప్రభ ఒక కవరు తీసుకొొచ్చి ఇచ్చింది; విప్పి చదివా—కనకం రాసింది! ఎన్నాళ్ళకు నేను ఆమెకు జ్ఞాపకం వచ్చాను! తల్లి చని పోయిందట—పాపం! మా అమ్మ పోయినప్పుడు నన్ను ఓదార్చింది. లోకం Lip Sympathy ని బాగా నేర్చుకున్నా—కనకం దాని కూడా నోచుకోలేదేమో? ఆ మారుమూల గ్రామంలో తనస్థితి నీటినుంచి బైటపడ్డ చేపవలె వుందట; ఆ లోక బహిష్కారాన్ని ప్రవాహాన్నీ తను భరించలేక పోతోందట! నాకు కళ్ళనీళ్ళు తిరిగయ్. ఈ కళ్ళతో యీ లోకంలో నేను మంచివాళ్ళుగా పరిగణించిన మరో వ్యక్తి జీవితపథంనుంచి నిష్క్రమించింది. నా తల్లి పోయిన ప్పుడు నే నెంత దుఃఖించాను! ఆమె తల్లి పోయి నప్పుడు కనకం మాత్రం అంతగా దుఃఖించదా? నాలాటి మానవజన్మ కాదా ఆమెది! ఆమె 'నా' అనుకొనే తుది ప్రాణినికూడా కోల్పోయి, నిరాధారం గా జీవితపథంలో నిలబడి—ఎక్కణ్నుంచో సహాయాన్ని అర్థిస్తోంది కాబోలు!

నా కళ్ళనీళ్లు చూసి కాబోలు—ప్రభ, "ఎక్కడినుంచండీ?—ఆ ఉత్తరం?" అంది. మాట్లాడకుండా—ఆమె చేతికిచ్చాను; చదివింది "ఈమె ఎవరు? మీకు జ్వరం వచ్చినప్పుడు ఇక్కడికొచ్చింది— ఆమే కదూ!" ఔనన్నట్టు తలవూపా.

"నేను విన్నాను—ఒకప్పుడు మీరు ఆమెను ప్రేమించారని—నిజమేనా?"

"త—ప్పా?"

"కాదు—మానవుడు మానవుణ్ని ప్రేమించేందుకే కాని, ద్వేషించేందుకు కాదంటాను. కాని మీరు ఇక ముందు మాత్రం ఆమెతోడి సంబంధాన్ని తెంచుకోవాలి—" స్త్రీకి సహజంగా వుండే ఈర్ష్యా, అసూయల్ని ప్రదర్శిస్తూన్న ప్రభను చూసి జాలిపడ్డా.

కనకమూ, ఆమె దీనావస్థా అంతా కళ్ళకు కట్టినట్లయింది; ఒక్కసారి వెళ్ళి ఆమెనుచూసి, ఓదార్చి రావటం నా విధిగా భావించా.

"ఒక్కసారి వెళ్ళి కనకాన్ని చూసివస్తా."

"ఒద్దు—మీరు వెళ్ళి మళ్ళీ ఆమె వలలో పడటమూ, ఆ పూర్వ విషయాలన్నీ జ్ఞాపకం చేసుకొని మనస్సు పాడుచేసుకోవటమూ జరుగుతుంది. మీరు వెళ్ళొద్దు. ఎవరి ఖర్మ వారిది. ఆమె తల్లిపోతే మన మేం చేస్తాం—?"

స్వార్థమయమైన మానవ జీవితంలో—తనకు హక్కున్న సౌఖ్యంలో భాగాన్ని ఇతర్లఏమన్నా పంచుకుపోతారేమోననే భయంకాబోలు ప్రభది! అన్యోన్యతా, అభిప్రాయ సామ్యమూ—మా యిద్దర్లోనూచాలా విషయాల్లో భేదించటాన్ని గమనిస్తూనే వున్నా. ఒకరి విజ్ఞానమూ ఆత్మ వికాసమూ, అభిరుచులూ మరొకరికి వెగటు కనుకనే ఇన్ని రకాల వ్యక్తులు ఏర్పడి వుంటారు! ప్రభకెందుకు నామీదంత అనుమానం? పాతఖైదీని చూసే పోలీసు విధంగా—నన్ను భావిస్తోంది. వినా ఆమె ఇష్టా ఇష్టాల్లో మెలగవలసిన వాణ్నేనా నేను? ఒక వ్యక్తికి కష్టాలకు సానుభూతి తెల్పటం కూడా, మరొకరికి కంటక ప్రాయమైతే ఎట్లా?

ఆలోచించి—వెళ్ళటానికే నిశ్చయించుకొన్నా.

"వెళ్తారా!"

"వెళ్తాను—రెండురోజుల్లో తిరిగివస్తాను. నువ్వేమీ అపోహపడ నక్కర్లేదు. నీకు నామీదవున్న హక్కుకన్నా, కనకానికే ఎక్కువ వుంది—ఎందుకనో నాకు తెలీదు; పాత స్నేహితురాల్ని చూసి

తీరాలి—”

ప్రభ ఏడ్చింది—కాని కనకమో? ఇంతకన్న ఎక్కువగా విచారిస్తూంటుంది కాబోలు! ఏడుస్తూన్న ప్రభను వెనకనే వదిలి కనకాన్ని గూర్చిన కలతమనస్సుతో బయలుదేరా—

18

సూర్యాస్తమయ సమయానికి శ్రీనగరం చేరాను. ఎవర్నడగను—కనకం సంగతి? ఆమె మామగాడి పేరు నాకు తెలీదాయె. 'కరణం' అని మాత్రం గుర్తుంది. దారి తెలీని పాంథుడి అవస్థ నాకుపట్టింది.

చెరువునుంచి నీళ్ళు తెచ్చుకొనే అమ్మలక్కలూ, వీధిలో ఆటలాడుకొనే కుర్రకుంకలూ, తీరిగ్గా కూర్చొని చుట్టల కాల్చుకొనే ఆసాములూ—నాకొత్త ముఖాన్నీ బస్తీ కళల్నీ కాబోలు తేరిపార చూస్తున్నారు. తమలో లేని నాగరికత నాలో వుందని అసూయపడుతున్నారు. ఎవర్నీ అడగటం నాకు యిష్టంలేదు. కాని అడగకుండా ఎల్లా తెలుసుకొనేది? తీరా ఆ కరణం ఇంటికివెళ్ళి కనకం కోసం వచ్చానంటే—ఆ మామగాడు దుడ్డుకర్ర తీసుకొని వెంటపడితే—పోలిమేరల్లో పడి ఫ్లైల్ రేస్ చెయ్యాల్సి వస్తుందేమో? వాడికోర మీసాల్నీ భీకరాకారాన్నీ తల్చుకుంటేనే నా అల్పప్రాణి అవటిల్లుతోంది.

బెంగాలీ లాల్చితోనూ, గ్లాస్కో పంచతోనూ, నున్నగా దువ్విన క్రాపుతోనూ—ఒక యువకుడు నాకు ఎదురైనాడు—ఆకారాన్ని పట్టి బస్తీ మనిషిలాగు స్ఫురించాడు. అతని పెదవులమీద నాట్యం చేసే చిరునవ్వు ప్రత్యేకం నన్ను ఆకర్షించింది. పురుషుల్లో ఇంత అందకాడు వుంటాడా అనిపించింది. అతని చక్కని కను ముక్కుతీరు అతన్ని పలకరించమని ప్రోత్సహిస్తోంది. ఎరిగివున్న వాడిలాగు కనుబొమల్ని ఎగరేశాడు!

"కరణంగారి ఇల్లెక్కడో చెప్తారా ?" అన్నా— నన్ను తేరి పారజూచి, "మీ పేరు?" అన్నాడు. ఈ అసందర్భపు ప్రశ్న నాకు కష్టంగానే వున్నా, అతని సహాయం నాకు అవసరం కనుకనే తప్పని సరిగాచెప్పా. అతను నవ్వుతూ, "మీరా! నాతో రాండి. వెళ్దాం" అని వెనక్కు తిరిగి నాతోపాటు నడవసాగాడు. ఏమిటి—వీడు నన్ను ఎరుగా ? కాలేజీలో నన్ను చూశాడా ? పూర్వ పరిచయం వున్నట్టు సూచిస్తాడు. నాతో తాత్కాలికంగా స్నేహంచేసి మోస గిద్దామని ప్రయత్నిస్తున్నాడా ?

"మీరు నన్ను ఎరుగుదురా ?" అన్నా. "ఆఁ" అని తలవూపాడు. నాకు ఆశ్చర్యమే అయింది; ఒక్కసారిగా అనేకరకాల ముఖాలు నాకళ్ళముందు తిరిగయ్—కాని, ఎక్కడా ఇల్లాంటి ముఖాన్ని—నాకు కలలో చూసిన జ్ఞాపకం కూడా రాలేదు!

"ఎక్కడ చూశారూ ?" అన్నా.

"క్షమించాలి—చూడలేదు కాని విన్నా మీది......పూరు కాదూ ?" అన్నాడు. మా వూరి పేరు వీడికెల్లా తెలిసిందీ ! చూడ లేదు కాని విన్నాట్ట ! నేనేమన్నా పురాణపురుషుణ్ణనుకుంటు న్నాడా ! నేను మ్యాపులోనైనా చూడని యీ వూళ్ళో వీడొక్క డికీ నే నెల్లా తెలుసోమరి !

"ఇప్పుడు కరణంగారి ఇంటికి వెళ్తే బాగుండదేమో—" అన్నాడు.

"ఏం!" అన్నా, నాకు కలిగిన అనుమానమే వీడికీ ఎల్లా కలి గిందా అనుకుంటూ.

"వాళ్ళమామ వుంటాడేమో—?" చచ్చాం! జోతిష్కుడు. కాదుకద ! మెస్మరిజం చేస్తున్నాడా ! "ఎవర్నిగూర్చి మాట్లాడు తున్నారు ?"

"మీరు కనకం కోసంకాదూ—వచ్చింది ! ఆమెను గూర్చే!" నా కీర్తి ఇంతవరకూ పాకిందా అనుకుంటున్నా—

"మీకెల్లా తెలుసు ?"

నవ్వి, "ఆమె చెప్పిందిలెండి—" అన్నాడు. నాలాగే వీడి కూడా ఆమె స్నేహితురాలా! నేనే ఓడిపోయా—చూడ బోతే వీడికి అన్నీ తెలిసినట్టుంది. "మరి మీరు నన్ను ఎక్కడికి తీసుకు వెళ్తారూ!" అన్నా.

"మీకేం భయంలేదు—రండి—మా ఇంటికి వెళ్దాం—"

ఎవరికోసమోవచ్చి—ఎవరింటికో వెళ్ళటం బాగాలేదు. ఐనా ఇంతకన్న చేసేదికూడా లేదు.

"అనవసరంగా శ్రమ కల్గిస్తున్నా—"

"ఫర్వాలేదు—అన్ని సౌకర్యాలూ చూస్తాను—కనకాన్ని కలుసుకునే ఉపాయంకూడా చెప్తా—"

"మీ ఇల్లెక్కడ.?"

"ఆ రావిచెట్టు కన్పించటంలా—అక్కడ...మా ఇంటి పక్కనే కరణంగారి ఇల్లు—"

ఆ మామగాడు నన్ను గుర్తుపట్టడుకదా? ఏమైనా నాకు కావాల్సిన సహాయం దొరికింది—వీడిమాటల్ని పట్టిచూస్తే నమ్మదగ్గ వ్యక్తి లాగే వున్నాడు. నన్ను తన ఇంట్లోని ఒక గదిలోకి తీసుకుపోయి కుర్చీలో కూర్చోపెట్టి, "వెంకాయ్" అని కేక వేశాడు. నల్లటి తుమ్మమొద్దు లాటి వాడొకడు ప్రవేశించాడు. నన్ను కొట్టేందుకు కాదుకదా!

"కాఫీ తీసుకురారా—" వాడు నిష్క్రమించాడు.

"ఇంతకుముందే తాగివస్తున్నా—"

"ఫర్వాలేదు లెండి—"

"ఇందాకట్నుంచీ తమ పేరు అడగనే లేదు—"

"మధుసూధనరావు—" కొంచెం పొడుగుదైనా, బలే ఘనమైన, ఫేషైన పేరే అనుకున్నా. ఆ వెంకాయ్‌గాడు కప్పుల్తో హాజరయ్యాడు.

"ఈ ఊళ్ళో కాఫీ హోటల్సున్నయ్యా!"

"లేవు—మధ్యాహ్నం కాచుకున్న కాఫీని ఫ్లాస్కులో పోసుకుంటాం—" మొగమాటంతోనే కాఫీతాగా.

కప్పుల్ని అందిస్తూ అతను అన్నాడు; "అకేయ్—పిచ్చితో చెప్పు: రాజుగారొచ్చారని...కరణం ఉన్నాడేమో కనుక్కురా—ఎప్పుడొస్తుందో అడుగు—" పిచ్చి ఎవరు? ఆపిచ్చితో నాకేంపని? ఇదంతా మయసభామర్మంలాగూ, మ్యాజిక్కులాగూవుంది నాకు! ఏమైనా అతను నమ్మదగ్గవాడేననే దృఢనిశ్చయం లేక పోలేదు. వెంకాయ్ తిరిగివచ్చి అన్నాడు: "కరణం తాశీళ్ళ వసూలుకు వెళ్ళాడట—రాత్రికి రాడట—"

"ఎప్పుడొస్తానంది?" "పదకొండు—"

"సరే—నువ్వు వెళ్ళు" వెంకాయ్‌గాడు వెళ్ళిపోయ్యాడు. నాకు మాత్రం వాళ్ళభాష అర్థమవనే లేదు.

"విన్నారుగా?" అన్నాడు, అతను. "పిచ్చి ఎవరూ?"

నవ్వి, "ఆఁ...అంటే కనకమేలెండి...రాత్రికివస్తుంది. మీరు మాట్లాడుదురుకాని," అన్నాడు. సిగరెట్లు కాల్చుకుంటూ ఇద్దరమూ ఏవేవో లోకాభిరామాయణంలోని ఘట్టాల్నిగూర్చి మాట్లాడుకున్నాం. అతను చాలా సరదా మనిషి. ఎదుటివ్యక్తిని నవ్వించగలడు. మర్యాదతో మంచి స్నేహభావాన్ని రూపించాడు.

బాగా చీకటి పడ్డాక—"స్నానంచేసి—భోజనానికి లేవండి—" అన్నాడు.

"స్నానంచెయ్యను —ఆకలి అవటం లేదు" అన్నాను.

"చాలా మొగమాట పడుతున్నారు—నన్ను పరాయివాడిగా భావించొద్దని కోరుతున్నా—" ప్రథమ పరిచయంలోనే ఇంత ఆదరణను ఎందుకు చూపుతున్నాడో నాకు అర్థమవలేదు. తప్పని సరిగా అతనితోపాటే—వంట బ్రాహ్మడు వడ్డించిన మెతుకుల్ని నోట్లో వేసుకొని గదిలోకి చేరాం—

కొంచెంసేపు మళ్ళీ హస్కు జరిగాక—"ప్రయాణపు బడలికలో

అలసినట్టున్నారు. ఆమె రాంగానే లేపుతాను—పడుకోండి—" అన్నాడు మూలవున్న పక్కను చూపుతూ. "నిద్ర రావటంలేదు—"

"ఫర్వాలేదు పడుకోండి—" అని తలుపు దగ్గరిగా వేసి అతను నిష్క్రమించాడు. ఆ గదిలో నేనొక్కణ్ణే అయిపోయ్యా. పడుకున్నా—నిద్రపట్టదు. టేబిల్ మీద వున్న లాంతరు వెలుగు గది నంతట్నీ ఆక్రమిస్తోంది...మరో మూలనుంచి బిగ్ బెన్ గడియారపు టిక్ టిక్ లూ, దూరాన పొలాల్లో నక్కల అరుపులూ వినిపిస్తున్నాయ్. కిటికీలోంచి చెట్ల ఆకుల్నితోసుకొస్తూన్న చల్లనిగాలి మెల్లిగావీస్తోంది

కనకం ఇక్కడి కెందుకొస్తుంది? మామగాడు రానిస్తాడా? ఎల్లావుందో ఆమె? ఊహా ప్రపంచంలో సృష్టించుకొన్న కాల్పనిక కనకాన్నిగూర్చి ఆలోచిస్తూ— నిద్రపట్టక పోవటంవల్ల, దీపం పెద్దది చేసి, ఏదో పుస్తకంతీసి చదువుతున్నా—ఒక్క అక్షరం కూడా అర్థమౌతున్నట్టుగా లేదు.

19

చేతి గాజులశబ్దం చెవిన పడేటంతవరకూ—నన్ను నేనే గుర్తించుకోలేని స్థితిలో వున్నా కాబోలు! "రాజూ!" అంది. సంవత్సరం పైనైంది ఆ కంఠాన్ని విని—వినా దాంట్లో చలనంలేదు!

పుస్తకాన్ని విసిరిపారేస్తూ, "కనకం! వచ్చావా?" అన్నా.

నా చెయ్యి పట్టుకొని, "ఔను—రాజూ! ఇక్కడి కెందుకొచ్చావ్? ఈ లంకలోని రాక్షసుల మధ్యకు వచ్చేందుకు నా కోసం ఎంత ధైర్యం చేశావ్?" అంది. ఇక్కడ భయపడవలసిన విషయమేదో నాకు తెలియకపోవటంవల్లనే నా ధైర్యం నిలబడివుందనుకుంటా. తల్లి మరణాన్ని గూర్చి మరచిపోయిందా?

"అమ్మ పోయిందా—కనకం?"

నిట్టూర్చి అంది: "పోనీ—రాజా! ఈ విశాల విశ్వంలో తల్లి లేనివాళ్లలో నేనొకతెను. మాటిమాటికీ ఆ విషయాన్ని జ్ఞాపకంచేసుకొని మనశ్శాంతిని భంగపర్చుకోలేను. చచ్చినవాళ్ళను గూర్చిచెప్పే ఓదార్పుమాటలన్నీ నాకు బాధకలిగిస్తయ్. చెప్పేవాళ్ళవి, వేదాంతంతోనూ, అనుభవంతోనూ కూడినమాటలే అవ్వొచ్చు—కాని, అవి నన్ను గాయపరుస్తయ్ కనుక, వాటిని వినలేను"—ఎంత విరక్తితో మాట్లాడింది? నాకే ఆశ్చర్యంగావుంది!

"ఇంత మొండితనాన్ని ఎల్లా సంపాయించావ్?"

నవ్వింది. "రాజా! అందరికీ తెలీదా—చచ్చినవాళ్ళు మళ్ళీ బతికిరారని? అంతా కలలాగు భావించి తప్పని సరిగా మరిచిపొయ్యేందుకు, లేని మొండితనాన్ని తెచ్చిపెట్టుకునేందుకూ ప్రయత్నించా—" నేను నిరాశకే గురయ్యా...

"—ఇప్పుడు అనుకుంటున్నాను: జీవితాన్ని అనుభవించటం కూడా ఒక కళఅని; ఎన్ని కళలు నేర్చినా, ఇదితెలీని వ్యక్తి జీవితంలోని కష్టాలకు అధికబాధను అనుభవిస్తాడని—నువ్వు మాత్రం యీ కళకు ప్రత్యేకంగా కృషిచేశావని—"

నవ్వింది—వాడిన ముఖంలోంచే, "ఔను—జీవితం అనే ముళ్ళకంపల్లోంచి ఎక్కువ ముళ్ళు గుచ్చుకోకుండా నడవటం చేతకాకపోతే ఎట్లా? ఇన్నాళ్ళూ నేనుకూడా మిగతా వ్యక్తుల్లాగే వుండేదాన్ని—కానీ మధుస్నేహం దొరికాక—"

వాడి ప్రస్తావన నాకు కష్టంకల్గించింది; ఆమె మాటను మధ్యలోనే అందుకొని, "అతనికీ నీకూ ఏం స్నేహం?" అన్నా.

"మన స్నేహం లాటిదే—!" నాగుండె లెక్కపెట్టలేనంత వేగంగా కొట్టుకుంది. మధు నాకు ఆజన్మశత్రువులాగు కన్పించాడు—

"...చాలా మంచివాడు, లక్షాధికారి. స్నేహానికి ప్రాణాన్ని ఇస్తాడు. ఎడారిలో ఎండిపోతూన్న నాజీవిత లతకు నీరుపోశాడు. ఈ లోకంలో ఇల్లా సహాయపడే ప్రాణి ఒక్కటివుంటే నాకు చాల్ను

నిపించింది. నాభావి జీవితభారాన్నంతట్నీ అతనిమీదనే వదిలేశా. అతని స్నేహం లభించాక దాదాపు 'విచారం' అనేమాటనే మర్చిపోయ్యా—అతని విశాలహృదయంలో ఈ అనాథను గొప్పస్థానం ఇచ్చాడు. నాకు అతనొక దైవస్వరూపుడు..." ఆమెనూ, ఆమె మాటల్నీ చూస్తూంటే నాకు ఒళ్ళు మండింది. ఆమెమీద అసహ్యం పుట్టింది. నా ప్రాణ సమానంగా చూసుకొన్న స్త్రీ—ఒక వ్యభిచారిణిగా మారిందని తలుచుకుంటేనే—నా శరీరం కంపించింది.

"అంత మంచివాడా?" అన్నా వెటకారంగా!

"కాదా? మామ మీద నీకెంత కోపమూ, ఈర్ష్యావుండేది? నాకు తెలుసు రాజూ! నా వస్తువు, నా ప్రియురాలు, అని భ్రమిస్తున్న యీ ప్రియులందరూ—ఆ ప్రియురాలికోసం ఇంకెవరైనా తిరుగుతూంటే సహించలేరు. ఇప్పుడు చూడు; నీమీద అతనికి ఎంత ఈర్ష్య ఏర్పడివుండాలి? కాని అతని ఆత్మవిశ్వాసంలో, అట్లాంటి ఊహలకు తావులేదు...ఇంత ఉన్నతాశయాలుగల వ్యక్తి నా జీవిత మధ్యంలో ఎదురౌతాడని నేను కల్లోకూడా తలవలేదు..." ఇదేనా ఉన్నతాశయం? నాకు బహు చిరాకుగా వుంది.

"అయితే అతని ధనాన్ని చూసి, భ్రమించి అతని వలలోపడి, వ్యభిచారిణిగా, కులటగా, జారిణిగా మారావన్నమాట—" కోపంతోనే నాకు తెలీకుండా యీమాటల్ని అన్నా. కాని, అన్నాక ఆమెను గాయపర్చా ననుకున్నా. నవ్వింది, మామూలుగానే!

"పొరపడ్డావ్! రాజూ! భర్త చాటున చేసేది పవిత్ర వ్యభిచారమూ—ఇది అపవిత్రమూను—ఇంతే భేదం! జీవితఘట్టాల్లో పరిణామమూ, మార్పూ రాకూడదా! ప్రేమించేందుకు అనేక కారాణా లుండొచ్చు. ఒక్క ధనవంతుల్ని మాత్రమే ప్రేమించేవాళ్ళు వేశ్యలు! ఈ లోకంలో నేను అందర్నీ ప్రేమిస్తున్నాను. ఇతర్ల దృష్టిలో నేను ఎవరికైనా శత్రువునేమో నాకు తెలియదు కాని, నా దృష్టికి నాకు ఎవ్వరూ విరోధులు లేరు. మనస్సుల్నిపట్టి లోకంలో బంధువుల్నాలూ,

స్నేహితాలు ఏర్పడుతాయ్ కాని, లేకపోతే—అందరు మనవాళ్ళేగా! నువ్వు ఏమన్నా అనుకో—నన్ను ఏమన్నా అను, కాని, మధు చాలా గొప్పవాడు. ఈ లోకానికీ, ఈ మనుష్యులకూ అతను పనికి రానివాడైతే కావచ్చుకాని—నా ఆశయాలకు తగిన మిత్రుడు—”

“ఇవ్వే నా-ఆ-శ-యా-లు !”

“కాకూడదా? నీ ఆశయాలే—నావి అవ్వాలా? నాకు లేదా వ్యక్తిత్వం? స్వాతంత్ర్యం—” కొన్ని క్షణాలపాటు నిశ్శబ్దంగా వున్నాం. అతి ప్రయత్నంమీద నా ఈర్ష్యను చంపుకోగలిగా; నా దనుకొని భ్రమించిన కనకమే—ఈమె కాదనుకొన్నా.'

“మధు—ఇక్కడ ఏం చేస్తుంటాడు?”

“అతనికి ‘నా!’ అనేవాళ్ళు లేరు. ఈ ఊళ్ళో పెద్ద ఆస్తివుంది—దాన్ని అమ్మేసి ఆ డబ్బుతీసుకొని పట్నం వెళ్ళిపోతాడు. నేనుకూడా అతనితో వెళ్తాను. అతని ధనాన్ని తినేవాళ్ళలో నేనూ ఒకతె నౌతాను—”

“పెళ్ళాడుతావా ?”

“పెళ్ళి నాకు యిష్టంలేదు. అతనూ అదే అన్నాడు. పెళ్ళాడి నప్పట్నుంచీ ఒకరిమీద ఒకరికి విశ్వాసంపోతుంది. లేని అధికార వాంఛ అధికమౌతుంది. ఇది మానవత్వం కాని వస్తువు కాదు—‘నా’ అని భోషాణాల్లోనూ, ఇనప్పెట్టెల్లోనూ దాచుకునేందుకు! అతను... నాకు భాషలో ప్రావీణ్యతలేదు—అతన్ని వర్ణించేందుకు; నేనిప్పుడు అతని లాగు జీవితాన్ని గడపటాన్ని నేర్చుకుంటున్నా. అమ్మ మరణానికి నేనెంతో కృంగి, కృశించి పోవలసింది! కాని అతన్ని చూసి అన్నీ మరిచిపోగలిగాను.

“ఇప్పుడు మంచి మాటలు చెప్పి గోతిలో దింపేదానా అల్లాగే వుంటుంది...” నాకున్న ఈర్ష్యను వెళ్ళగ్రక్కే భాష ఇదేకాబోలు!

“రాజూ!...రాజూ!...మధును యేమీ అనొద్దు; అతను నాకు బాగా అర్థమయ్యాడు—చూడకపోవుగా నా భావిజీవితాన్ని ?—”

మళ్ళీ వర్షానంతోనే ఇద్దరమూ ఊహా సముద్రంలోకి వెళ్ళిపొయ్యాం —ఎన్నెన్ని తలపులు! ఆమె దీనవదనాన్ని చూస్తేనే నా హృదయం కంపించింది.

"ఇక్కడ సుఖంగావుందా—కనకం?"

"నా జీవితంలో అల్లాటి క్షణాలు వెనకనే గడిచిపొయ్యాయో —లేక ముందున్నయ్యో? ఇప్పటి జీవితంలాటిది నా అగర్భశత్రువుకైనా వొద్దు రాజూ! ఈ జైలుఖానాలో నేనుండలేను. ఇక్కడిబండ చాకిరికి నా చేతులెల్లా అయ్యాయో చూడు...!" చేతులుచాచింది; బండబారినయ్. ఈ ఒక్క చేతుల్నిచూచి, ఆమె దుర్భరావస్థను ఊహించుకుంటున్నా.

"రాజూ! నేను వీరింటికి, కూటికీ గుడ్డకూ మాత్రమే చాకిరీచేసే దాసీని! నేను ఒంటరిదాన్ననీ, నా వెనుక నాకు సానుభూతి చూపే వాళ్ళెవరూ లేరనీ, వచ్చినట్టు తమ మాటల్ని శిరసావహించి తీరవల సిన బాధ్యత నాకుందనీ—అపోహపడుతున్నాడు—మామ! అనాధను చేరదీసి తను లోకోపకారాన్ని చేసినట్టుగా గర్విస్తాడు. ఆడుదాని ఒంటరి జీవితంకన్న నరకం ఇంకోటి లేదు. ఈ దేశంలో స్త్రీ అయి జన్మించటమే ఒక శిక్ష! అందులోనూ ఘోరపాపం చేసుకుంటే నే కాని సౌందర్యవతియైన స్త్రీగా జన్మించదు. అందరికీ నేను కావాలి! నన్ను పొందేందుకు అందరికీ అర్హతివుందా అనేప్రశ్న అనవసరం! నన్ను ఆక్రమించి సాధించాలనే ప్రతి పురుషుడి ఊహాను. ఇది నా జీవితంలో బుద్ధి తెలిసినప్పటినుంచే గమనించే దినచర్యైఅయిపోయింది ఆ మామ...వాడికన్న పశువు నయం...నన్ను నిర్బంధిస్తాడు. వాడి పాదాలకింద గతిలేనిదానల్లే పడివుండబట్టేగా నన్నింత లేలిగ్గా చూడ గలుగుతోంది? అంటాడు! తను నన్ను రక్షించాడట! అందుకు నేను కృతఘ్నురాల్నవ కూడదట! తనను వివాహమాడి సుఖించాలట! నా ఇష్టమూ, నా అనుమతీ అక్కర్లేదన్నట్టుగానే చూస్తాడు! ఇప్పటి దాకా ఎల్లాగో కబుర్లుచెప్పి కాలక్షేపంచేస్తున్నా. ఇంత నీచాధి

ప్రయాల్లోఉండే పురుషులతో ఎంతకాలం గడపగలను? ఈ దేశం లోని స్త్రీకి తనను తను రక్షించుకోవటమే మొట్ట మొదటి సమస్య. నా జీవితం రాణించనీ, క్షీణించనీ మధును వదలను. నదిలో మునిగి పొయ్యే వ్యక్తికి ఏది దొరుకుతే అదేగా ఆధారం? నువ్వన్నట్టు అతను కూడా మోసగిస్తే—నాది స్వయం కృతాపరాధమౌతుంది—ఇక్కడ నీచజీవితంనుంచి విముక్తనవుతేచాలు..."

"ముందు ఎక్కడికి వెళ్తావు!" అన్నా.

"ఏమో! ఎక్కడికి వెళ్తానో, ఏంచేస్తానో నాకే తెలీదు. దారీ డొంకాలేదు—నా జీవిత ప్రవాహానికి. మరుక్షణం చింతకూడాలేదు—రాజూ! నేను నీకు వింతమృగంగా కన్పించొచ్చు. కాని, నాకు మాత్రం నా జీవితం చాలా తృప్తికరంగా వుంటుంది—"

కనకం—నిరాధారణలేక జీవితంలో గుడ్డి దానిలాగు దారివెతుక్కుంటోందా? తన జీవితాన్నీ, యవ్వనాన్నీ, వ్యక్తిత్వాన్నీ లోకానికి ఏ విధంగా అర్పించ బోతోందో ఆమెకే తెలీదు! పిచ్చిదానిలాగు తయారైందా? ఈ లోకంలో ఎవ్వరికీ, ఎందుకూ కొరగాక. చింపిరి తలతో కృంగిపోయిన కనకాన్ని నాతోనే తీసుకు వెళ్దామనుకున్నా. కాని, నా జీవితమే నాకు భారమైనప్పుడు — వేరొకరి జీవిత భారాన్ని నిర్వహించేశక్తి నాలోలేదని నాకు తెలుసు. ఒకప్పుడు నాకు రంభగా, ఊర్వశిగా కన్పించిన కనకం—నన్ను ఊహాల్లో. పోహాల్లో—జాగ్రదావస్థలో, సుషుప్తావస్థలోకలవరపెట్టిన కనకం—నా జీవితం శకటాన్నే తారుమారుచేసి నన్ను నేను గుర్తించుకోలేని స్థితికే లాగినకనకం—ఈ వాతావరణంలో నలిగి ఎంత దీనంగా తయారైంది!ఏ సమయమూ లేకుండా, ఎవరి ఆదరణకూ నోచుకోకుండా పోయింది!

"నీకు తోడ్పడేవాళ్ళే లేరా!" అన్నా.

నవ్వింది—సంతోషానికీ, దుఃఖానికీ కూడా మామూలుగా నవ్వే నవ్వే అది. "ఇంత విశాల విశ్వంలో నేను ఏనో్నవంతు? నాలాటి

జీవులు ఎన్ని నలుగుతే మాత్రం ఎవరికి లెక్క? మనం అపోహపడతాం—మన జీవిత కష్టాలకు సానుభూతిగా నిట్టూర్చి, హృదయ పూర్వకంగా కన్నీరు కార్చే వ్యక్తులున్నారని. కాని నిజంగా కష్టాల్ని ఎదుర్కోవాల్సిననాడు మన ముఖమైనా చూసేవాళ్ళుండరు; ఒక జీవి అనుభవించే కష్టం ఫలాన్ని—మరో జీవి అనుభవిస్తుంది. ఒకరు క్షీణిస్తేనే కాని, వేరొకరు రాణించరు!—ఇది లోకచరిత్రే! నా కోసం తిరిగేవాళ్ళూ—నా పాదరేణువుల్ని కళ్ళ కద్దుకుందామనే కోరికను వెల్లడించేవారూ కూడా సహాయపడరు; వాళ్ళకు నేను ఎంతవరకూ అవసరమో అంతవరకే ఉపయోగించుకొని—చీకిపారేసే మామిడి టెంకలాగు నన్ను విసర్జిస్తారు. తమ స్వార్థం తీరేవరకూ గాలిలో కలిసి కరిగిపొయ్యే సానుభూతి వాక్యాల్ని చదివి కళ్ళనీళ్లు తుడుస్తారు; కష్టసమయానికి అంతా విధివిలాసమని పెదవి విప్పరు. ఈ కృతఘ్నతకు శిక్షలేదు! ఇల్లాటి శిక్షలేని నేరాలు అనేకం ఉండబట్టే—జీవితం వెగటుగా ఉంటుంది. మన కష్టాలకు—ఇతర్లు సుఖిస్తూ వుంటే మన హృదయం సహించలేదు. అందుకనే వేదనపడతాం—" ఆగింది. చెదరిన ఆమె ముంగురుల్ని పైకితోస్తూ—ఆమె మాటల్లోని సత్యాన్ని నా విజ్ఞానంతో పరిశోధిస్తున్నా—

"ఇంత ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ఎక్కడ నేర్చావ్—?"

"లోకంలో—జీవితంలోని అనుభవం నీకు లేదా! నీ గడిచిన జీవితంనుంచి ఎన్ని అమూల్య పాఠాల్ని నేర్చుకోవచ్చో తెలుసా!... మధు అంటాడు నేను పిచ్చి పిల్లనట."

నాకేదో గుర్తువచ్చింది. "పిచ్చి అంటాడేమిటి? పిచ్చిక కాదు కదా!"

"పేరు మార్చాడు—పిచ్చమ్మనట! అదే 'పిచ్చి' అంటాడు—నిజంగా నేను పిచ్చిదాన్నా రాజా!" ఆ కళ్ళల్లోని అమాయక జ్యోతిని ఆమెను ఎరిగిన ఏ పురుషుడు మరిచిపోగలడు?

"కాకపోతే ఆ పేరెందుకు వస్తుంది?"

"నిజమే...నిజమే..." అని నవ్వింది.

నిశ్శబ్దంతోనే మరికొన్ని నిమిషాలు గడిపాం. ఆ పూర్వపు సంఘటనలన్నీ జ్ఞాపక మొచ్చాయ్. ఇన్నాళ్లుగా మమ్మల్ని మారు మూలలకు తిరిమిన కాలం యీనాడు దగ్గరిగా జేర్చింది—కాని పూర్వపు జీవితం మరిచిపోగలుగుతే ఎంత బావుండును!

"కనకం! నన్ను మర్చిపోగలిగావా!"

"ప్రయత్నించాను కాని చేతకాలేదు. ఆ దుఃఖాన్ని కప్పుకొనేందుకు ప్రత్యామ్నాయంగా మరికొన్ని నూతనానుభవాలకు అలవాటు పడ్డా మరిచిపోవటం సాధ్యపడదు...నువ్వు మరిచిపోగలిగావా?"

"మరిచిపోతే ఇల్లా ఎందుకు వుంటాను!"

"అంతే—నేను మాత్రం మానవ మాత్రురాల్ని కామా? నీకు చాతకాంది నా చేత నవుతుందని ఎల్లా అనుకున్నావ్?"

"ఆ రాత్రులూ—ఆ ఆనందమూ—ఆ చంద్రుడూ మళ్ళీ జీవితంలో తిరిగి వస్తయ్యా? అన్నీ నిష్క్రమించి పొయ్యాయ్ కదూ!"

"నీకు తెలీదా—గడిచిన క్షణాలన్నీ తిరిగి రావని? అలా వస్తే జీవితం మరీ దుర్భరమవదా? జీవిత పరిమితే అతి స్వల్పం. అందులో సగం రాత్రులు—మిగతాది కష్ట సుఖాలూను! ఇవన్నీ కొరగానివి. లోకానికి మనం ఉపయోగపడే నూతన మార్గాల్ని అన్వేషించేందుకు మాత్రం ప్రయత్నించు. వెనుకటి సుఖాన్నైతే కోరుతావు కాని—కష్టం ఎవరికిస్తావ్? గులాబీ పువ్వును అంటిపెట్టుకొని ముళ్లు లేవూ? వెలుగులో నడిచే వ్యక్తికి తెలీదా—అందులోనే నీడ వుందని? నీకు తెలీదా? ఇవన్నీను—!" నాకు తెలీదా? తెలుసు—తెలిసినా తప్పటడుగుల్లోనే జీవితాన్ని సాగిస్తున్నాం. ఎందుకో పూర్వానుభవాలన్నీ హృదయపు టంచులమీదినుంచి పొంగి పొరలి—కన్నీటి రూపాన బయటపడుతున్నై. ఎందుకింత వేదన?

"కనకం! నేనుకూడా నీతో రానా?"

ఎందుకన్నా నీమాట? ఏమో!

"నాతోనా? దేనికి?...ఇప్పుడొద్దు. ఎప్పుడో మంచిరోజులు వచ్చినప్పుడు కలుసుకుందాం. మా ఇల్లూ, మా ఊరూ, మావాళ్ళూ ...అందరూ జ్ఞాపక మొస్తూంటారు—ఇప్పుడెవరూ లేరుగా! అన్నింటినీ పోగొట్టుకొని ఒంటరిగా కూర్చున్న నా దగ్గరుండి ఏం చేస్తావూ? ఇద్దరమూ దుర్బల హృదయాలతో గతాన్ని తల్చుకుంటూ ఏడుస్తాం—ఒద్దు రాజూ—వద్దు—"

"ఇంత దు:ఖమయ జీవితం ముందుందని కలగనలేదు కదా—మనం?"

"మానవ జీవితం అల్లాటిది కాదా! రాజూ భూమిమీద పడ్డప్పుడే ఏడవటం మొదలు—తుదకు, చచ్చేనాడు—ఇంతమంది ఆత్మీయుల్నీ, సౌఖ్యాన్నీ విడిచిపోతున్నామే అనీ, ఇంకా బతికి వుంటే ఆనందాన్ని అనుభవించొచ్చేమోననీ—తలుచుకుంటూ ఏడుస్తూ చస్తాం. మధ్యమధ్య కన్నీళ్ళు తుడిచేందుకు కొద్ది సౌఖ్యం వున్నా—ఎక్కువ దు:ఖమేగా అనుభవించాల్సింది!—"

కొన్ని నెల్లలో ఆమెలో ఇంత పరిణామమా!

"రాజూ—పెళ్ళి—" ఆమె మాట పూర్తికాకపూర్వమే అందుకొని, సిగ్గుపడుతూ, "అయింది—" అన్నా.

"ప్రభేనా!"

"ఎవరు చెప్పారు?"

"మే మక్కడ ఉన్నప్పుడే ఆ మాటలు అనుకుంటున్నారు—"

నాకు తెలీని విషయం—కనకానికి ఎల్లా తెలిసిందో!

"ఈపాటికి నీకు మనశ్శాంతి కలగాల్సిందేనే...!"

"ఇంకా లేదు—"

"రాజూ! ప్రభ మంచిది. ఆమె నీ జీవితాన్ని బాగుచెయ్యగలదు. పురుషుడి ప్రవర్తనకు మార్గదర్శకత్వం వహించే శక్తి స్త్రీలో వుంది. దాన్ని గ్రహిస్తే—సంసారంలో కొంత శాంతి దొరక్కపోదు—"

తిరిగీ నిశ్శబ్దమే మాకు గతయింది, సకల సౌఖ్యాల్నీ అనుభవిస్తుందని నేను ఊహించిన కనకం—ఇంత దుర్భర జీవితానికి గురైందేమానని ఆలోచిస్తున్నా.

"రాజూ! రేపు వెళ్ళిపో—" తల వూపా.

దూరాన బుడబుక్కల పాట విన్పిస్తోంది. తెల్లవారుజామున వీచే చలిగాలి కిటికీ చువ్వల్ని తోసుకొని వస్తోంది.

"తెల్లారుతోంది—రాజూ! మళ్ళీ వెళ్ళిపోవాలి. మనదీర్ఘ వియోగానంతర సంయోగం మనను బాధించింది—ఏమైనా మన విషాదజీవితంలోని ఒక్క ఘట్టమేగా—ఇది?...నేను వెళ్ళనా!" విద్యుల్లతలాగు ఆమె నాకు అందదు. నీళ్ళను గుడ్డలో మూట కట్టలేని నా అసమర్థత నాకు తెలుసు...తెల్లవారుతే మళ్ళీ ఇవన్నీ మరిచిపోవాలి—

"వెళ్తావా?" "అన్నా. "ఒద్దా?"

"ఒద్దకపోతే ఎట్లా? నీకు కష్టం కలగదా? వెళ్ళు కనకం—నువ్వు సౌఖ్యపడటమే నాకు కావాల్సింది—"

"రాజూ!...నా రాజూ!" అని నన్ను దగ్గరకు లాక్కొంది. సానుభూతి చూపే హృదయానికిది ప్రతిఫలం కాబోలు!

20

"మీ నాన్నగారు మీతో చెప్పమన్నారు; 'ఎక్కడైనా ఉద్యోగ ప్రయత్నాలు చెయ్యమని'—" నాకు బుర్ర తిరిగిపోయింది.

"ప్రభా! నిన్నుకూడా యీ విషయంలో సలహా అడుగుదామని వుంది—చెప్పు: ధనసంపాదన వొక్కటేనా జీవితంలో సాధించాల్సింది!—"

"మీకు రోజు రోజుకూ మతి పోతోందనుకుంటా. సాధించేవి అనేకం ఉండొచ్చు. కాని కుటుంబ రక్షణ కోసమూ, ఉదరపోషణ

కోసమూ ధన సంపాదన అక్కర్లేదా? మీరు ఆలోచించండి: మామగారు పెద్దవారైనారు. కుటుంబభారం మీమీదవుంది. డబ్బు లేక పోతే—మనంత దౌర్భాగ్యులు ఇంకెవరైనా వుంటారా? లోకానికి కావాల్సింది—ఒక్క ధనవంతులేగా! ఈ జనం అంతా సూర్యుడితో పాటు మేలుకొని, సూర్యుడితో పాటే పని చేస్తున్నారంటే-ధనం కోసం కాదా? 'పొట్ట' అన్నది వున్నాక దాన్ని నింపుకోవద్దా! ధనంకోసం కాదా—ఇంతమందీ ఇన్ని పనుల్నీ చేస్తోంది?—"

"ధన సంపాదన ఒక్కటే గుర్తైతే దొంగ సంపాదనా, వేశ్యా సంపాదనాకూడా మనం ఒప్పుకోవాల్సి వుంటుంది—"

తల వూపింది. "ఔను, వాళ్లకు అంతకన్న ధనాన్ని సంపాయించే శక్తి లేదు; ఉన్నా లోకం వారికి అవకాశాన్ని ఇవ్వదు. ఏం చేస్తారు పాపం! బీదరికంలోని బాధ తెలుస్తే అర్థమౌతుంది; యాచించటంకన్న తలవొంపు పని వుందా? ఐనా ఇంతమంది ఆత్మాభిమానాన్ని చంపుకొని తిరుగుతున్నారంటే—ఉదర గోళం కోసం కాదా? బీదరికంలో పుట్టాను. బీదరికంలోనే పెరిగాను; నాకు తెలుస్తుంది—ఆ బాధ; భోగిగా ఉన్నన్నాళ్ళూ కడుపు నిండుగా ఉన్నన్నాళ్ళు మీలాగే మాటలు చెప్పొచ్చు..." ఇంక చెప్పలేక కంట నీరు పెట్టింది.

"నేనేమన్నాను? ఇంతమాత్రానికే ఏడుస్తావ్ దేనికి?"

"ఏమనాలి! మీకు సంసార బాధ్యతే పట్టలేదాయె! చదువుమాని ఎనిమిదేళ్ళయింది. కుటుంబ కష్టాలు అధికమౌతూన్నా మీకు లెక్కలేదాయె. మీకు సలహా ఇచ్చేపాటి విజ్ఞానం నా దగ్గర లేకపోయినా మన ముందుగతి ఆలోచించండి—" ఆలోచించా: ఇరవైఎనిమిదేళ్ళ జీవితం అప్పుడే గడిచి పోయింది! నేను సంపాయించింది ఏమీ లేదు. గడ్డిపోచ ఎత్తు గౌరవంకూడాలేదు; ఇన్నాళ్ళూ, ఇన్నేళ్లూ వృధా! ఇప్పుడు నా కృషి అవసరం. నా కష్టాని కొచ్చే ప్రతిఫలాన్ని వీరంతా అనుభవిస్తారా? నేను తండ్రి సంపాదన్ను అనుభవించలా? ఏమైనా—ఇదినావిధి!

"మీమీద ఆధారపడి—ఆశలుంచుకొన్న ప్రాణుల్ని చూడండి. మనం ధనవంతులంకాదు. సంపాదనలో కష్టమే ఉండొచ్చు. కాని కష్టంలేని సుఖం లోకంలో వుందా? మీరు చిన్నవారు కాదు. నేను చెప్పవలసిన దాన్ని కాదు. మామగారికి కష్టాన్ని కలిగి స్తున్నారు—" ఇన్నాళ్ళూ ఖర్చుపెట్టమే నేర్చుకొని కూర్చున్న నేను—యీనాటినుంచీ సంపాయించటం నేర్చుకోవాలి! ఇల్లు! బాధ్యత! భార్య! తల తిరిగింది—ఎల్లాగో బైటపడ్డా.

సంసారం బాగా అర్థమాతోంది. సౌఖ్యంకన్న కష్టం ఎక్కువ. వైవాహిక జీవితంలో—ఒక మెషీన్‌లాగు పనిచేసే బాధ్యత ఏర్ప డ్డది. ఇవన్నీ బంధనాలు—ఉరితాళ్ళు—నిడకన్నా ఘోరంగా వెంట పడే బాధ్యతలు—చెదిరిన మనస్సుతో పార్కులో ఒకమూలకుజేరా. ఇప్పుడు అర్థమాతోంది—లోకంలో నన్నెవరూ ఎందుకు లక్ష్య పెట్టరో, నిరుద్యోగి వేదనతో హృదయం నిండి పోయింది. సంపా దన లేందే మర్యాదలేదు. స్నేహితులు నవ్వుతారు. దుర్భరం! నన్నెవ రేమన్నారు? తండ్రిమీద కోపం దేనికి? నా బాధ్యతను నాకు చూపారు. ఎవరి తప్పుంది? బతికినన్నాళ్ళూ తప్పదిది!

రాత్రి చాలా ఆలస్యంగా ఇంటికి వచ్చా.

ప్రభ కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకొంది. "నేను అన్నాననే కదూ—యీ పగలంతా ఇంటికి రాంది? మీ పాదాలమీద పడతాను—నన్ను క్షమించండి. ఇంకెప్పుడూ అనను. మీతో పాటే వుంటే తింటాను— లేకుంటే మానుతాను—"

"ఎవరి తప్పూ లేదు—ప్రభా! నేను బతికిఉండటమే నా నేరం ...ఆలోచించాను: సంపాయించాలనే ధృడనిశ్చయాని కొచ్చా. ఉద్యోగప్రయత్నాలు చేస్తాను..."

ఆమె ఏమో ఆలోచించుకొని, "భోజనానికి రాండి—" అంది.

"ఆకలవటం లేదు—" పమిటచాటున ఏడుస్తూ "నాకు బాధ కల్గిస్తున్నారు. నే నేం చేశాను? నా నేరానికి శిక్ష విధించండి—

అన్నమూ, నీళ్ళూ మాని సాధిస్తారా—?" నామీద వాలింది.

"ప్రభా! పిచ్చిదాని వౌతున్నావ్—నాకు కోపం లేదు—నీ మాటల్తో నాకు జ్ఞానోదయమైంది. సంపాయించలేని భర్త—భార్యకే అలుసు! లోకానికే బరువు నీ కోర్కెల్లో, ముచ్చటల్లో నేను దేన్నీ తీర్చలేకపోయ్యాను. ఇకముందన్నా నిన్ను సంతోష పెట్టేందుకు ప్రయత్నిస్తాను—పద... భోజనానికి..."

21

గట్టి ప్రయత్నంమీద నెలకు ముప్పై రూపాయిల జీతంవచ్చే చిన్న ఉద్యోగాన్ని సంపాయించ గలిగాను. యజమాని దగ్గర చాకిరీతోనూ ఇంట్లో సంసారపు గొడవతోనూ నా కాలం సరిపొయ్యేది. మూడు సంవత్సరాలదాకా కనకం ఏమైందోకూడా నాకు తెలీదు; కాని ఆమెను నేను మరిచిపోలేదు. ఎడబాటుకు బాగా అలవాటైపోయి వుండటంచేత—పూర్వమంత కలతకు గురవలెదేమో ననుకుంటా.

కాలచక్రానికి ఎంత మహత్తర శక్తి వుంది! మనం ఊహించుకో లేని విషయాలెన్నోకళ్ళ ఎదుట జరుగుతయ్; ఒకనాడు సకల సౌఖ్యాల్నీ అనుభవించిన భోగులు—పిలుస్తే పలికే దిక్కులేని జోగులౌతారు. ఇది ఇప్పటినా జీవిత చరిత్రలో నేర్చుకున్న వేదాంతం...

మట్టిలో కప్పబడ్డ మణిలాగు ఇనాళ్ళుగా మరుగుపడ్డ కనకం—ఒక్కసారిగా ప్రజ్వరిల్లింది. ఆమె తన జీవితాన్ని నాట్యకళకు అంకిత మిస్తూన్న విషయం తెలుసుకునేదాకా—ఆమె విలువను గ్రహించలేక పొయ్యాను. చిత్రాల్లో నటించి ఆమె పేరు సంపాయిస్తోంది; ఆనాటి పిచ్చి కనకంలో ఇమిడివున్న కళా జ్ఞానమంతా యీనాడు అన్ని వైపులకూ వ్యాప్తమై తన ప్రతిభను ప్రకటిస్తోంది.

ఆమె నటించిన మొట్టమొదటి చిత్రాన్ని చూసి తన్మయుణ్నయ్యాను—తెరమీది ఆమె ప్రతిబింబం నన్ను పలకరిస్తున్నట్టే స్ఫురించింది. ఇప్పుడామె వయస్సు ఇరవై నాలుగు సంవత్సరాలే అయినా—తెర మీది కనకం—నా కా మొదటిరాత్రి నూత్న అందాన్ని అందిచ్చిన కనకంలాగు వుంది! 'జీవితాన్ని ఆరు సంవత్సరాలు వెనక్కు నెట్టేసుకొంది—కళారాధకులకు యీ ప్రజ్ఞ వుంది కాబోలు! ఎంతమంది ప్రేక్షకులు ఆమెను యీ నాడు మొట్టమొదటిసారి చూసి, భ్రమిస్తూ ఎన్ని ఆశల్ని ఊహాప్రపంచంలో కల్పించుకొంటున్నారో! కళారాధన లోకానికి ఎంత ఉపయోగపడుతోందోనన్న ప్రశ్న యీ నాడు నాకు స్ఫురించింది. పరిస్థితులు అనుకూలంగా వుంటేనే కాని వ్యక్తిగతమైన సామర్థ్యత తెలీదు కాబోలు!

దాదాపు ముప్పై వసంతాలు గడిచిపోయిన నా జీవితంలో—లోకానికి పనికివచ్చే పని నేను ఒక్కటైనా చెయ్యలేదు. మానవుడు తన కీర్తిని తన చెవులారా వింటూంటే ఎంత ఆనందాన్ని అనుభవిస్తాడో! తనను అత్యాధిక్యతతో చూచేవాళ్ళ నడుమ ఎన్నాళ్ళైయినా బతుకుదామనిపించదా? కనకం ధన్యురాలు—ఒక కళను ఆరాధిస్తోంది—ఇప్పటి ప్రజలకే కాకుండా, ముందు జన్మించబోయ్యే ప్రజలక్కూడా ఆమె కళారాధనతో పనివుంది! నేను మాత్రం కనకంలాగు ఒక కళను ఎందుకు ఆరాధించరాదు? కాని నాలో ఏం విశేషం వుంది?

కొన్నాళ్ళనుంచీ నా దృష్టి సాహిత్యంమీద కేంద్రీకరింపబడ్డది. తమ అనుభవాన్నంతట్నీ ఇమిడ్చి లోకచరిత్రనే 'కళ్ళకు కట్టినట్టుగా రచనల్ని సాగించిన మహానుభావులు జ్ఞాపకం వచ్చారు. కథలు రాసి సాహిత్య సేవ చేద్దామనే సంకల్పంతో, నూతనోత్సాహంతో ప్రయత్నించసాగాను.

22

నా ఆరు సంవత్సరాల కృషి వృథా పోలేదు. కథారచనలో కొంత అనుభవాన్ని సంపాయించాను. చాలామంది స్నేహితుల దగ్గర్నుంచీ, ముఖ్యంగా కనకం దగ్గర్నుంచీ—నా కథలు బాగున్నాయనీ ఇంకా ముందు ముందు దేశానికి ఉపయోగించే కథలకోసం ఎదురు చూస్తూంటామనీ ఉత్తరాలు వచ్చేవి. ఈ కాలంలో కనకం నటించిన మరి నాల్గు చిత్రాల్ని చూడగలిగాను. నానాటికీ ఆమె కళాదృష్టి తీక్ష్ణత వహిస్తోందనిపించింది. అనేకపత్రికలు ఆమె నటనా కౌశలాన్ని ప్రశంసించాయ్. ఆమె పేరు అనేకమందికి అతి ముఖ్యమైపోయింది.

రెండు మూడు సార్లు మెడ్రాస్ వెళ్ళి ఆమెను దర్శిద్దామనిపించింది — సుదినాలనేవి ఆమె చూడగలుగుతూన్న యీ జీవిత ఘట్టాల్లో ఆమె ఎల్లా వుందో ఊహించుకోలేకుండాకూడా వున్నాను. కాని అనేక అవాంతరాలవల్ల నా ప్రయాణం పడనేలేదు. నన్ను రమ్మని కనకం రాసిన ఉత్తరాలే నన్ను ప్రయాణానికి మరింత ప్రోత్సహించినయ్. ఆ సంవత్సరం మెడ్రాస్ వెళ్లా.

ఇంటిదగ్గర ఆమెలేదు—ఎప్పుడో సాయంత్రానికికాని రాదట... నాకేమీతోచక స్టుడియోకు వెళ్ళా. కోంమీసాల డవాలా బంట్రోతు గేటుదగ్గరే నన్ను ఆటంకపరిచాడు. లోపల జరుగుతూన్న షూటింగుకు నేను అడ్డమొస్తానని వాడికి తెలుసేమో! నాలాగే అక్కడిదాకావచ్చి ఆశాభంగంతో తిరిగిపోతున్నవాళ్ళు నా కళ్ళ పడక పోలేదు. కాని, నాకూ కనకానికీ వున్న స్నేహం వీళ్ళల్లో ఎవరికి తెలుసు! ఒకవేళ నాలాటి సామాన్యుడు చెప్తే మాత్రం ఎవరు నమ్ముతారు! హతాశా హృదయంతో పిచ్చివాడులాగు ఆ సాయంత్రం వరకూ ఊళ్ళో తిరుగులాడాను. ఆ అరవగోడుతో చెవులు గింగురు మంటున్నై.

రాబోయే ముందు నేను రాసిన ఉత్తరం ఆమెకు అందలేదేమో నని ఆలోచిస్తూ తలొంచుకు నడుస్తున్నా. మౌంట్—బీచికి వెళ్ళే జనమూ—కార్లూ, ట్రాములూ, సైకిళ్ళూ—రణగొణధ్వని పిచ్చెక్కి స్తున్నాయ్. కారు బుర్రున వచ్చి నాకు సమీపంలో ఆగింది. ఒక్క సారిగా హడలిపోయి చూశాను—కొంచమైతే మీదిగా కూడా పొయ్యేది! ప్రాణగండం!

కారు డ్రైవరు, "ఏమయ్యా! హారన్ కొడితే వినపడదా! చెవుడా!" అంటున్నాడు. నాకు అతని మాటలమీద లక్ష్యంలేదు—కార్లోకి చూస్తున్నా—అప్పుడే కొన్న పేపర్ను ముఖానికి అడ్డం పెట్టుకొని చదువుతూన్న స్త్రీ వ్యక్తి—ఎవరా వీడని కాబోలు—నన్నే చూస్తోంది.

కనకం! వెదుకుతూన్న తీగ! ఎంత ఫ్యాషనబుల్‌గా తయారైంది 'కనకం!' అని పెద్దకేక వేశాను పిచ్చివాడిలాగు. కారు ఆగటం ఆలస్యం గానే కారుచుట్టూ కొంతమంది జేరి గుసగుస లాడుతున్నారు. చిక్కు మొగంతో వాళ్ళందర్నీ తోసుకుంటూ ఆమె దగ్గరకు వెళ్ళాను. ఆమె నవ్వుతూ తలుపు తెరిచింది. వెళ్ళి ఆమె పక్కనే కూలబడ్డా; చుట్టూ జేరిన వాళ్ళందరూ తెల్లమొగాలు వేసి నోళ్ళు సగానికి తెరిచి నావైపు యీర్ష్యగా చూస్తున్నారు.

"ఇంటికి పోనీ—!" ఆజ్ఞాపిస్తున్నా, ఆరేళ్ళనాటి కంఠమే అది! కారు బైలుదేరింది...ఆమె రూపులోనూ, దుస్తుల్లోనూ పొందిన విచిత్రపరిణామాన్ని కన్నార్పకుండా చూస్తున్నా. గాలికి రెపరెప లాడే పమిటా, చిందరవందరగా ఫాలభాగంమీద నాట్యంచేస్తూన్న ముంగురులూ, కొంటెగా చూసే పక్కచూపూ, చిరుపెదవులమీది వెన్నెల నవ్వూ—అన్నీ కలిసి పూర్వపు కనకం కన్న యీ కనకానికి ద్విగుణీకృత సౌందర్యాన్నీ ఆకర్షణనూ ఇస్తున్నాయ్...ఆమెకూడా ఒక్కక్షణంలో నారూపులో పొందిన పరిణామాన్ని కాబోలు చూసింది.

"ఎప్పుడొచ్చావ్—రాజూ?" ఎంత దయతో అడిగింది!

"ఉదయాన—" "వస్తున్నట్టు ఉత్తరమైనా లేదే?"
"రాశాను—అందలేదేమో?" కొంచెమాగింది— ఆ కళ్ళల్లోని మెరుపులోనే అనేక విచిత్ర మార్పులు—

"ఏమిటల్లా చూస్తావ్?" "ఎంత మారావ్—కనకం!"

"ఆరు సంవత్సరాల క్రితం చూశావ్ కదూ? అందుకని, అల్లా కన్పిస్తోందా?"

"తెరమీద చూస్తూనే వున్నాగా నిన్ను!"

"మరి అంతగా మారానా?"

"తెరమీది కనకానికీ, యీ కనకానికీ చాలా భేదముంది—"

"నాకు తెలీకుండానే నాలో మార్పు వచ్చిందన్నమాట—ఏమిటా మార్పు?" నవ్వింది.

"నీకు నానాటికీ యవ్వనం వృద్ధిపొందుతూన్నట్టుంది—కనకం! నీ కళ్ళల్లోని కాంతి కిరణ జాలపు సంఖ్య వృద్ధవుతోంది — ముఖ వికాసం......"

"అపు...వర్ణించొద్దు. దీర్ఘ వియోగానంతర సంయోగంలో అల్లాగే కన్పిస్తాలే. శ్రీనగరంలో చూచినప్పటిలాగు లేననుకుంటు న్నావ్ కదూ? అప్పటికీ ఇప్పటికీ—నాకే పునర్జన్మ ఎత్తినట్టుగా వుంది—"

ఇంటి ముందు కారు ఆగింది—ఇందాక ఆ పెద్ద సౌధాన్ని బైటి నుంచే చూశాను—ఆమెతో లోన ప్రవేశించాను. అరుగుమీది ఆరు కుర్చీల్లోనూ ఏదీ ఖాళీలేదు. ఆమె చెప్పుల చప్పుడుకే అందరూ లేచి నిలబడ్డారు. నాకోసమేమో ననుకున్నాను కాని, ఆ ఆరుముఖాల్లోనూ ఒక్కటైనా నేను ఎరగనిదే. కనుబొమల్ని దగ్గరగా జేర్చి ఆమె అంటోంది; "కొంచెం సుస్తీగా వుంది—తలకాయ నొప్పి వస్తోంది. ఇవ్వాల్టికి ఎవరితోనూ మాట్లాడలేను—క్షమించాలి స్టుడియోకు రాండి—" చరచరా లోపలికి వెళ్ళిపోయింది; తెల్ల 'మొగాలు వేసి

అందరూ నావైపు కొరకొరా చూస్తున్నారు. వాకిట్లో కట్టేసున్న కుక్క మా అందరికీ సమాధానం చెప్తోంది. నేను వాళ్ళను గమనించనట్టుగానే లోపలికి వెళ్ళిపొయ్యా—కనకం నేలను కాలితో తంతూంది.

"తలకాయ నొప్పా!" అన్నా. "ఆఁ మందిస్తావా!"

"నేనేం డాక్టర్నుగాను—" నా జ్వరంలో ఆమె ఇచ్చిన సమాధానమే ఇదని గుర్తొస్తోంది! నవ్వింది—"చూడు రాజూ! ఎక్కడికి వెళ్ళినా తప్పరు—నక్షత్రకులు! నాకోసం ఇంటి చుట్టూ ప్రదక్షిణాలు చేస్తారు. లక్షాధికార్లు కార్లేసు కొస్తారు—వాళ్ళ బొజ్జల్ని చూసీ, జరీ తలపాగాల్ని చూసీ బ్యాంకు చెక్ బుక్స్‌ను చూసీ—పాదాలమీద పడతాననే వాళ్ళ ఆశ! పద్మం చుట్టూ జేరే భ్రమరాలకైనా బుద్ధి వుంది—వీళ్ళకు లేదు...వాళ్ళ వేషాలు చూస్తూంటే—మూడో కన్ను వుండి దాన్ని ఉపయోగిస్తే బాగుండు ననపిస్తుంది. తప్పనిసరిగా ఆ సమయానికి లేని అర్జంటు పనులూ, తల నొప్పులూ—అనేకం నన్ను ఆవరిస్తయ్—"

"నన్ను చూసినావా!"

"అన్నానా!...ఎంతమందో చూశావా వీళ్ళందరికీ నా స్నేహం కావాలట! ప్రొడ్యూసర్లూ, డైరెక్టర్లూ, ఎడిటర్లూ—ఇంటర్‌వ్యూలనీ బిజినెస్ అనీ, అభిప్రాయార్థమనీ వేధించుకుతింటారు. వీళ్ళగొడవ మహా నవ్వొస్తుందిలే—రా—రాజూ! ఇల్లు బాగుందా?—"

ఇల్లంతా తిప్పింది—ఒకనాడు ఆస్తిపాస్తులులేని కనకం—యీనాడు పెద్ద భవనానికి అధికారిణి! ఆధునిక విద్యుచ్ఛక్తితో అమర్చబడ్డ సౌధం—ఎంత ఖర్చయిందో—ఇది కట్టడానికి! మేడమీదికి తీసుకువెళ్ళింది—పడకగది! కిటికీల్లోంచి వీచే చల్లనిగాలి—దూరాన కన్పిస్తూన్న సముద్రపుటలల కదలిక—సూర్యుడు అస్తమించినా వెలుగుమాయని సమయం—నన్ను నేనే మరిచి పొయ్యానా!

"కూర్చో ఇప్పుడేవస్తా—"

పది నిమిషాలు అంత గొప్పగదికీ ఒక్కణ్ణే అయ్యాను. తిరిగొచ్చి అద్దంముందు నిలబడి కుంకుమతో బొట్టుపెట్టుకుంటోంది.

"పెళ్ళయిందా ?"

గిరుక్కున తిరిగింది—"ఆ... పెళ్ళి! పెళ్ళికాకపోతే బొట్టు పెట్టుకోకూడదా రాజూ? ఈ బొట్టులోనూ, ఆ జంద్యంలోనే వుందా—పత్నీత్వమూ, బ్రాహ్మణీకమూను? ఇక్కడా విజ్ఞానం రోజురోజుకూ క్షీణిస్తోంది కాబోలు? మానవ హృదయ వేదనను—మానవుడే గ్రహించలేని అధమస్థితిలో ఉన్నాడంటే—పశువుకు ఏ విధంగా అధికుడో అగమ్యపటంలేదు—వితంతువంటే ఇంతమంది దృష్టికి దిష్టి పిడతలాగుండాలా? ఏ అధికారమూలేని బానిసలకు బానిసగా ఉండాలికదూ? జన్మహక్కయిన మానవత్వాన్నీ, వ్యక్తిత్వాన్నీ, సౌఖ్యాన్నీ చివరకు భగవంతుడిచ్చిన కురుల్నికూడా ఉంచుకునే హక్కు లేదుకదూ; నారీత్వాన్ని లాక్కునే శక్తి లేదేననా! మీ అందరి ఏడుపూను? లోకంలో జన్మించటం ఒక్కటే నేరమైనట్టు లేని హక్కుతో వితంతువుల జీవితాన్ని భగ్నం చెయ్యటమేనా వీరి ఆశయం? భోగులకు—మాకేం తెలుస్తుంది ఆ బాధ? కడుపు నిండిన మాటల్నీ, కడుపులో చల్ల కదలకుండా చెప్పే ఉపన్యాసాల్నీ ఏకరువు పెట్టటం కాదు. నలుగురూ నవ్వుతూ దూషించినంత మాత్రాన, నీచురాలుగా చూసినంత మాత్రాన ఆమె నారీత్వం ఏమైందీ? పదిమంది బలవంతులు ఒక్క బలహీనుణ్ణి చావబాదటమేగా న్యాయం? నా శ్రేయస్సు కోరుతున్నామని బురఖాలు వేసుకొని తిరిగేవాళ్ళందరికీ నా వేషాలు ఇష్టంలేవు—కాని నా ఐశ్వర్యం అందర్నీ ఓడించగలదు. అర్హత, అనర్హల్లోనూ సుగుణ దుర్గుణాల్లోనూ ఎవరికి పని? నే నిప్పుడు ఎంత ఆట ఆడినా పర్వాలేదు—అవునా?" నుదుటి కుంకుమ రంగుతో కలిసిన ముఖవర్ణంతో నా వైపు చూస్తోంది—

"కోపం వచ్చిందా?"

"లేదు." ఎంతలో ప్రసన్నత! అపాయంలేని వ్యక్తి! కిందినుంచి వచ్చిన టీని సేవించాం...నా పక్కగా కూర్చొని నా ముఖంలోకి చూస్తూ అంది: "రాజా! నిన్ను చూచినప్పుడల్లా వెనుకటి రోజు లన్నీ జ్ఞాపకమొస్తయ్. మానుతూన్నదీ, కొద్దిగా చెక్కు కట్టిందీ—పుండు మళ్ళా రేగుతుంది. ఏదో చెప్పుకోలేని విచారంతో హృదయం నిండుతుంది...ఇప్పుడు నువ్వు హాయిగా వుంటున్నావ్ కదూ?"

మెత్తని వేళ్ళతో నా హృదయాన్ని మేల్కొల్పుతోంది. ఆరు సంవత్సరాలనాటి కస్పష్...ఆమె మాటలకు నాకూ అన్నీ జ్ఞాపక మొస్తున్నయ్. ఏం చెప్పుకోను నా జీవితం సంగతి!

"నీతోనే సరి...కనకం! నువ్వుకానీ, నేనుకానీ జన్మించకుండా వుండకపోతే—రెండు జీవులు ఇంతగా బాధపడేవి కావేమో? ఆ రోజులు మరిచేటంత తేలికవా? ఆక్షణాలన్నీ హృదయపుటాల్లో సువర్ణాక్షరాల్తో ప్రకాశిస్తూంటాయ్. జీవితంలో ఎంత అగాధ మేర్పడ్డా —ఆ గడిచిన రోజులు ఎంత దూరమైనా కన్పిస్తూనే వుం టాయ్. ఒక్కొక్కసారి నేనుఅనుకుంటాను: నేనొకభూభారమని... ఆనాటి చందమామే యీనాడూ ప్రకాశిస్తూన్నా మనలో ఎంతమార్పు! ఆ అనుభవమంతా గడిచిపోయింది......వెనక్కు తిరిగి చూసుకుంటే ఎన్నాళ్ళు ఎన్నేళ్ళు గడిచిపొయ్యాయోననిపిస్తుంది...ఆ అనుభవా ల్లేవూ నీకు? మనకు తెలీకుండా వచ్చే యీ మార్పులు—చెప్పకుండా ఎదురయ్యే కష్టాల్ని తప్పనిసరిగా ఎదుర్కొంటూ—నలిగిన జీవితాన్ని ఎల్లాగో యీడ్చుకు పోవటమే కావాల్సిందనే స్థితికి కూడా దగలేదా —మనం?...పూర్వపు క్షణాల్ని యీ క్షణాల్తో పోల్చి—అంత ఆనందం లేదే అని ఏడుస్తాం. ఆభేదాన్ని గుర్తించ కుండా వుంటే ఇంత బాధ ఉండదు—హృదయాలున్న వాళ్ళందరూ వెనుకటి విష యాల్ని జ్ఞాపకంచేసుకొని—మనలాగే బాధపడతారు—కదూ?..."

కళ్ళు చెమ్మగిల్లుతున్నై. శరీరంలో ఆబాధ ఎక్కడో గుర్తించినా—లేదు దానికి మందు! గడిచిపోయిన క్షణాల విలువను యీనాడు

గురించకపోవటంకన్న అదృష్టం ఇంకెక్కడుంది?

"పొరపడుతున్నావ్ —రాజూ! గడిచిన కాలమే మంచిది. త్వరగా విముక్తి మార్గాన పడతాం. అవి మంచిరోజులే కావొచ్చు—కాని, వాటిని అంటిపెట్టుకున్న చెడ్డరోజుల సంగతేమిటి?..." మాట్లాడలేక కాబోలు—చిరుపెదవుల్ని వొణికిస్తోంది. ఇద్దరమూ నిశ్శబ్దంలోనే విచిత్ర సంఘటనల్ని జ్ఞాపకం చేసుకుంటున్నా మనుకుంటా. కళ్ళు రెండూ మూసి, అరచేతుల్తో ముఖాన్ని కప్పుకుంది—నాలాగే అంతా మరిచిపోదామని ఆత్మతో వ్యర్థంగా పోరాడుతోందా? ఈ ఆత్మ పరీక్షలు మరింత బాధను కలిగిస్తయ్.

"కనకం!" ముఖం ఎత్తింది; ఎర్రబారిన ఆమెకళ్ళు దీపదృక్కుల్ని ప్రసరింపజేస్తున్నయ్.

"మధు ఏడి?"

గట్టిగా ఊపిరి పీల్చి అంది. "వస్తాడు—రాజూ! నా కష్టాల్ని నిజంగా ఆచినవ్యక్తి అతనే! యీ విశాల విశ్వంలో కొరగాని తృణంగా పడివున్న నన్ను దాటిపోతూ ఏరి, సాంపట్టి యీ స్థితికి లాక్కొచ్చాడు. అంత ఉదార స్వభావుణ్ని కలుసుకోగలుగుతా ననుకో లేదు...నిన్నుగూర్చి అడుగుతూ వుంటాడు..." మళ్ళీ సాగించింది పొగడ్తను! ఆమె కృతజ్ఞతను చాటే భాష అదేనని ఆమె అభిప్రాయం కాబోలు! నాదనుకొన్న కనకం—వాడిదై పోయింది! కిందినుంచి కుర్రవాడు ఉత్తరాలకట్ట తెచ్చాడు; దాదాపు మూప్పై నలభై కనగ్గున్నయ్.

"ఏమిటవ్వి?" నవ్వింది నిర్లక్ష్యంగా.

"ఈ దేశంలో ఎంతమంది మూఢులున్నారో నేను చెప్పగలను! వాళ్లాటి అందగత్తె, నటీ అయిన ప్రతి వ్యక్తీ చెప్పగలదేమో? ఉత్తరాలు రాసిన వాళ్ళందరికూ నేను కావాలి; కనీసం నా ఫోటో కావాలి! అసలు వస్తువుదొరక్కపోయినా—ఆ ఛాయకోసం తంటాలుపడి, దాన్ని ఏరుకొనైనా తృప్తిపడదామనుకొనే మూఢులు!

వాళ్ళ పొగడ్తలకు నేను ఉబ్బి, వాళ్ళను ఆహ్వానిస్తా ననుకొంటారు! ఉత్తరాలు రాసి—రాసి వూరు కుంటారేమో ననుకుంటే—రిజిస్టరు కూడా ఇస్తారు. వీళ్ళందర్నీ ఏకం చేస్తే నా పాదాల్ని భూమిమీద ఉంచరేమో కూడా! నా పాదధూళికి కూడా విలువ వుంది... ఈ నాడు నా ముక్కూ, మొగమూ తెలియని వాళ్ళకు కూడా నామీద అభిమానం! జమీందార్లు జమీలోని భాగాల్ని నాకు కానుకలుగా ఇస్తానని ఆశలు చూపుతారు; కళ్ళముందు లక్షలమంది అన్నంలేక ఛస్తున్నా వాళ్ళకు కన్పించదు. కాని, వెయ్యిమంది మధ్యవున్న అందమైన ఆడది మాత్రం బాగా కన్పిస్తుంది! ఈ జన్మలో వీళ్ళెవరికీ గగన కుసుమానికి ఆసిస్తున్నామని తెలీదు కాబోలు!... ఇదిగో రాజా! నీ ఉత్తరం! నీది కూడా ఆ 'ఫాన్స్'లోకి పోయింది..."

ఉత్తరం అందిచ్చింది—దాన్ని విసిరి కొడుతూ, "నీ అందానికి నవ్వు చూపుకొనే అభిమానం—ఇదంతా!" అన్నా.

"సౌందర్యం అరుదైంది కనుకనే, సౌందర్యవంతులకు స్వాభిమానం ఉండకపోదు. కాని ఒకప్పుడు పనికిరాని నా అందానికి యీ నాడు ఇంత విలువ వచ్చింది! సౌందర్యాన్ని మాత్రమే ఆరాధించగల వాళ్ళు ఇంతమంది ఉండబట్టే దాని కా విలువ! అందమైన దాన్ని కాదా?" ఎట్లా అనను కాదని? "ఔను, అందగత్తెవబట్టే ఇంతమందిని ఏడిపిస్తున్నావ్—" అన్నా.

నవ్వింది... చంద్రోదయమై వెన్నెల వస్తోంది.

"స్నానానికి లే రాజా—!"

చెయ్యిపట్టి లాగింది—ఆమెను అనుసరించా, ఏదో ఆలోచిస్తూ.

23

భోజనాలయ్యాక, పోర్టికోలో నిరుర్చీల్లో కూలబడ్డాం. చుట్టుపట్ల ఒత్తుగా పెరిగివున్న పచ్చికమీదినుంచీ, పూలమొక్కలమీదినుంచీ చల్లని

పిల్లగాలి వీస్తోంది. పైన శశాంకుడు నీలాకాశంలోంచి తొంగితొంగి చూస్తున్నాడు. ఆ మొదటరాత్రి కనకంతో గడిపిననాటి వాతావరణం ఇల్లాటిదే—కాని కొన్నేళ్ళదూరం వుంది... దానికీ, దీనికీ!

నవ్వుకుంటూ ఏవేవో కబుర్లు చెప్తున్నారు. వాళ్ళిద్దరి స్నేహానికీ, సౌఖ్యానికీ పైకి సంతోషపడుతున్నా—లోపల పీడించే జలసీచేత బాధపడుతూనే వున్నా. లోపలి విషాన్ని తెలిసికోని వాళ్ళల్లే—వారు నన్నూ ఆప్తబాంధవుడిలాగు ఆదరిస్తున్నారు. మానవ హృదయాలకు ఒక్కొక్క సమయంలో అయినవాళ్ళూ, కానివాళ్ళూ అనే విచక్షణ కూడా వుండదు కాబోలు! మధు నవ్వుతున్నాడు—నవ్వటంలో అతనికి ప్రత్యేకస్థానం వుంది! వాడు కనకాన్ని ఇన్నాళ్ళుగా తనదిగా చేసుకున్నాడన్నమాట జ్ఞాపకానికి వస్తున్నప్పుడల్లా...నాలో అణిగిమణిగిన కామం తలెత్తుతోంది. తన కనకాన్ని చూసుకొని అతను గర్విస్తున్నాడేమో? కనకంవైపు చూశాను—బుగ్గలు సొట్టలు పడేట్టు నవ్వుతోంది—ఇదంతా నాబోటివాళ్ళకు ఆశల్ని పెడుతూ, లేని కొత్త కోరికల్ని రేకెత్తిస్తూ, అందకుండా కూర్చొని ఎగతాళి చెయ్యటానికేనా?

"మీ కథల్ని చదువుతూనే వున్నా—" నాసంగతి వచ్చేటప్పటికి ఉలిక్కిపడ్డా.

"ఏమి బాగుండటం లేదు—" అని కనకం మిగతా వాక్యాన్ని పూర్తి చేసింది. "ఎందుకనో తెలుసా!" కొంటెగా చూస్తోంది. మౌనంతో వినటమే నేను చెయ్యగలిగింది.

"అనుభవం లేనిది ఎందుకూ కథలు రాయటం? అసాధ్యమూ, అసంభవమూ అయిన సంఘటనల్తో యీ లోకానికీ, యీ వాతావరణానికీ, తగని పాత్రల్ని సృష్టించి—ఆదర్శం కోసమనీ, నీతికోసమనీ ఎందుకూ ఆ కథల్ని రాయటం? అతిసహజమైన పాత్రలో నీతి వుండకపోతే మాత్రమేం! పాత్రల సచ్ఛీలాలకోసం పాకులాడి, అష్టవంకర్లుగా కథ నడపకపోతే ఏం? అర్థంకాని వ్యర్థపదాల్తో ప్రేమో

అని గొంతెత్తి అరుస్తే ఎవడికెక్కవాలి? తనిబాధను ప్రవేశపెట్టుకొని ఏడుస్తూన్నట్టుగా స్కెచెస్ పేరులో చలామణీ చేసుకుంటూన్న రచనలు చదివి ఏం నేర్చుకుంటారు—పాఠకులు? అమాయకపు పాఠకులు! నియమాలకు లోబడి, రచనల్ని అయిష్టతతోనే బంధించి—నీతితో నింపిన కథను పొగడుతారు—చదివి మోసపోతారు. స్వానుభవాన్ని కూడా మరిచి రచయితతో తాళం వేసేవాళ్లూ, పదిమందీ బాగున్నయ్ అంటున్నారని తాముకూడా బాగున్నాయ్ అనే పిచ్చివాళ్ళు! అర్థంకాక వ్యర్థమయ్యే యీ కథల్ని రాయకపోతే ఎవరేడ్చారు! చేస్తూన్నదీ, చూస్తూన్నదీ, వింటూన్నదీ వ్యభిచారమే అయినా—దాన్ని కథలో ప్రవేశపెట్టకూడదట! ఎందుకంటే—దాన్ని చదివి చెడిపోతారట! అంతమాత్రాన పాడయ్యే శీలాలున్న వ్యక్తులు ఎంతమందో? కథల్ని చదివి పాత్రల్ని అర్థంచేసుకొనే వాళ్లుంటారు కాని...ఆపాత్రల్లాగే తమ జీవితాన్ని గడుపుదామనుకొనేవాళ్ళుంటారా? అల్లా వుంటే యీ రామాయణ పఠనాలూ, భారతపఠనాలూ, మనలో అనేకమంది సీతల్నీ, రాముళ్ళనూ, భీష్ముల్నీ, కర్ణుల్నీ సృష్టించలేదేం? కథల్ని చదివి జీవితపథాన్ని నిర్ణయించుకొనే వాళ్ళెవ్వరూ వుండరు; శిల్పంలేని రచనలతో యీ చెత్త కథల్ని రాయటం దేనికి? మాటాడితే సాహిత్య సేవకులని సాకు చెప్తారు—" ఆమె కోరేరకం కథల్ని అంతవరకూ నేను రాయనందుకు నన్ను నేనే తిట్టుకొన్నా. ఆవలింతలు అధికమయ్యాయ్. ఒక్కసారి ఒళ్ళు విరుచుకొన్నా. నన్నొక్కణ్నే కింద కూలేసి వాళ్ళిద్దరూ హాయిగా పైన పడుకుంటారు కాబోలు! మధుగాడు—వీడెల్లాగైనా వదిలే మార్గం లేదూ? మనది అనుకునేదాంట్లో భాగం కావాలని కోరేవాళ్లూ, సంపాయించినవాళ్ళను చూస్తే ఇల్లాటి భావాలే కలుగుతయ్ కాబోలు!

నా ఆవలింతలు చూసి కాబోలు "పిచ్చీ! అతన్ని తీసుకు—పో" అన్నాడు. "ఎక్కడికి?" అన్నా నాకు అర్థంకాక.

"మేడమీదికి—" అని 'అల్లా చూస్తావేం!' అన్నట్టు చూస్తున్నాడు.

కనకం నవ్వుతోంది—ఇద్దరి మధ్యా నేను నలిగిపోతున్నా—వారి భావాల్లో ఏఒక్క భాగమైనా నాకు అర్థమైవుంటే అంత అవస్థపడేవాణ్ణి కాదు; ఆశ్చర్యంతో చూస్తూన్న నన్ను గాజులు గలగల్లాడే మృదుహస్తాల్లో పట్టుకొని—"రా—రాజూ!" అంది. మధు నవ్వు నన్ను వెక్కిరిస్తోంది. నన్ను ఒంటరిగా ఆమెతో పంపుతున్నాడు. హృదయపూర్వకంగానేనా? మానవ సహజమైన యీర్ష్య ఏమైంది! నాకు ఆత్మపరీక్షా? ఎదుటవున్నది కూడా తెలీటంలేదు—ఈ దేశంలోని యీనాగరికతలోని పరిణామ ఛాయా ఇది? నీతీ నియమమూ నన్ను మేల్కొల్పుతున్నాయ్. స్తబ్ధుణ్ణయి నిలబడ్డ నన్ను లాక్కుపోతోంది—నా ఆజ్ఞలేకుండానే నా శరీరం ఆమెను అనుసరించింది.

24

"నువ్వు నా భార్యవైనట్టయితే యీ క్షణాన నిన్ను చిత్రవధ చేసి వుందును!" ఈ లోకంలో ఇంతటి అన్యాయమైన, నీతిదూరమైన పని, కళ్ళ ఎదుట జరుగుతూంటే చూసి సహించలేని నా హృదయంనుంచే యీ మాటలు వెలువడ్డయ్. ఏదైనా ఆయుధం వుంటే ఆక్షణాన ఉపయోగించే వాణ్నేమో కూడా! ఆమెకు అధిక కోపం తెప్పించి కరకు పలుకుల పదునుతో ఆమె హృదయంలో కనపడని గాయాన్ని చేసి ఆమెను బాధిస్తే గాని—చల్లారదు అప్పటి నా 'క్రోధజ్యోతి'!

నన్ను మంచంమీదికి తోసి, పక్కనే కూర్చొని ఇంకా నవ్వుతూనే వుంది. "వేశ్యకూ నీకూ భేదంలేదు—" ఇంకా నవ్వుతూనే జారిపోతున్న పమిటను సవరించుకుంటూ కొంటెగా నా కళ్ళల్లోకి చూస్తోంది.

"ఇంత కుటిలవూ, పాపివీ, వ్యభిచారిణివీ అవుతావని—ఎప్పుడూ అనుకోలేదు—" ఇంకా నవ్వు ఆపనేలేదు. ఆమెకు కోపం తెప్పించటం—నాకు అసాధ్యమైన వాటిల్లో వొకటా? ఇంత శాంతాన్ని ఏ గాంధిగారి దగ్గర నేర్చింది?

"రాజా!...పిచ్చి...రాజా!" నామీదవాలింది; హస్తాల్లో మృదుత్వం లేదు; బరువైన లోహపుముద్ద పడ్డట్టుగా వుంది—ఆ స్పర్శలో ద్రావక ప్రభావం స్ఫురించింది—ఆమెను చూస్తూంటే అసహ్యం పుడుతోంది. ఆమెచెయ్యితీసి విసిరికొట్టి, "నన్ను ముట్టుకోకు; వాడికి బుద్ధిలేదు—నీకూడానా?" అన్నా చేతనైనంత కోపాన్ని కళ్ళల్లో చూపుతూ.

"ఏముటోయ్—నీ అనుమానం?"

"ఏమిటా? లోకం. ఏమంటుంది? నీతీ నియమమూ అక్కర్లేదా? ఇది వ్యభిచార గృహమా?...చిన్నతనపు అమాయకత్వంలో తెలియక చేశావేమో...తప్పు కావచ్చు...తెలిసాక, యీ నాటికీ యీ పనులు...ఛీ...ఛీ!...లోకంలో మీలాటి వాళ్ళున్నారనీ, ఇలాటి సంఘటనలు జరుగుతున్నయ్యనీ ఎప్పుడూ అనుకోలేదు..." నిగ్రహమంతా నాలో మూర్తీభవించిందనుకుంటూ.

"ఇప్పుడనుకో—ఇంకా చిత్ర విచిత్రాలు లేవా లోకంలో!"

"ఎందుకుండవు? వ్యభిచారిణులకు బాగా కన్పిస్తయ్. నిర్మల ప్రేమకు హృదయంలో తావియ్యలేక, జీవితాన్ని పాడుచేసోవటం నేర్చుకో నక్కర్లేదు. నేర్చుకోవాలి—ప్రేమించి, సౌఖ్యాన్ని అనుభవించటాన్ని...అంతేకాని..." నామాట పూర్తికాక పూర్వమే వికటాట్టహాసంచేసి, "ప్రేమ!...ప్రేమ!...యీలోకంలో వుందా అల్లాటిది!" అంది.

"నీకులేదు—నీ మొండి బండ హృదయానికిలేదు...వభిచారిణులకు లేదు—"

"ఆ, నీకు వుందా! చూపగలవా!"

"నీ ఆత్మకు తెలీదా వుందో లేదో!" నాలో ఇది వుందో లేదో నా కళ్ళకే కన్పించనిది, ఆమెకెల్లా చూపగలను!

"తెలుసు—కవులకూ, కథకులకూ వుంది. లోకమంతా ఏకమై వుంది...వుందని బుర్రలూపుతూంటే మోసపోయ్యాను. చూశాను—ముప్ఫైసంవత్సరాలుగా అన్వేషించాను; ఆత్మనే పరీక్షించుకొన్నా—లోకాన్ని చూసి అనేక పరిశోధనల్ని చేశాను; ఎక్కడా కన్పించలేదు—ఉందని రుజూచేసేవారుకూడా ఎదురవలేదు. ఇది కవులూ, కథకులూ కలిసి కొత్తగా కనిపెట్టిన పదమని నాకుతెలుసు. పోనీ నువ్వు దాన్ని అనుభవించావా?"

"ఒకప్పుడు నిన్నే ప్రేమించలేదా?"

"ఇప్పుడేమైంది—అది? ప్రేమ అనేది ఒకప్పుడు ఉండటమేమిటి! మరొకప్పుడు ఊడటమేమిటి? ఒకసారి హృదయంలో నాకిచ్చిన స్థానాన్ని మెల్లిగా మరోస్త్రీకి ఇవ్వలేదా! నీలాటి హృదయాలు కావూ—అందరివీను! మానవ ప్రవృత్తిలో భేదంకన్న సామ్యమే చాలా ఎక్కువ—లేకపోతే సైకాలజీ అనే శాస్త్రానికి స్థానమే లేదుగా!"

"అబద్ధం—సర్వాబద్ధం—ప్రేమ లేకపోతే ఇంతమంది దాని కోసం ఎందుకు పాకులాడుతారు?"

"అందరితో పాటేవని — విశ్వప్రయత్నం చెయ్యొచ్చు—కాని సాధించలేరు. యీ భూమి పుట్టాక ఎవరైనా సాధించారా? లోకచరిత్రనంతా తరిచి చూసి చెప్పు. శ్రీరాముడు సీతను ఎంతగా ప్రేమించాడు—వారిది ఆదర్శప్రేమ అనిచెప్తారే! అల్లాటి రాముడు నిండు గర్భవతిని—లోకాపవాదుకు వెరచి—హృదయాన్ని, ఆత్మనూ చంపుకొని—సీతను అడవుల పాలు చెయ్యలా! అప్పుడేమైంది అతని ప్రేమ!—కవులంటారే—హృదయంతో ఆత్మతో ప్రేమించామని—వారికి చేతనౌతుందా అది?...అందమైన వస్తువుల్ని ప్రేమించగలరు...అంతేకాని, వాటి హృదయాల్నీ ఆత్మల్నీనా?...కథల్లో

చదివీ, సినిమాల్లో చూసీ, చెప్తూండగా వినీ—ప్రేమ వుందనే అపోహకుగురయ్యాను—నా జీవిత పరిమితి ఎంతో కాని ఆ అసలైన, నిసలైన ప్రేమ నాకు లభ్యపడలేదు. మనం ప్రేమను నిర్వచించలేక పోయినా—తెలీదా మన హృదయాలకు అది?..."

"మరి లేనిదానికి ఆ పేరెందు కొచ్చింది—?"

"ఇది వొక ఆయుధంలాగు ప్రజాబాహుళ్యం మీద పనిచేస్తుంది. దీంతో దాదాపు యువతీ యువకుల్నందర్నీ మోసంచేసి, వాళ్ళనొక గిరిలో ఉంచవచ్చు—శాంతికోసం మనం కనిపెట్టుకున్న పదాల్లో ఇదీ వొకటై వుండొచ్చు—" లేదా? ఇన్నాళ్ళూ మోసపొయ్యానా? ఒక్కసారి హృదయంలో తుఫాను రేగింది. ఇల్లాటి సమస్య నా బుల్లి బుర్రలో ఎప్పుడూ ప్రవేశించలేదు. ఇప్పుడు ఆలోచిస్తే—ఏముంది? నేను త్వరపడుతున్నానా? నా జీవితాన్నంతట్నీ వెనుక చూపుతో తరచి చూసుకుంటున్నా; నాకు తెలిసిన ఇతర జీవితాల్నీ కూడా వెదుకుతున్నా. ఆమెమీద ఈరాత్రి మొదటిభాగంలో వున్న కోపంలో చాలాభాగం సన్నగిలింది...

"ప్రేమ లేకపోతే జీవితాలు ఇంత కలకల్లోలంగా ఎందుకుంటయ్?"

"ఇదంతా ప్రేమేనా? ఒక్క బాహ్య సౌందర్యాన్ని ప్రేమించటమేగా వీళ్ళకు చాతనయింది? ఐతే ఒక్క సౌందర్యవంతులం మాత్రమే దాన్ని అనుభవించగలరన్నమాట! ఆత్మల్నీ హృదయాల్నీ ప్రేమించగలవారెవరైనా ఎప్పుడైనా వున్నారా? వుంటారా? ఈ మానవులకు ఇది చాతనవుతే—ఎంతోమంది కురూపులకూ, అంగవైకల్యులకూ, నిర్భాగ్యులకూ, బీదవారికీ—అత్యున్నత స్థానాలు లభించి వుండవలసింది! దాంతోపాటు అనేకమంది భాగ్యవంతులకూ, సౌందర్యవంతులకూ—అధోగతి పట్టవలసింది!—జ్ఞాపకం వచ్చిందా—ఆ మొదటినాడు నిన్ను కొట్టానే—ఆ ఒక్క దెబ్బతోనే పరుగెత్తిందా నీ ప్రేమ? నిజంగా ప్రేమిస్తున్నామనే వాళ్ళు దేహసౌఖ్యాన్ని కోరటం దేనికి? వాళ్ళ హృదయాల్ని, హృదయంతోనే ప్రేమిస్తూ—

ప్రేమించిన వస్తువును తాకకుండానే కాలం గడపరాదా? మనం భ్రమిస్తున్నాం. ఈరకం ప్రేమ ప్రతిరోజూ చాలాసార్లు వస్తూం టుంది. కాని యీ పదం జీవితానికి అవసరం; రక్షరేకులాగు ఆపత్ సమయాల్లో అడ్డంపెట్టుకోవచ్చు—కాని దానికిలేని విలువను ఇచ్చి—భావ ప్రపంచంలో మాత్రమే దాన్ని చూసుకుంటూ మోసపోవటం దేనికీ—?" గట్టిగా ఊపిరి పీలుస్తోంది. తీక్షణంగా చూస్తోంది—'నీ ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పగల సామర్థ్యత వుందిలే' అన్నట్టు! ఒక్కసారిగా నా మనస్సంతా పాడయింది! ఈ కొత్త సిద్ధాంతం నాలో పరివర్తన తెస్తోంది—కాని ఇంకా ఆలోచిస్తున్నా—

మళ్ళీ అందుకొంది. "చూడు రాజూ! ప్రేమో—ప్రేమో అని అరుస్తూ నా చుట్టూ తిరిగే వీళ్ళల్లో ఎంతమంది నాకోసం తమ ప్రియమైన వస్తువుల్ని త్యాగం చెయ్యగలరు? ఇంట్లో భార్యలకు తెలీకుండా ప॰ అంతా నా దయకోసం పాకులాడి, అనేకఆశల్ని పెడుతూ భావప్రపంచంలోని గాలిమేడల్ని చూసి ఆనందించుకుంటూ—చీకటి పడంగానే 'మళ్ళీ రేపు ప్రయత్నించొచ్చులే—' అనుకొని భార్య పక్కన జేరటంలేదూ? పగటిపూట నామీదా, రాత్రి భార్యమీదా నా—వీళ్ళ ప్రేమ? వ్యభిచారానికీ దీనికీ తేడా యేమిటి?... స్త్రీత్వం ఎక్కడుంది దీనికి? మనమే రోజురోజుకూ మారుతూంటే—మన సిద్ధాంతాలూ, ప్రేమలూ, గీతలూ మారటం ఆశ్చర్యమా? లేని దానికోసం గుడ్డివాళ్ళలాగు యీగాఢాంధకారంలో తడుములాడుతే ఏం దొరుకుతుంది?—"

"మరి ప్రేమకూ, కామానికీ తేడాలేదా?" అన్నా నాకున్న కొద్ది అనుభవంతో.

"బతికి ఉన్నంతకాలమూ—హృదయాన్ని దేహంనుంచి విడతీసుకోలేవుగా! కామం ఒకరిమీదా—ప్రేమ ఒకరిమీదానా! ఇది సంభవమేనా? ప్రేమకు ఎంత విలువ ఇస్తూన్నా కామానికీ దానికీ చాలా దగ్గరి చుట్టరికం—ఏమైనా వుంటే ఆ ప్రేమకూ, కామానికీ మధ్యగా

వుండేది ఉండి వుంటుంది——ఆపదం ఏభాషలోనూ ఇంతవరకూ పుట్ట లేదు—"

"ప్రేమించుకొన్న ఇద్దరు—విఫల మనోరథాల్తో ఆత్మహత్యలు చేసుకున్నారనుకో—వాళ్ళ ప్రాణత్యాగానికి ప్రేమేగా కారణం!" ఎల్లాగైనా నా పంతం నెగ్గించుకోవాలని చూస్తున్నా.

నవ్వింది—నా అమాయకత్వానికి కాబోలు? "ఐతే వాళ్ళు దాన్ని అనుభవించారా? వాళ్ళది చేతకానితనం—బతికి సాధించలేనిదాన్ని చచ్చి ఏం సాధిస్తారు? పోనీ సాధించారనుకో—ఎక్కడ? పరలోకాల్లోనా? ఎల్లాగైనా యీలోకంలో సాధించలేకపొయ్యారుగా! మరి ఆ ప్రేమ యీలోకంలో వుందని ఎల్లా అంటున్నావ్? జీవితంలో వచ్చే అనేక అవాంతరాలవల్ల ప్రేమిద్దామని బయలుదేరినా సాగదు—"

కళ్ళు రెండూ మూసుకొని దీర్ఘాలోచనలో పడ్డా—లేదు—ప్రేమ లేదు! నాకు జ్ఞానోదయమైంది. నాలాటి జీవితానికి వంద జీవితాల పరిమితి వున్నా దీన్ని సాధించలేను; జీవితమధ్యంలో వచ్చి—జీవిత మధ్యంలో పొయ్యే యీ ప్రేమకు ఎందుకో ఇంత విలువనిస్తూ వచ్చింది! ఆమె చెప్పిన ప్రతిఅక్షరమూ నన్ను నిలవదీసి ప్రశ్నిస్తూనే వుంది. ఇన్నాళ్లూ భ్రమించి జీవితానికీ ప్రేమకూ లేని సంబంధాన్ని కల్పించుకొని- ప్రేమ అనే సాకుమీద జీవితంలో ఎన్ని విలువైన క్షణాల్ని పాడుచేసుకున్నాను! గడిచిన క్షణాలు కొరగాకుండా పొయ్యాయ్. ప్రేమకు వన్నెచిన్నెలు కల్పించి రాసినకథలన్నింటినీ—ఇంటికి వెళ్ళగానే, అగ్నిహోత్రుడిద్వారా— పోస్టేజీ లేకుండానే ఆ దేవతలకు పంపుతే ఉపయోగ పడతయ్యేమో ననిపిస్తోంది. ఇన్నాళ్లూ నాకు తెలీని యీపాఠాన్ని ఆమె ఎల్లా నేర్పింది! ఒకప్పుడు కాదు—ఇప్పుడు కూడా కనకం— నా జీవితనౌక చుక్కానిని సరిగ్గా తిప్పింది; లేకుంటే ఇంకా ముందది- యీలోక సముద్రంలోని తుపానుల్లో నలిగి, సాగరగర్భితమైన మహోన్నత పర్వతాలకు డీకొని

పటాపంచలయ్యేదేమో! తమోబంధిత జీవితమార్గాన్ని తన హృదయ కాంతితో సరిచేసి పెడుతోంది—జీవిత దేవత!

కొంతసేపటికి తెప్పరిల్లి, "కనకం!" అన్నా పొడి గొంతుకతో. పైకి చూసింది—చెదిరిన శిరోజాల్ని పైకి తోసుకుంటూ. "ఇది వ్యభిచారం కాదా! నీకు మధువుండగా నేనెందుకు కావాల్సి వచ్చాను? ఒక్క వరలో రెండు కత్తులా?..."

"నేనుండగా నీభార్యెందుకు? నీభార్యవుండగా నేనెందుకు! ఒక్క వరలో రెండు కత్తులూ ఒక్కసారిగా పట్టవేమో? నూతన ఆనందంకోసం ప్రయత్నించటం—మానవుడి జన్మహక్కు; సహజ గుణం! దాన్ని అనేక కారణాలకు లోబడి చంపుకుంటాం—నీతితో నావ్వు నిలబడ్డ కొమ్మను నరుక్కోటవటం దేనికి?...దీన్ని ఏమన్నా అను; నన్ను ఏమన్నా అను...కాని నేను కోరిన ఆనందానికి నీతీ గీతీ అడ్డంరావు- నాకు ఆత్మ స్వాతంత్ర్యంవుంది. నా సౌఖ్యానికి మధూ—మధు సౌఖ్యానికి నేనూ అడ్డంరాము... మేము యీలోకానికి పనికిరానివాళ్ళమే కావొచ్చు—యీ పరిణామం మాత్రం మనకు మరిరెండు శతాబ్దాలకు వస్తుందేమో!"

"మీరు రష్యాలో వుండాల్సినవాళ్లు—అక్కడైతే మీకు బ్రహ్మరథం పడతారు. ఇప్పుడు నేను ఇండియాలో రష్యాను చూస్తున్నాను—మీ రిద్దరూ వివాహం చేసుకోమని సలహాకూడా ఇస్తాను—" పరిహాసం చేస్తున్నానని నాకు తెలుసు!

"వివాహమా! ఇందాక నవ్వారేలా! నేను నీభార్యనైతే చిత్రవధ చేస్తావా? ఎవరు నీకా అధికారాన్నిచ్చింది? మంత్రాలు చదివి నీకీ హక్కు ఇచ్చారుకదూ? అందుకనే నేను పెళ్ళి వొద్దంటాను" నేనేమీ మాట్లాడలేదు—గడియారం రెండు గంటలు కొట్టింది. నాల్గు గంటల్లో నన్ను నూతన వ్యక్తిగా తయారుచేసిన కనకంలో ఏశక్తి వుందో—నా కిప్పటికీ తెలీదు.

చంద్రుడు తెల్లని కాంతితో పరుగెత్తుతున్నాడు. తెల్లవారు

జాముగ వీచేచలిగాలి ఆరంభమైంది. ఆమె కళ్ళల్లోకి చూశా. అమాయకపు కన్నుల్లో సీలింగ్ లైటూ, చంద్రుడూ ప్రతిఫలిస్తున్నారు. కొన్ని వేలమందికి అలభ్యమై, అసాధారణమైన ఆశల్ని పెడుతూన్న యీ భూలోక రంభను ఇంతసేపూ మరిచిపొయ్యాను కాబోలు!

"ఎక్కడ సంపాయించావ్—ఇంత అందాన్ని ?"

"నీకోసం—కొనితెచ్చుకున్నా"—తెల్లని పలువరుసకాంతి బైటి వెన్నెల రూపుదాల్చింది.

"నాకోసమా ?" అన్నా.

"ఆ చంద్రుడూ, యీ ప్రకృతీ, నేనూ—ఇప్పుడు నీ కోసమే—ముందేమౌతుందో కాని—"

ఎడమ అరచేతిలో చిన్న తలనుమోపి పడుకొని నాకళ్లల్లోకి చూస్తోంది—మాట్లాడి అలసిన ఆమెచిన్నినోరూ, చిరుపెదవులూ నన్ను ఆహ్వానిస్తున్నయ్. "బొమ్మలో శకుంతలలాగున్నావ్—"

"శకుంతల పక్కన చెలికత్తె—కాని, యీ శకుంతల పక్కన—దుష్యంతుడూను—" ఆమె హస్తాల్లో నాకు తెల్లవారింది కూడా తెలియలేదు.

25

ఏమీ తోచక వరండాలో పచార్లు చేస్తున్నా. బైట ఎవరో నన్ను పేరు పెట్టి పిలిచారు. ఎప్పుడో ఎక్కడో విన్నకంఠం అది—సరిగ్గా గుర్తురాలేదు. బైటికొచ్చి చూశా—ఎవరూ? మధే! ఇక్కడి కెందుకొచ్చాడు? ఎంత మారిపొయ్యాడు! ఎప్పుడూ ప్రసన్నతతో నవ్వుతూండే అతని ముఖం—విషాద ఛాయల్తో నిండివుంది. కాంతిని ప్రసరింపజేసే అతని విశాల నయనాల్లో-ఏమిటా దీనత్వం! అతని శరీరమే నలిగిపోయింది. ఆరు వసంతాల్లోనే ఇంత మార్పా? నాకు తెలీకుండా నేనుకూడా మారిపొయ్యానా? కాలచక్రానికి ఇంత మత్ప్రహార

శక్తా! ఆశ్చర్యంతో చూస్తూ నిలబడ్డా.

నా కళ్ళల్లోకి చూస్తూ ఆతురతతో, "ఏమండీ గుర్తుపట్టలేరా!" అన్నాడు...నవ్వా: "బాగా మారిపొయ్యారు; రండి-లోపలికి_" తీసుకొచ్చి కుర్చీలో కూర్చోబెట్టా. ఆనాడు అతను నాకు శ్రీనగరంలో చేసిన సత్కారమంతా జ్ఞాపకమొస్తోంది.

"మీతో అత్యవసరమైన పనివుంది. చెప్పలేను—ఐనా యీ కఠిన పదాల్ని తప్పనిసరిగా చెప్పి తీరాలి. కనకానికి వ్రణంలేచింది. ఎల్లుండి ఆపరేషన్ చెయ్యాలన్నారు. ఆపరేషన్ వద్దని గోలపెడుతోంది. చివరకు—మిమ్మల్ని తీసుకొస్తేనేగాని, చేయించుకోనని కూర్చుంది. మీరు తప్పకుండా రావాలి—చాలా ప్రమాదావస్థ—" యీ కనకానికేనా—కత్తికోత! ఆపరేషన్ టేబిలూ, మొండి గుండెతో—మత్తుగా పడివున్న రోగిని పరపరా కొయ్యటమూ—బాధను అనుభవించలేని రోగీ—ఆ రక్తమూ—అంతా కళ్ళకు కట్టినట్టవుతోంది!

"అంత అవసరమా—నేను!" అన్నా. నా చేతుల్ని పట్టుకొని అతనన్నాడు; "ఇవే కాళ్ళనుకోండి. రాండి—ఆమె కన్నీటిని నేను ఒంటరిగా చూడలేకుండా వున్నాను. మన రెండు కత్తులమధ్యా ఆమె నరకబడకుండా మాత్రం చూడండి—మీకు తెలీటంలేదా—నా ఆత్రుత?" కనకం కోసం యీమాత్రం త్యాగం చెయ్యగల సామర్థ్యత నాకు లేకపోలేదు. ప్రభ కనే నెలలు. ఇంటిదగ్గరుండి నేను మాత్రం చేసేదేమిటి? ఆమెను అడగాల్సిన అవసరం కూడా లేదు.

"వెళ్దామా!" తలవూపా.

"ఈ మెయిలుకే ఎక్కుదాం మీకు ఏం లేక పోయినా ఫర్వాలేదు. డబ్బువుంటే—సగం సమస్యలు తీరుతయ్యనే మాట మరువకండి—" అని హెచ్చరించాడు. ఇంట్లో పరాయి గ్రామానికని సాకుచెప్పి బయలుదేరా. దారిపొడుగూనా కనకం సంగతే చెప్తున్నాడు. కనకం బాధ మధులో తెగలిగిన పరిణామాన్ని చూసి—కనకం స్థితి నా బుద్ధికి తోచినంతవరకూ ఊహించుకొని—ఆమెకు సానుభూతిని చూపుతున్నా

నా జ్వరంలో నాకెంత సేవచేసింది? గడచిన ఆరోజులు తిరిగి జ్ఞాపకం వచ్చి బరువైన హృదయంతో ప్రయాణాన్ని సాగించాం.

26

"వొచ్చావా రాజా! ఇంక నాకు భయం లేదు. ఈలోకం లోంచి విరమించటానిక్కూడా జంకను! నా శ్రేయస్సు కోరే మానవులిద్దరూ—మీరుండగా నాకేం భయం? రాజా! ఇట్లారా—ఇక్కడ కూర్చో—" పక్కనే కూర్చున్నా. ఏమిటీ అమాయకపు ఆనందం! మేము పదిమందిమి వున్నా ఆమెకేం సహాయం చెయ్యగలమో? ఆ బాధనా పంచుకోలేము. ఆమె మరువగలదా ఆ బాధను! ఐనా ఏదో తృప్తి—అర్థంకాదది. ఎంత మారిపోయింది! పక్కటెముకలు లెక్కించేందుకు వీలుగా బక్కచిక్కిన శరీరంలో ముఖ కళలో, కళ్ళల్లో, చిరుపెదవుల్లో, తెల్లని పళ్ళవరుసలో, తీర్చి దిద్దిన కనురెప్పల్లో—అంతటా మార్పే! గుంటలుపడ్డ కళ్ళల్లోంచి చూసే జాలి చూపులో—ఆ కొంటెతనం లేదు! పట్టబలవంతాన కటికవాని దగ్గరకు లాక్కుపోతూంటే—ఆవు చూసే చూపులవి! ఆమె సర్వస్వాన్నీ హరించి—ఆమె నొక జీవచ్ఛవంగా ఇక్కడ విసిరిపారేసింది కాబోలు—కాలచక్రం! ఎంతెంతవారికి ఎంతెంత దుర్దశ!

"ఇదా నీ స్థితి—కనకం!" అన్నా.

నవ్వింది—నిర్లక్ష్యంగా! "నా స్థితేమిటి? ప్రతి మానవుడికీ ఎప్పుడో వొకప్పుడు యీ స్థితి రాదా——రాజా! ఎప్పుడూ యవ్వనమే నిలబడి వుంటుందా?...ఎన్నేళ్లయింది నిన్ను చూసి! ప్రాణం లేచి వొచ్చినట్టుంది; నా రాజా! నువ్వెంత మారావయ్యా! ...మీలాటివాళ్ళు నా పక్కన వుంటేనే చాలు! పిచ్చినాన్నలు—ఇద్దరూ—ఇద్దరే! కళ్ళనీళ్లు పెడతారు దేనికి? నేనుపోతే—మీ కళ్ళనీళ్లెవరు తుడుస్తారు? చాలు—యీ విశ్వాసానికి నా ఆత్మ ఆనం

దిస్తుంది—" ఆయాసంతో ఊపిరి గట్టిగా పీలుస్తోంది.

"ఇద్దరూ ఇల్లాగే—ఇక్కడే కూర్చోండి—నేను నిద్రపొయ్యే దాకా—ఇద్దర్నీ చూసి కళ్ళు మూసుకుంది.

27

ఆపరేషనైతే ఐంది కాని, ఇంకా ఆమెకు స్మృతి రాలేదు. నేను చూస్తున్న యీ పది రోజుల్లోనే దినదినమూ ఆమె క్షీణిస్తూనే వుంది. దిక్కుమొగాలు చేసుకొని, అతి ఆతురతతో—ఆమె స్మృతికోసం ఎదురుచూస్తూ—ఆమె మంచానికి ఇరుపక్కలా కూర్చున్నాం.

బరువైన కనురెప్పల్ని తోసుకుంటూ—ఆమె కన్నులు తెరిచాయ్—బాధతో పాలిపోయిన ముఖం చిట్లించింది. డాక్టర్ వచ్చి పరీక్షించి—మా ఇద్దర్నీ అవతలికి పిలిచి అన్నాడు: "రోగి చాలా అపాయస్థితిలో వుంది. ఎక్కువ మాట్లాడి శ్రమ కల్పించకండి. టెంపరేచర్ సరిగ్గాలేదు. పల్స్ కూడా పాకిపోతోంది......" కళ్ళనీళ్ళు పెడుతూ డాక్టర్ చేతుల్ని పట్టుకొని,

"మీరు ఎంత కోరుతే అంత ఇస్తాను—మీకు చేతనైనంతవరకూ ఆమెకు తగిన చికిత్స చెయ్యండి—" అన్నాడు మధు.

డాక్టర్ మునిపళ్ళతో పెదవి విరిచి, "ప్రయత్నిస్తాను—" అన్నాడు. మళ్ళీ ఇద్దరమూ వచ్చి రోగి పక్కన చేరాం.

డాక్టర్ వొచ్చి, "ఆకలవుతోందా?" అన్నాడు.

ఆమె తలవూగించింది. "బత్తాయి వొలిచి ఇవ్వండి—ఈ పక్క గదిలోనే వుంటాను—అవసరమైతే పిలవండి—" అని డాక్టర్ మెల్లిగా జారుకొన్నాడు. వొలిచిచ్చిన తొనల్ని తింటోంది—కాని, ఆమె ముఖంలో ఏదో భయంకర పిశాచం తాండవిస్తోంది. ఆరిపొయ్యే దీపంలాగు—కళ్ళు క్షణ క్షణానికీ కాంతిని కోల్పోతున్నాయ్. గంట గడిచాక, ఇద్దరి చేతుల్నీ పట్టుకొంది. ఆ స్పర్శలో ఎంత

గాఢత వుంది. బళ్ళో మాష్టారి భయంచేత వెళ్ళేందుకు ఇష్టంలేని కుర్ర వాడు తల్లి కొంగు పట్టుకొని వేళ్ళాడినట్టుంది. "మధూ!" అంది— బలహీనమైన స్వరంతో. ఆమె శరీరానికి ఆమెను భరించే శక్తి పోతోంది కాబోలు! "ఆ" అన్నాడు పొడి గొంతుకతో.

"నాకు బతుకుతానని ఆశలేదు. ఈ డాక్టర్లు మందులిచ్చేవాళ్ళేగా! —నన్ను మరిచిపొయ్యేందుకు ప్రయత్నించు. నా జీవితంకోసం నీజీవితం నాశనం చేసుకోబోక—నేనీలోకంలో అనుభవించాల్సిన కష్టాల్నీ సుఖాల్నీకూడా అనుభవించాను. ఇంకనాకు యీలోకంతో పనిలేదనిపిస్తోంది. ఆ మృత్యు ముఖంలో శాంతి వుందని నమ్ముతున్నా. ఒక్తి పిచ్చివాడులాగు అయిపొయ్యావ్...నాకు ఒక్కటే కోరిక వుండేది —యీలోకంలో స్త్రీకి జన్మనాకైనన మాతృత్వాన్ని మాత్రం అనుభవించలేకపొయ్యాను. ప్రతి స్త్రీ కోరేది ఇదేనేమో? పోనీ—ఎంతవరకూ ప్రాప్తమో—అంతవరకే అనుభవించాను—" ఆయాసంతో ఆగి నిరాశతో నిట్టూర్చింది. మధు కంటివెంట ఏకధారగా నీరు కారుతోంది.

"రాజూ!" అంది. ఆమెవైపు చూశా.

"ఒకప్పుడు అనుకున్నాను—దిక్కులేని చావు చస్తానేమోనని. కాని మీరున్నారు...నాకు అదే తృప్తి—నా జీవితాన్ని పాతికవేల రూపాయలకు భీమా చేశాను—నేను పోంగానే ఆడబ్బు నీకు వస్తుంది—మాఊళ్ళోని మాయిల్లు తిరిగి కొనెయ్. ఆ ఇంటిమీదా, నేను పెంచిన తోటమీదా—నా మనసు తీరలేదు. ఆ ఇంట్లో నువ్వుండు—ఊళ్ళో ఒక లైబ్రరీకూడా కట్టించు—రాజూ! గత జీవితమంతా ఒక్కసారి కళ్ళకు కట్టినట్టవుతోంది...పొయ్యేనాడుకూడా మరిచిపోలేం కదా—దాన్ని!" ఆగింది; కాని, ఊపిరి ఎగతంతూన్నట్టు అధికంగా ఆయాసపడుతూ, జాలిగా, బాధగా మావైపు చూసింది. కాని మేమేం చెయ్యగలం? చేతకాని తనంతో కూడుకొన్న దుఃఖానికి గురయ్యాం —అంపశయ్యమీది భీష్ముడు జ్ఞాపకాని కొస్తున్నాడు—

మళ్ళీ కళ్ళు తెరిచింది—స్పష్టంగాలేని మాటల్లో అంటోంది; "తెలి సో...తెలియకో...ఏమైనా తప్పులు...చేసివుంటే...ఇద్దరూ నన్ను క్షమిం...చండి —" నమస్కరించింది. భక్తా! విశ్వాసమా! కృతజ్ఞతా!

సూర్యుడు అస్తమించాడు; గడియారం ఆరుగంటల్ని లెక్క పెట్టుకుంటూ కొడుతోంది—ఆ గంటల్ని వినటం—ఆమెకు అదే తుది సారి! ఆ నిర్జీవపు శరీరాన్నీ, తోలు తిత్తినీ, బొమికల గూడునూ మాకు వదిలి—ఆమె ప్రాణి మాకు కన్పించకుండానే ఎగిరిపోయింది! ఆమె ఆకృతిని చూడగలిగే తుది క్షణాలవి!

28

"చూడండి—యీ పత్రికలన్నీ ఆమె ఫొటోనువేసి—పొగడుతూ ఎల్లా రాశాయో! ఇవన్నీ చూసి ఎవరు సంతోషపడతారు! ఎన్ని చేసినా ఆమె మళ్ళీ మనకు కన్పించదుగా! ఆమెకోరకై సానుభూతిగా కార్చే కన్నీరుకూడా ఎవరికీ కాకుండా భూమిలో పడి ఇంకిపోవా ల్సిందే! ఈ ఇలు చూడండి—స్మశానవాటికలాగు ఎంత కళాహీనంగా వుందో! ఇదుగో—ఆమె డైరీ—ఏమేమో రాసుకొంది!—ఆమె తన కుగాను కొనుక్కున్న యీ సామాన్లు ఎవరిక్కావాలిప్పుడు? ఆమె యీ లోకంలో లేకపోయినా—ఆమె నటననూ, కంఠస్వరాన్నీ మా త్రం శాశ్వితంగా ఉండేట్టు శాస్త్రకారులు సెల్యులాయిడ్ మీద ముద్రించుకొన్నారు; ఎంత బతుకు బతికింది! మనం మాత్రం ఎందుకూ కాకుండా నిల్చి పోయ్యాం..." హృదయవేదనను విప్పి చెప్పుకుం టున్నాడు. నేనే అనుకుంటే నాకన్న అనేక రెట్లు కృంగిపోతున్నాడు.

"మీరు అధికంగా కలవరపడుతున్నారు. ఇది శాశ్వితవియోగమే అయినా భరించి తీరాలి. చచ్చినవాళ్ళు బాగానే వుంటారు; కాని, ఆ చావంతా బతికున్నవాళ్లదే అవుతుంది. వూరుకోండి...ఆమె వస్తు

వుల్ని చూస్తూన్నప్పుడల్లా పట్టరాని దుఃఖం వస్తుంది. కాని మనం పురుషులం—కన్నీటిని కనురెప్పల్లోనే ఆపేసేందుకు ప్రయత్నించాలి.'

గడియారం ఒంటిగంట కొట్టింది.

ఏమో ఆలోచించి, "మీరు నాతో వస్తారా!". అన్నాడు.

"ఎక్కడికి ?"

"ఆమె సమాధి దగ్గరకు—"

"ఈ అర్ధరాత్రి అక్కడి కెందుకూ !"

"అక్కడ కొంతసేపు కూర్చుందాం—మనశ్శాంతి వుంటుందేమో!"

ఏమిటో యీ భ్రమలు, ఎంత దీనంగా అడుగుతున్నాడు! నా హృదయాన్ని ద్రవీభూతం చెయ్యగల భాషను కనుక్కున్నాడు! ఒక్క ఆప్తురాలి మృత్యువే జీవితాన్ని తారుమారు చెయ్యగలిగింది!

"సరే పదండి—" మౌనంతో—మా కాళ్ళ చప్పుడును మేమే వింటూ మెల్లిగా నడవ నారంభించాము.

అతి ప్రశాంత వైరాగ్య స్మశానవాటిక. ఈ సమాధుల్లో ఎంత మంది రాజుల శరీరాలు భూస్థాపిత మయ్యాయో ! ఎంతమంది దేశ సేవకుల దేహాలు యీ మట్టిలో కలిసిపొయ్యాయో! అన్నివైపులా సమాధులు! ఒట్టి సమాధుల మధ్య నిలబడ్డాం—భోగులైనా, జోగులైనా—మృత్యుదేవత సమాన కరుణనుచూపి ఇక్కడకు తీసుకుంటుంది కాబోలు ! దేశాన్ని, ప్రజల్ని ఉర్రూతలూగించిన మహావ్యక్తులు కిక్కురుమనకుండా నిశ్శబ్దదేవతను ఆరాధిస్తూ శాశ్విత నిద్రలో నిమగ్నమయ్యారు!

అక్కడ పడివున్న ఆ కపాలాన్నేనా మనం ఒకప్పుడు ప్రేమించి, ఆరాధించింది ! ఈ పుర్రె—అన్నీ బొక్కలు!...దీని వికృతాకారాన్ని కప్పిపుచ్చే మాంసమూ, చర్మమూ ఉంటేనేకాని చాతకాదు—ప్రేమించటం! ఎక్కడి మానవుడు—ఎక్కడి బొమికలగూడు ! ప్రాణంతోపాటే పోయింది కాబోలు—వీటికా విలువ ? ఎన్ని వేల చరిత్రలు యీ భూగర్భంలో దాగివున్నవో ! ఈ వాటిక యీ

లోకంలోదే ఐనా—యీ అశాంతిమయ ప్రపంచానికీ—ఈ శాంతి మయ లోకానికీ ఎక్కడి పోలిక ?

చంద్రుడు వెలవెల పోతున్నాడు. చెట్లు చల్లగాలికి మెల్లిగా తలలూపుతున్నాయ్—ఎందుకీ మృతదేహాలకు చల్లగాలి ! దూరాన నక్కలు అరుస్తున్నయ్. నిశ్శబ్దతను చీల్చుతూ ఏదో సమాధిమీద కూర్చొని సన్నని గొంతుతో గుడ్లగూబ అరుస్తోంది.

మెల్లిమెల్లిగా చీకట్లు కమ్ముకుంటున్నయ్. ఆకాశంలోంచి ఒక్కొక్క నక్షత్రము కన్ను పొడుచుకున్నా కన్పించని చీకటిలోకి తొంగితొంగి చూస్తోంది. ఆమె సమాధిమీద కూర్చొని లోలోపల విలపిస్తున్నాం. ఎవరికోసం ? ఎందుకు ? ఏమిటీపిచ్చి ! ఒకనాటికి మనమైనా ఇంతేనేమో ! మనకోసం ఎవరేడుస్తారో ! నాకళ్ళముందే ఎంతెంతమంది—సాగిపోతున్నారు !

ఉన్నట్టుండి, మధు, "చూడండి—చూడండి—" అనిచెయ్యెత్తి ఆ మైదానంవైపూ—ఆ పెద్దచెరువువైపూ చూపుతున్నాడు. ఏముంది!

"ఏమిటి?" అన్నా.

"కనపట్టంలా ?—అదుగో—కనకం !"

కనకం ! ఎక్కడ? నా కళ్ళముందేగా ఆమె వికతజీవిఅయింది? మే మిద్దరమూ కలిసి ఈ ఉదయాన్నేగా ఆమె సుకుమార గాత్రం మీద, కాలితో తొక్కి మలినం చేసిన మట్టిని పోసింది! ఈ సమాధినీ, సిమెంటురాళ్ళ కట్టడాన్నీ చీల్చుకొని—యీగోతిలోంచి లేచి వచ్చిందా ? చచ్చినవాళ్ళు—ఎక్కడున్నా, ఎప్పుడన్నా, ఎందుకన్నా—బతుకుతారా ? నేను ఎక్కడా ఇది సంభవమైనట్టు వినలైనాలేదే! దయ్యాలా ? భూతాలా ? కలా ? నిజమా ? భ్రమిస్తున్నానా ? బతికే వున్నానా? నన్ను నేను గిల్లుకున్నా—బాధగానే వుంది—బతికే వున్నా !

"భ్రమ—మధూ ! భ్రమ...ఇంటికి వెళ్దాం—పా—"

వికటంగా నవ్వాడు—"ఇంటికా ? ఏముందీ—ఆ ఇంట్లో?

ఆమె నా జీవితాన్నే తనతో తీసుకుపోయింది!...చూడండి—అదుగో—ఎల్లా పిలుస్తోందో! చిక్కిపోయింది! ఆ కమనీయ హస్తాన్ని ఎత్తి గాలిని తోసేస్తూ రమ్మని పిలుస్తూంది. మాట్లాడేందుకు ఆమె పెదవులు కదలవు కాబోలు!—రాండి—వెళ్దాం...నా కనకం! ఉదయంనుంచీ బతికే వుందనుకుంటున్నా. ఆమె మృతిని కలగా కూడా భావించా...కాని భ్రమకాదు—నాది...రాండి... పాపం—ఆ చలిలో, మంచులో ఎంతసేపు నిలబడుతుంది? ఆమెకు విసుగుపుట్టదూ? రారూ?...రారూ!..."

హేమ్‌లెట్ సాక్షాత్కారమా? దయ్యమా?, కళ్ళు నలుపుకున్నా—గట్టిగా మూసుకున్నా—సాధ్యమైనంతవరకూ తెరిచి చూశా...... ఏముందా శూన్యంలో? చుట్టూవున్న చీకట్లో అతనికేం కన్పిస్తోంది? మూడో మనిషైనా వుంటే ఎవరు భ్రమిస్తోందీ తెలుస్తుందేమో! నా చెయ్యి పట్టుకున్నాడు! దేనికీ ఆతృత! నన్ను ఎక్కడకు లాక్కు వెళ్తాడు!

"మధూ!...మధూ!...ఏమయ్యా—భ్రమిస్తున్నావ్! ఇంటికి వెళ్దాం—నీ నీడను చూసి నువ్వే భ్రమపడుతున్నావ్—రా—నాకోసం రా—" వెనక్కు లాగుతూన్న నా చేతిని విసిరికొట్టాడు.

"నన్ను పోనీ—నీకు ధైర్యం లేకపోతే నువ్వు రాబోకు. కనపట్టంలా? పాపం—నిన్నటికన్నా, మొన్నటికన్నా నీరసంగా వున్నా—మనకోసం ఇక్కడికి పరుగెత్తుకొచ్చింది. చూడు...చూడు... ఇంకా చెయ్యివూపుతోంది...వస్తా...కనకం! వస్తా...నన్ను నీతోకూడా తీసుకువెళ్తావుకద్యూ? నిలబడలేవ్! ఎంతసేపు చూస్తావ్ పాపం? నీకోసం కాదా—నేను బతికింది? ఎగిరి ముఖంమీద పడుతూన్న నీ ముంగురుల్ని పైకి తోసేందుకు ఎవరూ లేరని చూస్తున్నావా...?..." ముందుకు సాగిపోతున్నాడు. నాకు తల తిరిగిపోతోంది. నా శరీరంలోని ప్రతి అవయవమూ వాటి పట్టును తప్పిపోతున్నాయ్. భూకంపం వస్తోందా—ఇల్లా కూలిపోతున్నాను!

ఏమిటిదంతా—నాటకం కాదుకదా? ఎందుటాకుల్ని తొక్కుకుంటూ—ఎక్కడికి యీ మధు వెళ్తోంది?

"మధూ...మధూ.....వెళ్ళిపోతావా?—ఆ శూన్యంలోకి—మాసిపోతున్నావ్...ఆగు...ఆగవూ—నామాట వినవూ? ఇంటికి రావూ...! వద్దు...వెళ్ళొద్దు...మధూ!...మధూ!..." గొంతంతా చించుకుంటూ అరిచా. నామాటల్ని చిలకపలుకుల్లాగు ప్రకృతి పలుకుతోంది.

తూలిపోతూన్నా. ఏమాతోందో—ఎక[illegible]న్నానో—అంతా అగమ్యగోచరంగా వుంది. నాముందు భయ[illegible]కుని నృత్యం మాత్రం కన్పిస్తోంది. ఈ స్మశానవాటిక [illegible]కూడా వెళ్ళి పోతున్నానా?...ఇదేనా నా అంత్యదశ?[illegible]క్కలేని చావేనా—నాకు రాసింది? ఇదేనా మృత్యు ము[illegible]లోని బాధ! ఆనందం! అమాయకత్వం! అంతా చీకటి!!!

29

మూడు రోజులూ హాస్పిటల్‌లో గడిపాక కాని, నాను స్వేచ్ఛ రాలేదు—అంతా మరిచిపోదామని ప్రయత్నిస్తూ ఇంటిముఖం పట్టా.

ఇంటికొచ్చాక— "ప్ర—భా!" అన్నా.

"పడుకోండి—చాలా నీరసంగా వున్నారు—"

"కనకం పోయింది—" సానుభూతిగా తల పంకించింది.

"ఇల్లా అయిపొయ్యాకం? నువ్వు చిక్కిపొయ్యావ్—"

ఔనన్నట్టు తల వూపింది.

పక్కగదిలోంచి బిడ్డ ఏడుపు విన్పిస్తోంది.

"ఏమిటది?"

"మీ కూతురు ఏడుస్తోంది—"

"నాకా—...నాకా? చూపవూ?"

మెల్లిగా చెయ్యిపట్టుకొని పక్కగదిలోకి తీసుకెళ్ళింది. ఉయ్యాల్లో పడుకొని—రెండుకళ్ళనూ తెరచి ఇంటి వాసాల్ని లెక్కిస్తోంది! జపాన్ రబ్బర్ బొమ్మలాగు చిన్న ఆకృతి! ఏ రక్తంనుంచి తెచ్చుకుందో—ఆ పాదాల ఎరుపును? ఏ లేత అరటిఆకుల మృదుత్వాన్ని దొంగిలించిందో—యీ శరీర మృదుత్వంకోసం! ఏ నీలాలను తెచ్చుకుంది—యీ మెరిసే కళ్ళను! ఏ గాంధీగారి దగ్గర్నుంచి తెచ్చుకుంది—యీ బోసినోటినవ్వును!

ప్రభ ఇప్పు[illegible] విస్తున్న మాతృత్వానికేనా—యీ లోకంలో కనకం అనరు[illegible]దో ఆనందంతో హృదయం నిండిపోయింది!—ఎ[illegible]! ఎంతలో ఆనందం! ఇదేనా లోక చరిత్ర!

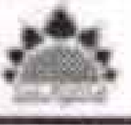
"ప్రభా!" ఆమె మాట్లాడలేదు. చెమ్మగిలిన ఆమె కళ్లు ఆమె ఏదో బాధను గురవుతున్నట్టు చెప్తున్నయ్.

"పాపం! ఆమె పోయిందా!...అమ్మాయికి ఆమె పేరు పెడదాం—" అంది. ఎంత సానుభూతి! బతికి వుండగా శత్రువులైన వ్యక్తులు—చచ్చాక మిత్రులౌతారు కాబోలు!

తల వూపా. "కనకం!...కనకం!—" అని బిడ్డను తాకాను—దానికి అన్నీ తెలిసినట్టూ—మాటలు తనకు అర్థమైనట్టూ—బోసి నోటితో జవాబు చెప్తోంది.

30

అద్దంలో చూసుకొన్నా. తెల్లవెంట్రుకలన్నీ నెరిసిపోతున్నై. దాదాపు అర్థశతాబ్దపు జీవితం గడిచిపోయింది. దేహంలో కండలు తక్కువ. అక్కడక్కడ నరాలూ, బొమికలుకూడా పైకి కన్పిస్తున్నయ్. నాకు తెలీకుండానే—తెలిసినా ఒక కలలాగు—ఎంత కాలం గడిచిపోయింది! ఎన్నెన్ని వింతలు సాగిపోయినై!

 మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA122B130
పుస్తకం పేరు	లోకచరిత్ర
తారీఖు	28/10/24
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	141
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	NO
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	munisha
పేజీలు విడదీసినది	munisha
స్కాన్ చేసినది	Ch. Ramya
పరీక్ష చేసినది	KASIMBI
పేజీలు సరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	Good